

Langsiktig driftsanalyse og investeringsplan

2021–2040

Vedlegg til Politisk sak 27.2.20 J Post ID 20/42402

BÆRUM
KOMMUNE

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	2
2. Sammendrag	3
3. Kommunens utfordringer fremover	5
3.1. Sentrale utviklingstrekk	5
3.2. Forhold som i særlig grad påvirker kommuneøkonomien i et langsiktig perspektiv	7
4. Boligbygging, områderekkefølge og befolkningsvekst	11
4.1. Boligbygging og befolkningsvekst	11
4.2. Utbyggingsområder, rekkefølge og omtale av kommunale investeringsbehov knyttet til de store utbyggingsområdene	15
4.3. Nærmere omtale av de største utbyggingsområdene	16
5. Investeringsplanen	21
5.1. Oppsummering av langsiktig investeringsplan 2021–2040	21
5.2. Beskrivelse av investeringer innenfor de største tjenesteområdene	28
6. Driftsanalyse – konsekvenser av investeringsplan og fremtidig befolkningsutvikling	55
6.1. Kort om langsiktig driftsanalyse	55
6.2. Basisanslaget	56
7. Følsomhetsanalyser av driftsanalysens basisanslag	60
7.1. Sammenstilling	60
7.2. Utgiftsvekst i sektorene	61
7.3. Vedlikeholdskostnader	63
7.4. Investeringsnivå	64
7.5. Endring i frie inntekter	66
7.6. Endret rentenivå	67
7.7. Klima- og miljøkostnader	68
7.8. Boligbygging og befolkningsvekst	70
8. Overordnet mulighetsrom for tilpasning av tjenestene og investeringer	73
8.1. Tilpasning av tjenestene	73
8.2. Mulighetsrom i investeringsplanen	74
9. Håndtering av inndekningsbehovet	78
9.1. Inndekningsbehov og løsningsalternativer	78
9.2. Virkning på finansielle måltall	80
Vedlegg	82
Definisjoner av økonomiske begreper	82
Forutsetninger for basialternativet i driftsanalysen	84
Kilder eksterne	87

1. Innledning

Dette er 6. versjon av LDIP, som hadde sin spede begynnelse i 2014. Formålet med den langsiktige driftsanalysen og investeringsplanen (LDIP) er å vise hvilke investeringskostnader og finansieringsbehov som vil være nødvendige i en 20-årshorison for å møte de økte behovene knyttet til befolkningsvekst, demografisk utvikling og endrede krav til kommunen. En langsiktig plan er et viktig styringsredskap for å forberede kommunen på de utfordringer som vil komme.

Den langsiktige driftsanalysen viser konsekvensene av den langsiktige investeringsplanen, samt effektene av utvikling i demografi og økonomiske rammebetingelser. Analysen baserer seg på prognoser for fremtidige inntekter, fremtidige investeringsbehov og utvikling i finansutgiftene. Effekten på netto driftsresultat, innsparingsbehov i forhold til gjeldende kostnadsnivå og utviklingen i lånegjeld, er viktige styringsparametere. Driftsanalysen viser omstillings/inndekningsbehovet utover i planperioden.

Figur 1: Plassering av LDIP i kommunens overordnede styringspyramide

De første årene av investeringsplanen danner grunnlaget for kommunedirektørens forslag til handlingsprogram. LDIP ble sist revidert per januar 2018. LDIP revideres hvert annet år. Grunnlaget for investeringsdelen oppdateres årlig i forkant av handlingsprogramarbeidet.

Oslo Economics (OE) gjennomførte i 2019 en evaluering av LDIPen og de konkluderer med at LDIP gir et godt grunnlag for styringen av Bærum kommune. De mener at kombinasjonen av LDIP, handlingsprogrammer og årlige budsjetter gir mulighet til forutsigbarhet og handlekraft. LDIP er i hovedsak basert på godt datagrunnlag og hensiktsmessige forutsetninger, og resultatene som presenteres er relevante og rettvise, og dermed til å stole på. De mener likevel det er rom for å videreutvikle dokumentet for å gi enda tydeligere styringssignaler, noe som er forsøkt hensyntatt i denne reviderte versjonen av dokumentet.

2. Sammendrag

Formålet med den langsiktige driftsanalysen og investeringsplanen (LDIP) er å vise hvilke investeringskostnader og finansieringsbehov som vil være nødvendige i en 20-årshorisont for å møte de økte behovene knyttet til befolkningsvekst, demografisk utvikling og endrede krav til kommunen. LDIP synliggjør det økonomiske utfordringsbildet. En slik langsiktig plan er et viktig styringsredskap for å forberede kommunen på de utfordringer som vil komme.

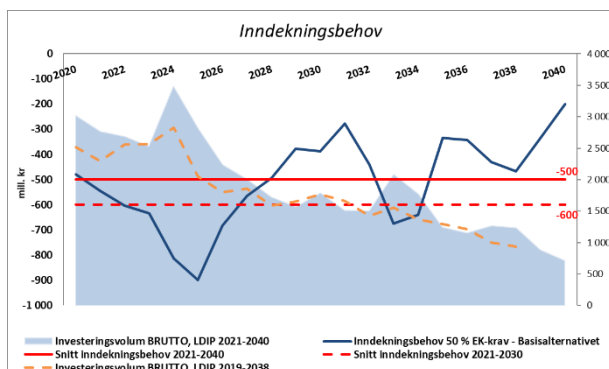
Sentrale spørsmål som drøftes er: Hva forventes av utvikling i økonomiske rammebetingelser? Hvilke utfordringer gir forventet boligbygging og befolkningsvekst for sosial og teknisk infrastruktur? Kan kommunal tilrettelegging for boligbygging gjennomføres som forutsatt? Tilsier samlet investeringsnivå at kommunen kan gjennomføre alle satsninger? Er det behov for økonomisk tilpasning av tjenestene i sektorene, hvor mye og hva er realistisk? Hvilket handlingsrom har Bærum sammenlignet med andre kommuner?

Kommunen er i stor grad påvirket av de generelle utviklingstrekk i samfunnet. Forhold som vil prege årene som kommer og særskilt utfordre kommunens organisasjon og økonomi er:

- Klimaendringer, klimarisiko og miljøspørsmål
- Rask teknologisk utvikling og evne til å ta i bruk ny teknologi
- Befolkningsvekst, økende andel eldre og flere funksjonshemmede med behov for heldøgns omsorg
- Knapphet på arbeidskraft, kompetanse og behov for høy arbeidsdeltagelse
- Utvikling i offentlige finanser, strammere rammer for kommuneøkonomien

De forventede økte utgiftene for kommunene i årene framover, blant annet knyttet til aldringen av befolkningen, gjør at kravene til inntektsvekst for å kompensere for dette stiger tilsvarende. Det er grunn til å tro at økningen i bruk av oljepenger vil bli ganske moderat framover. Strammere tider forventes for offentlig sektor. Kommunene må derfor være forberedt på at det vil bli krevende å finne plass i statsbudsjettet for en inntektsvekst som følger veksten i utgiftsbehovet. En trangere kommunaløkonomi vil tvinge frem større grad av omfordeling, noe Bærum som en skattesterk kommune vil bli sterkt berørt av.

Figur 2: Brutto investeringer og anslag inndeckningsbehov

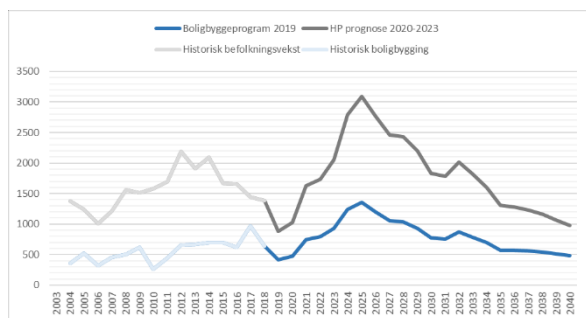

Med investeringsplanen som skisseres for perioden 2021–2040 og øvrige forutsetninger som ligger til grunn vil kommunen stå ovenfor et årlig gjennomsnittlig inndeckningsbehov i perioden (2021–2040) på cirka 500 millioner kroner i forhold til nivået i 2018 (siste kjente regnskapsår). Utfordringene er størst i begynnelsen av perioden (2021–2030) hvor årlig gjennomsnittlig inndeckningsbehov er cirka 600 mill.

Størrelsen på inndeckningsbehovet i basisanslaget avhenger av de forutsetninger som gjøres. Noen av størrelsene det gjøres forutsetninger om kan kommunen i liten grad kontrollere selv, som prisutviklingen i entreprenørmarkedet, rentenivå, sysselsetting, veksten i antall eldre og utviklingen i de kommunaløkonomiske rammebetingelser gitt av staten. Det er en rekke forhold kommunen kan påvirke. De største forhold som kommunen selv kan påvirke er utgiftsvekst i sektorene, investeringsnivå, kostnader knyttet til lokale ambisjoner innenfor klima og miljø, samt boligbygging og befolkningsvekst.

Utgiftsvekst i sektorene er avhengig av utviklingen i befolkningens behov som igjen er påvirket av formålseffektiviteten i kommunens tjenesteyting. Utgiftsveksten er også påvirket av kostnadseffektiviteten i tjenesteproduksjonen. I en stor og sammensatt organisasjon med mange ulike oppgaver er det krevende å oppnå effektivitet i alle ledd. Igangsatt omstillings- og utviklingsarbeid skal bidra til dette. Både eksisterende og nye tiltak må vurderes ut fra disse perspektivene. I kommende 10-års periode vil det være spesielt viktig å begrense nye satsninger innenfor både investering og drift.

Figur 3: Årlig boligbygging og befolkningsvekst, historisk og forventet

Det er planlagt omfattende boligbygging både på Fornebu, i Sandvika og på/rundt Bekkestua. Slik det nå ser, ut er det kun en vesentlig endring i markedssituasjonen for boliger som kan føre til at det ikke blir en høy boligbygging i kommunen i 2020-årene. Prognoser for boligbygging har stor usikkerhet og utviklingen må følges tett. Ved tilrettelegging teknisk og sosial infrastruktur for flere utbyggingsområder samtidig utsettes

kommunen for stor risiko for at investeringer ikke vil bli tatt i bruk (ved svikt i boligmarkedet) og for gjennomføringsrisiko (kostnader og kapasitet). Det vil være fornuftig å redusere den risikoeksponering kommunen nå er utsatt for, ved en enda klarere tidsmessig prioritering av utbyggingsområdene i forhold til hverandre.

Håndtering av inndekningsbehovet innebærer at kommunen må ta langsiktige grep slik at utfordringene kan møtes på en god måte. Det vil være nødvendig å ta grep for å redusere investeringsomfanget i perioden og kommunens tjenester må omstilles til økt formåls- og kostnadseffektivitet. Skissen for inndekning presentert i kapittel 9 innebærer at investeringsnivået skal reduseres med 15 prosent fra 2023 og at det stilles økte økonomiske forventningskrav til omstilling av tjenestene i sektorene.

Redusert investeringsnivå vil innebære at det må vurderes tiltak som mer arealeffektive bygg, økt sambruk, endringer i tilretteleggingen for utbyggingsområder, en mer aktiv forvaltning av kommunens tilgjengelige eiendommer og bruk av alternative finansieringsformer, samt noe reduserte satsninger.

Skissen for inndekning innebærer et økonomisk forventningskrav til omstilling i sektorene på 400 mill. i tillegg til effekten av å redusere investeringene med 15 prosent. Noe som tilsvarer cirka 4 prosent av sektorenes brutto driftsbudsjett. (Konkretiserte omstillingstiltak i handlingsprogrammet for 2020–2023 for årene 2019–2021 på 135 mill. kommer i tillegg). Det forventes en kraftig befolkningsvekst i Bærum, noe som innebærer at kommunen gjennom økninger i de frie inntektene hvert år vil bruke mer penger enn året før. Nye økonomiske forventningskrav til omstilling innebærer at kommunen må endre ressursbruk fra tjenester og oppgaver med lav formåls- og kostnadseffektivitet til områder hvor det kan sannsynliggjøres større effekter og/eller bedre produktivitet. Til sammenligning legger regjeringens avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform (ABE) til grunn en årlig produktivitetsvekst på 0,5 prosent for statlige virksomheter. Det vil si at det årlig overføres 0,5 prosent av alle driftsutgifter som bevilges over statsbudsjettet til andre formål. Regjeringen legger til grunn at ABE-reduksjonene ikke skal være høyere enn det virksomhetene kan oppnå gjennom systematisk effektiviseringsarbeid. Regjeringen forutsetter også at kommunene effektiviserer tilsvarende.

Det er rimelig å anta at kommunen også har det potensiale for effektivisering som regjeringen forutsetter for statlig virksomhet. Eksisterende og nye omstillingskrav som denne LDIP legger opp til

er høyere enn dette. Noe som vil innebære at også fremtidig omfang og standard på kommunens tjenester må være en del av vurderingene fremover. Det primære løpet for å følge opp dette vil være *Omstilling 2024*.

3. Kommunens utfordringer fremover

Dette kapittelet har fokus på hva som skjer omkring oss, hvordan det påvirker kommunen og hvilke utviklingstrekk som vil prege årene fremover. Forhold som i særlig grad utfordrer kommuneøkonomien presenteres særskilt.

3.1. Sentrale utviklingstrekk

3.1.1. Scenarier 2040

Her presenteres fire mulige framtid for offentlig sektor i 2040. [Scenariene](#) er utviklet i forbindelse med en stortingsmelding om innovasjon i offentlig sektor, som regjeringen vil legge frem for Stortinget våren 2020. Målet med stortingsmeldingen er å øke innovasjonstakten og innovasjonsevnen i offentlig sektor. Scenariene er apolitiske, de beskriver ulike framtid, som kan komme fram i ulike politiske kontekster. Planperioden for denne LDIP er 20 år og scenariene har et tilsvarende tidsperspektiv.

Scenariene skal øke sannsynligheten for at politikken for innovasjon i offentlig sektor møter fremtidens behov. Arbeidet tok utgangspunkt i drivkrefter som vil være med å forme utviklingen.

Drivkreftene er oppsummert i følgende punkter;

- Klimaendringer, klimarisiko og miljøspørsmål påvirker samfunnet
- Rask teknologisk utvikling
- Moderat befolkningsvekst og flere eldre
- Mindre økonomisk handlingsrom i offentlig sektor
- Mangel på kompetent arbeidskraft
- Grunnleggende menneskelige behov for trygghet og tilknytning

I tillegg til drivkreftene nevnt over, er det også trukket frem to usikre drivkrefter som har stor betydning for utviklingen:

- Tillit i samfunnet
Norge er i en særstilling med verdens høyeste tillitsnivå. Dette er ingen selvfølge. Det er flere utviklingstrekk i verden i dag som kan påvirke tillitsnivået i Norge.
- Endringer i offentlig sektor
Norge har verdens største offentlige sektor. I 2017 utgjorde offentlig sektor nær 59 prosent av BNP, og 32 prosent av de sysselsatte arbeidet i offentlig sektor. I en tid med mange endringer i verden, er endring i offentlig sektor et utfordrende og relevant tema.

Ut fra kjente trender og drivere, hvordan vil samfunnet utvikle seg? Det tegnes fire hovedscenarier for utviklingen i offentlig sektor.

Figur 4: Scenarier for offentlig sektor i 2040

Scenariet «det store spranget», er et tillitsbasert samfunn som har gjennomgått en betydelig samlet transformasjon.

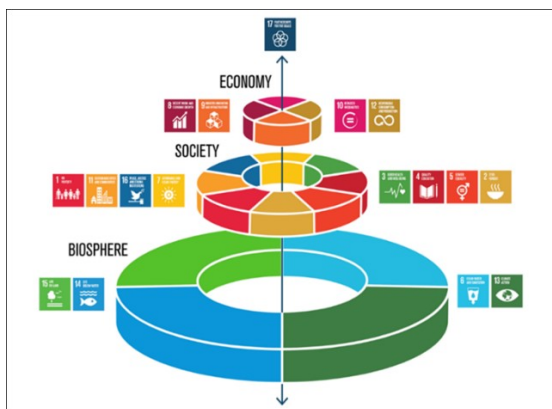
- Scenariet «på kjente stier», er et samfunn der forskjellene har økt, men ikke mer enn at tilliten fortsatt er høy.
- Scenariet «bakpå», er et samfunn der tilliten er svekket og det offentlige har mistet styringsevnen i en omskiftelig verden.
- Scenariet «spredning i laget», er et samfunn der tilliten er forvitret og hvor det er fragmenterte løsninger

Den ønskede fremtidsvisjonen ligger i «Spranget». For å komme dit kjennetegnes veien av en utvikling som bygger opp under fortsatt høy tillit, og hvor samfunnet våger spranget ved redesign og transformasjon. Scenariet bygger på at folk flest opplever omstillingen som rimelig og nødvendig.

3.1.2. FNs bærekraftsmål

Bærekraftsmålene ble vedtatt av FNs medlemsland i 2015 i Paris, og består av 17 hovedmål og 169 delmål. Målene gjelder for alle land, og alle land har ansvar for å bidra til å nå dem. Ambisjonen er å utrydde ekstrem fattigdom og sult innen 2030. Forpliktelsene fra Paris-avtalen skal følges opp med lokal handling, og legges i Bærum til grunn for samfunnsutviklingen i kommuneplanen, LDIP og handlingsprogram.

Figur 5: FNs bærekraftsmål – for sosial, miljømessig og økonomisk bærekraft

Målene er utarbeidet for å sikre en utvikling som imøtekommer dagens generasjon uten å redusere mulighetene for kommende generasjoner til å dekke sine behov. Bærekraft oppnås i skjæringspunktet der utviklingen er miljømessig akseptabel, sosialt rettferdig og økonomisk gjennomførbart (se figur 5).

3.2. Forhold som i særlig grad påvirker kommuneøkonomien i et langsiktig perspektiv

3.2.1. Klimaendringer, klimarisiko og miljøspørsmål

Klimaendringene er en av vår tids største trusler. Endringene er et resultat av utslipp av klimagasser fra blant annet energibruk, industri, transport og landbruk, som fører til global oppvarming. Global oppvarming undergraver matsikkerhet, politisk og økonomisk fremgang og sosial stabilitet, og forsterker allerede eksisterende sikkerhetstrusler i verden.

Bærum skal bidra til å nå nasjonale mål og til å hindre omfattende global oppvarming, da Norge er forpliktet i forhold til internasjonale avtaler. Kommunen har i gjeldende [klimastrategi 2030](#) vedtatt å redusere klimagassutslippene med 40 prosent innen 2030 og bli et lavutslippssamfunn i 2050. Det er planlagt en revidering av strategien i 2020, med fokus på både klima og miljø.

Fram mot år 2100 vil Norge få et varmere klima, med mer nedbør, kortere snøsesong, endret flommønster og stigende havnivå. Bærumssamfunnet må forberedes på og tilpasses klimaendringene. Et klimatilpasset Bærum betyr at vi er i stand til å begrense eller unngå skade og ulemper som følge av klimaet og utnytte nye muligheter.

Kommunen trenger økt kunnskap og forståelse om dagens og fremtidens klima, for å forebygge ulemper av klimaendringene. Det trengs for eksempel kunnskap om hvordan vi skal redusere urban flom som følge av styrtregn, hvordan vi skal dimensjonere morgendagens turveier slik at de også kan fungere som flomveier og hvordan vi skal utvikle uteområder, på for eksempel skoler og barnehager, til å bidra til å dempe flomtoppene.

For planlegging av bygg og infrastruktur mer enn noen tiår frem, er det ikke tilstrekkelig å basere klimatilpasning kun på hvordan klimaet har vært hittil. Vi må også ta inn over oss hvilke klimaendringer som kan skje fremover. I mangel av sikker kunnskap kan dette for eksempel håndteres gjennom egne klimapåslag, som buffer for ventede klimaendringer.

Verden står overfor økende knapphet på viktige naturressurser etter hvert som reservene tømmes mens forbruket øker globalt. Samfunnet må forvalte ressursene for langsiktig bærekraft gjennom å redusere sløsing, og sørge for ombruk, reparasjon og materialgjenvinning. Kommunen kan påvirke via eget forbruk, tilrettelegging og som samfunnsaktør. Miljøstandarder (med eller uten sertifisering) som følger miljøavtrykket over hele tiltakets levetid legger til rette for ombruk av ressurser, og gir god støtte til å styre forbruket i bærekraftig retning.

Tilpasning handler også om å kunne dra nytte av eventuelle fordeler og gevinster som de endrede klima- og miljøforutsetningene gir. Det er foreløpig uklart hvilke muligheter som et varmere klima kan gi, for eksempel gjennom lengre vekstsesong og mildere vintre. Arbeidet med å finne løsninger kan gi synergieffekter, gjennom lokal innovasjon, og nye markedsmuligheter for kommunens næringsliv.

LDIP påvirkes av utfordringene med å begrense klimautslipp, tilpasse kommunen til klimaendringene, ivareta natur og miljøutfordringer og bringe kommunen over mot et sirkulært samfunn. Teknologi og metoder er under utvikling og kan medføre økte kostnader de nærmeste årene, men ettersom teknologi og kunnskap utvikles vil det også være potensiale for å ta kostnadene ned. Forebygging for å hindre fremtidig skade og redusere risiko har en umiddelbar kostnad, men kan bli god økonomi på sikt. Kostnadsbildet er nærmere omtalt i kapittel 5. *Investeringsplanen*.

Klima- og miljøtiltak har gjerne positive effekter utover å redusere klimagasser og avfall. For eksempel vil nye transport- og mobilitetsløsninger kunne redusere lokal forurensning og gi økt helse og velvære.

3.2.2. Rask teknologisk utvikling og evne til å ta i bruk ny teknologi

I løpet av de neste tiårene vil digital teknologi kunne bidra til å løse mange utfordringer innenfor viktige samfunnsområder. Det pågår en rask teknologisk utvikling blant annet ved at maskiner kan løse stadig flere oppgaver, datamengdene blir større og kan brukes på nye måter, menneskene samhandler mer med maskiner, og grenseflatene mellom teknologi og biologi blir mer utydelige. Teknologi vil få betydning for alle samfunnsområder, verdikjeder og forretningsmodeller.

Fremover må det bygges sammenhengende tjenester i forhold til livsløp, slik det er fremholdt i [ny nasjonal digitaliseringsstrategi](#). Sømnløse tjenester krever stor grad av samhandling både mellom ulike tjenesteområder i kommunen og mellom kommunen og andre offentlige virksomheter. Deltakelse i nasjonale og interkommunale prosjekter og andre digitaliseringsaktiviteter er viktig for å utvikle brukervennlige, digitale tjenester som dekker sentrale hendelser i hele livsløpet.

Innbyggere og næringsliv skal oppleve én digital offentlig sektor. Det innebærer at samfunnet må redesigne sine løsninger. Kommunen skal gi en enklere hverdag, med mer effektiv ressursbruk og legge til rette for produktivitetsøkning i samfunnet. Det vil kreve at vi endrer arbeidsmåter og strukturer, har riktig kompetanse og at vi løser flere oppgaver digitalt. Disse radikale endringene vil kreve stor ressursinnsats i en periode før gevinstene ved smartere oppgaveløsning kan tas ut.

Omfattende endringer i tjenesteproduksjonen vil også stille andre krav til ansatte. De må kunne håndtere et mer teknologiintensivt arbeids- og samfunnsnivå, med behov for omstilling og livslang læring. Når arbeidsprosesser blir automatisert, vil mange ansatte risikere å miste sine nåværende arbeidsoppgaver. Kompetanseutvikling og omskolering er viktige tiltak både for å kunne ta ut effektene av ny teknologi og for å ha tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å ivareta flere brukere.

Bærum kommune svarer på noen av disse utfordringene gjennom initiativ som [Ett Bærum](#) og [Sammen om velferd](#). Det er vesentlig at hele samfunnet følger med i den teknologiske utviklingen. For innbyggerne og brukerne av kommunens tjenester, vil måten tjenestene ytes kunne bli endret. Det kan føre til endrede behov og krav i den private teknologien som utstyr, nettilgang, med videre.

3.2.3. Befolkningsvekst, økende andel eldre og flere yngre innbyggere med behov for heldøgns omsorg

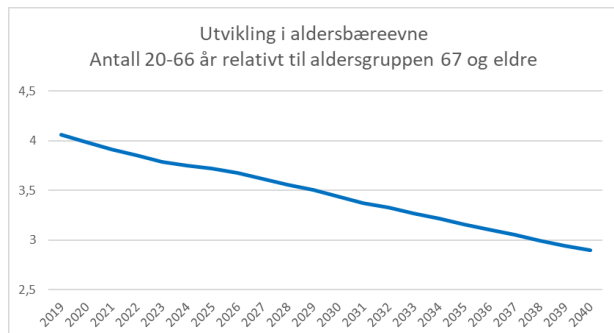
Kommunens inntekter og utgifter er nært knyttet til utviklingen i og sammensetning av befolkningen. Vekst i arbeidsstyrken (25–66 år) kan øke kommunens skatteinntekter, mens vekst i aldersgrupper som benytter kommunale tilbud (barnehage, skole, helse og omsorgstjenester) vil øke utgiftene.

Befolkningsprognosen (LDIP-prognosen, hovedalternativet) som er beregnet innebærer at:

- Samlet øker befolkningen i Bærum med cirka 39 000 i perioden 2019 til og med 2040, eller 30,6 prosent. Dette gir en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst på 1,2 prosent.
- Økt netto innflytting til kommunen fører til at arbeidsstyrken (personer i alderen 20–66 år) øker. Arbeidsstyrkens andel av den totale befolkningen vil imidlertid svekkes gradvis fra 2027.

- Aldersbæreevnen svekkes (se figur 6). Det vil si at det blir færre yrkesaktive (25–66 år) per pensjonist. Det blir også færre omsorgspersoner (50–66 åringer) til å følge opp egne foreldre/slektinger blant de eldste innbyggerne (80+) i prognoseperioden.

Figur 6: Aldersbæreevne

- Aldersgruppen 1–5 år vil avta noe fram til 2023, og deretter øke. Aldersgruppen 6–12 år vil ha liten eller ingen vekst fram til og med 2023, for deretter å øke. Antallet 0-åringer har ligget på cirka 1 350 siden 2005. Prognosen viser at antall fødsler i kommunen vil ligge på dette nivået fram til 2024, men vil etter dette øke gradvis til 1 650 i 2034.
- Andelen av befolkningen som er over 80 år vil øke fra 4,7 prosent i 2018 til 7,3 prosent av befolkningen i 2040. Den eldste aldersgruppen i befolkningen vil med andre ord doble seg i perioden 2018–2040 (fra cirka 6 000 til 12 000 personer). Da det er lav innflytting til Bærum kommune i denne aldersgruppen er veksten i de eldste aldersgruppene primært dagens innbyggere som blir eldre
- Det er også en økning blant yngre innbyggere med behov for heldøgns helse- og omsorgstjenester. Det er blant annet 314 mennesker med utviklingshemming som bor og får tjenester i kommunale og private omsorgsboliger. Ved slutten av LDIP-perioden er det behov for omkring 180 flere boenheter enn i dag.

Befolkningsvekst gir behov for økte investeringer til å dekke behovet for tjenester og infrastruktur til den samlede befolkningen. Driftsutgifter knyttet til barnehage, skole, helse- og omsorgstjenester og pensjoner vil også øke.

Det er et stort behov for øking av antall plasser med heldøgns helse- og omsorgstjenester spesielt for eldre i kommende 20 års periode, men det er også en stor vekst i antallet yngre brukere. Det er usikkert hva økt levealder vil innebære, om det vil gi flere friske år eller flere år med behov for kommunale tjenester. For å løse utfordringene som kommunen står overfor, vil det være behov for å yte omsorgstjenester på en annen måte enn i dag. Omstillingsarbeidet Pleie og omsorg 2024 har dette som et av analysesporene som skal kartlegges og beskrives.

3.2.4. Knapphet på arbeidskraft og kompetanse og behov for høy arbeidsdeltagelse

Det vil være en raskere omstillingstakt i arbeidslivet de neste årene. OECD anslår at omkring én av fire jobber vil gjennomgå store endringer. Teknologien vil skape nye jobber, men de vil komme i andre yrker og kan komme andre steder i landet enn der jobbene forsvinner. Fremover blir det derfor viktigere å ha evne til å erverve ny kompetanse, og arbeidstakere må kunne håndtere et mer teknologiintensivt arbeids- og samfunnsliv.

Med en lav vekst i befolkningen i arbeidsfør alder nasjonalt, vil konkurransen om arbeidskraften mellom sektorer og regioner øke. Knapphet ventes blant annet i yrkestyper som sykepleiere og vernepleiere samt innen IKT og andre tekniske yrker.

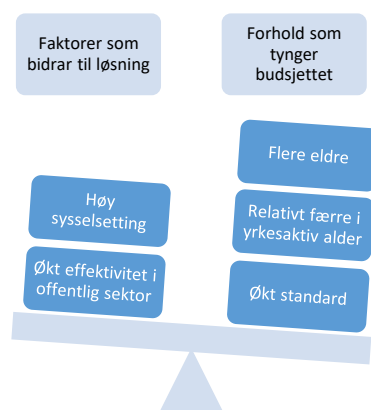
Sektorer med mye arbeidsinnvandring har en sårbarhet. Det gjelder for eksempel byggevirksomhet og omsorgstjenester. Etterspørselen etter disse jobbene vil variere med den økonomiske situasjonen i arbeidstakernes hjemland.

Utviklingen i arbeidsledighet og sysselsetting er viktige nøkkeltall. Bærum har så langt vist seg som en del av en omstillingsdyktig region der arbeidsledigheten har vært lav og stabil.

3.2.5. Utvikling i offentlige finanser, strammere rammer for kommuneøkonomien

Velferdsstatens utfordringer som følge av aldring i befolkningen (økte utgifter til pensjoner og helse- og omsorgstjenester) vil trolig gi strammere rammer for kommuneøkonomien og påvirke fordelingen av inntekter mellom kommunene. Bærum er blant kommunene med høyest skatteinngang og må regne med å tape på økt utjevning. Krav fra sentralt hold om effektivisering av kommunesektoren har allerede gjort seg gjeldende.

Figur 7: Forhold som påvirker budsjettbalansen

God inkludering i arbeidslivet og høy produktivitet i offentlig sektor er viktig for fremtidig budsjettbalanse i den offentlige økonomien. Dersom vi skal opprettholde den veksten i levestandard som vi har vendt oss til de siste 40 år, må produktiviteten vokse mer enn den har gjort de siste 10–12 årene. For velferdstilbudet i offentlig sektor er det først og fremst produktivitetsforbedring i offentlig sektor som er viktig.

4. Boligbygging, områderekkefølge og befolkningsvekst

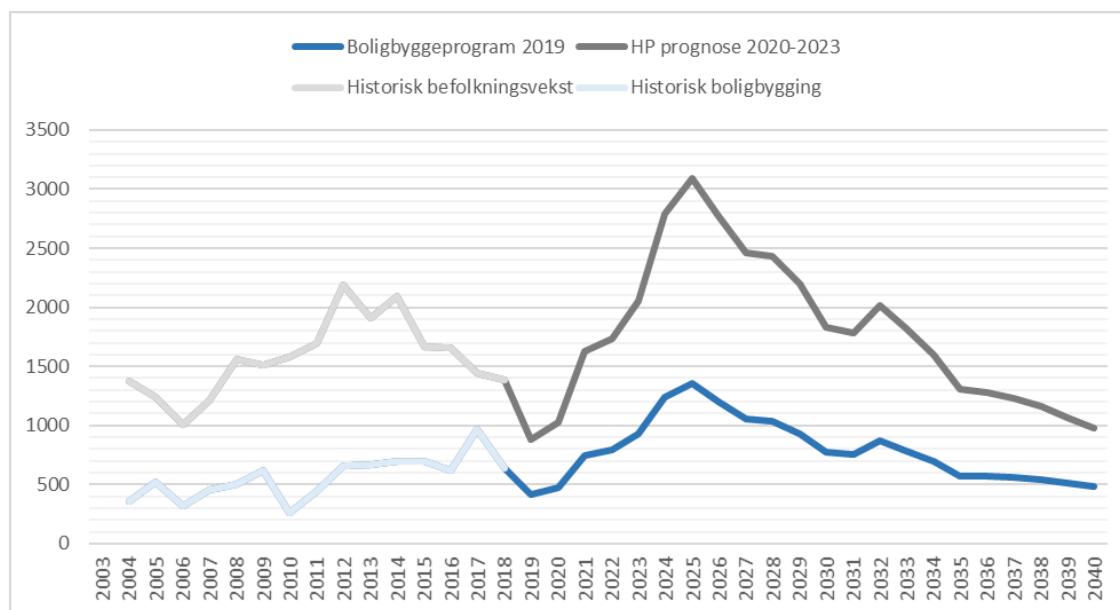
Kommunen fastsetter rammer for utbygging av boliger i kommunen. Utgangspunktet settes med det omfang av boligområder som legges inn i arealdelen av kommuneplanen. Behandling av reguleringsplaner med rekkefølgebestemmelser gir anledning til å koordinere gjennomføringen med etablering av teknisk og sosial infrastruktur.

4.1. Boligbygging og befolkningsvekst

I LDIP prognosene er det tatt utgangspunkt i en oversikt over forventet boligbygging, utarbeidet av kommunens planavdeling, basert på kommuneplanens arealdel og en realisering av sosial infrastruktur som forutsatt i forrige LDIP. En utfordring med utbyggingsplanene er at de er spredd på flere områder, og at det derfor er nødvendig å gjøre investeringer i infrastruktur parallelt på flere steder.

Figur 8 viser årlig boligbygging og befolkningsvekst med antatte tall for perioden 2019–2040 og faktiske tall for perioden 2003–2018. Figuren indikerer at kommunen på 2020-tallet vil få en boligbygging og befolkningsvekst som er vesentlig høyere enn de siste 10 årene.

Figur 8: Årlig boligbygging og befolkningsvekst, historisk og forventet

Kilde: Befolkningsprognose LDIP (Kompas) og oversikt over forventet boligbygging, utarbeidet av kommunens planavdeling

Prognoser for boligbygging er usikre, og det er godt mulig vekst ikke blir så bratt som figuren indikerer. Det er planlagt omfattende boligbygging både på Fornebu, i Sandvika og på/rundt Bekkestua. Slik det nå ser ut er det kun en vesentlig endring i markedssituasjonen for boliger som kan føre til at det ikke blir en høy boligbygging i kommunen i 2020-årene.

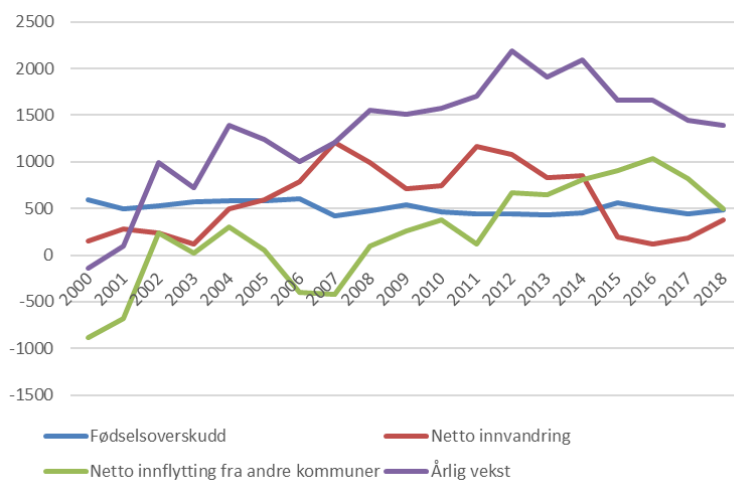
Faktorene er i stor grad påvirket av generelle makroøkonomiske forhold (som for eksempel utviklingen i boligpriser, renter og nettoinnvandring) og mer spesifikke forhold knyttet til utviklingen i det regionale bolig- og arbeidsmarkedet. Over tid er omfanget på boligbyggingen den viktigste faktoren for befolkningsveksten. Det er også relevant med en analyse av boligsammensetningen over tid. Sammenhengen mellom boligtyper og husholdningenes økonomi er relevant i forhold til utvikling av ulike typer infrastruktur. Dette er elementer som vil bli ivarettatt i langtidsanalysene fremover, da

det er grunnlag for å anta at det her vil skje vesentlige endringer som følge av økt befolkningsvekst og andre demografiske endringer.

Gjennomføring av de nødvendige planprosesser og/eller samferdselstiltak knyttet til det enkelte utbyggingsområde påvirker også realiseringstakten. Perioden for LDIP strekker seg frem til og med år 2040. Det vil være overraskende om boligmarkedet frem til dette ikke opplever en eller flere perioder med tilnærmet stillstand. Det er derfor nødvendig å følge utviklingen tett og gjøre oppdaterte vurderinger av løsninger jevnlig (kommunale befolkningsprognoser utarbeides årlig og behovsanalyser for sosial infrastruktur oppdateres med 2–3 års intervall).

Befolkningsveksten er satt sammen av tre komponenter; fødselsoverskudd (fødte minus døde), netto innvandring (flytting fra/til utlandet) og netto ekstern flytting (flytting til kommunen fra andre kommuner).

Figur 9: Årlig vekst og utvikling i komponentene som påvirker befolkningsveksten

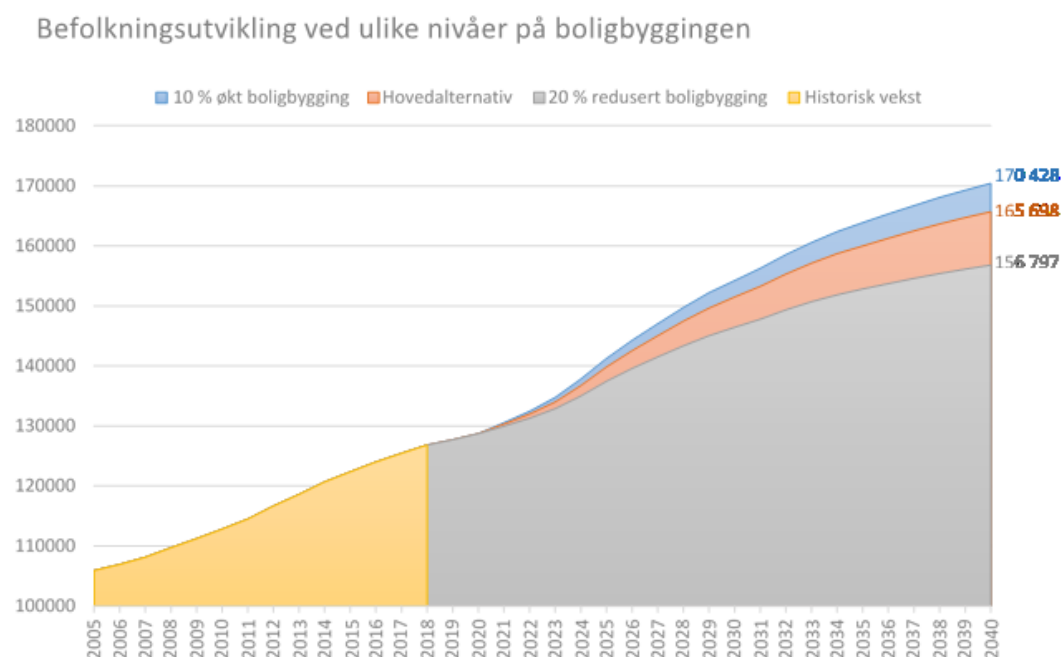

Fødselsoverskuddet har vært den mest stabile komponenten i perioden. Netto innvandring var spesielt høy i perioden 2006–2014. Netto innflytting fra andre kommuner har hatt en stigende tendens fra 2007 frem til 2016, for deretter å falle de siste to årene.

Det er utarbeidet 3 alternative befolkningsprognoser i LDIP 2021–2040¹. Figur 10 viser et hovedalternativ samt to alternative utviklingsforløp med henholdsvis økt og redusert boligbygging.

¹ Befolkningsprognosene i LDIP er tilnærmet identisk med handlingsprogramprognose 2020–2023, men er justert noe siden KOMPAS modellen nå inkluderer de siste befolkningsstatistiske oppdateringene fra Statistisk sentralbyrå (SSB).

Figur 10: Befolningsutvikling, ulike nivåer på boligbygging

I hovedalternativet øker befolkningen i Bærum med cirka 39 000 i perioden 2019 til og med 2040 (31 prosent). Dette gir en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst på 1,2 prosent. En 20 prosent lavere boligbygging fra 2021 sammenlignet med hovedalternativet medfører en befolkningsvekst på 24 prosent i perioden. En 10 prosent økning i boligbyggingen fra 2021 gir en vekst på 34 prosent i perioden.

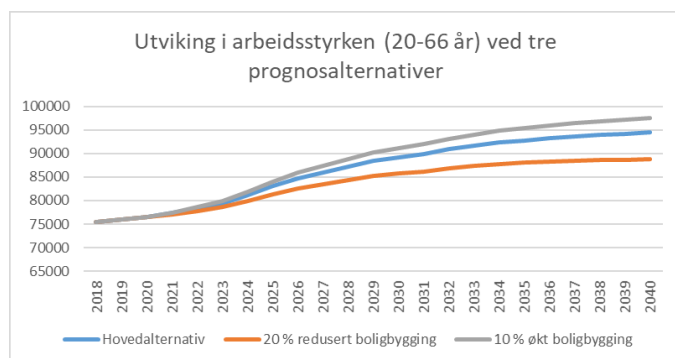
I LDIP sammenheng er det relevant å studere framtidig vekst i aldersgruppene:

- 20–66 år (arbeidsstyrken, påvirker skatt)
- 1–5 år (barnehagealder)
- 6–15 år (grunnskolealder)
- 80 år + (mulige mottakere av pleie- og omsorgstjenester).

Utviklingen i disse fire aldersgruppene har stor betydning for kommunens framtidige kostnader og inntekter.

Arbeidsstyrken

Figur 11: Utvikling i aldersgruppen 20–66 år

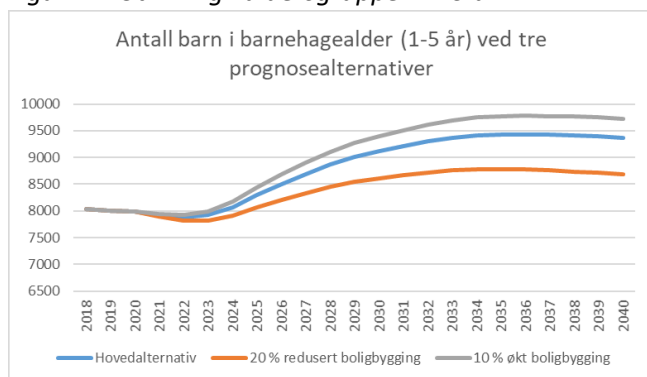
Antall personer i yrkesaktiv alder øker i alle prognosealternativene, men redusert boligbygging vil føre til at arbeidsstyrken blir klart svekket over tid.

Som arbeidsstyrkens andel av den totale befolkningen endrer bildet seg. I hovedalternativet og ved økt boligbygging vil arbeidsstyrken være stabil fram til 2026, deretter avtar den. Redusert boligbygging vil føre til en reduksjon av

arbeidsstyrken gjennom hele prognoseperioden, se også omtale i kapittel 3. (Kilde: Befolkningsprognose LDIP, utarbeidet i Kompas).

Barnehage

Figur 12: Utvikling i aldersgruppen 1–5 år

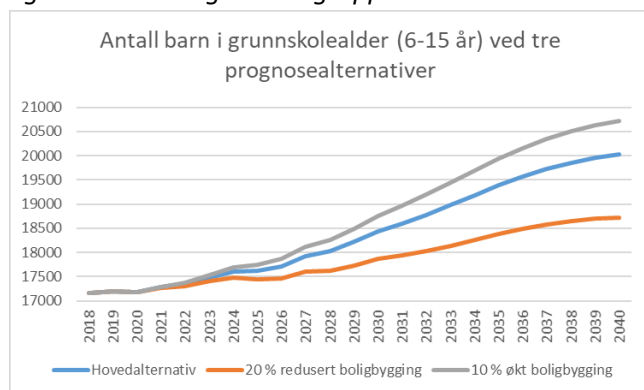

Antall barn i barnehagealder (1–5 år) vil gå noe ned i perioden 2019–2022 for deretter å øke gradvis til 2036. Deretter følger en svak nedgang til 2040. Dette gjelder alle prognose-alternativene, men omfanget påvirkes av boligbyggingen.

(Kilde: Befolkningsprognose LDIP, utarbeidet i Kompas).

Grunnskole

Figur 13: Utvikling i aldersgruppen 6–15 år

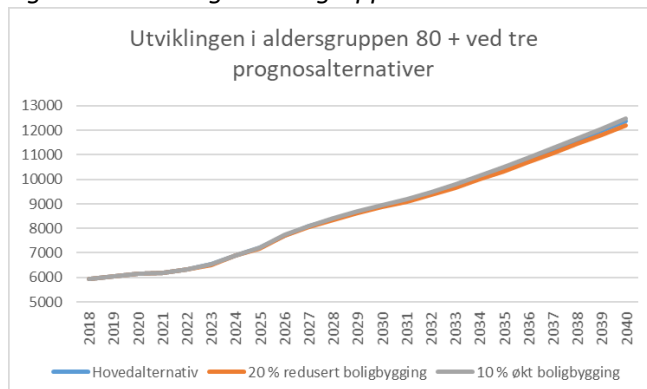

Antall barn i grunnskolealder (6–15 år) vil øke fra 2021. Figuren viser at det er en sammenheng mellom veksten i denne aldersgruppen og boligbyggingen i kommunen. Veksten skyter fart fra 2026 siden planlagt boligbygging på dette tidspunktet øker vesentlig.

(Kilde: Befolkningsprognose LDIP, utarbeidet i Kompas).

Pleie og omsorg

Figur 14: Utvikling i aldersgruppen 80 år +

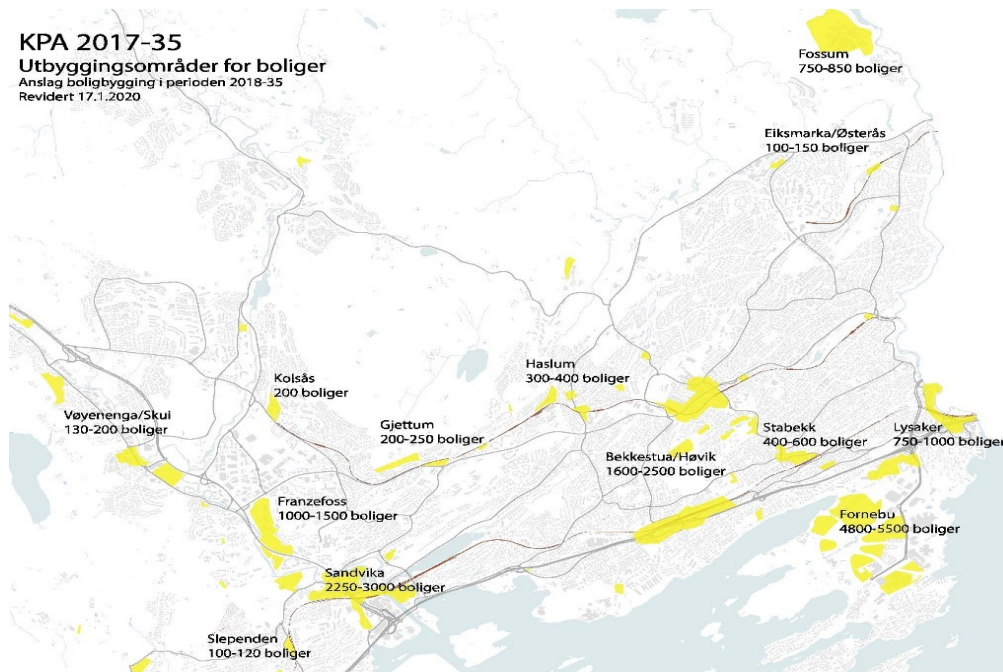

Veksten i aldersgruppen 80+ vil i liten grad bli påvirket av boligbyggingen i prognoseperioden. I 2040 er andelen innbyggere over 80 år mer enn fordoblet sammenlignet med 2018. Behovet for hjemmetjenester og botilbud med heldøgns bemanning vil øke tilsvarende om ikke behov eller tilbud blir endret i perioden.

(Kilde: Befolkningsprognose LDIP, utarbeidet i Kompas).

4.2. Utbyggingsområder, rekkefølge og omtale av kommunale investeringsbehov knyttet til de store utbyggingsområdene

Illustrasjonen viser utbyggingsområder som ligger i kommuneplan 2017–2035, med angivelse av antatt volum på boligbygging i perioden 2018–2035.

I [Kommuneplanen 2017–2035 – samfunnsdel med arealstrategi](#) ble det vedtatt en hovedrekkefølge for de store utbyggingsområdene som innebærer følgende prioritering: 1. Fornebu, 2. Sandvika, 3. Bekkestua/Høvik, 4. Fossom og 5. Avtjerna. Vedtaket reduserer boligomfang og kommunalt investeringsbehov i planperioden i forhold til et scenario uten rekkefølgebestemmelser for utbyggingsområdene.

Den tydeligste effekten av denne prioriteringen er at Fossom og Avtjerna skyves ut i tid. Når det gjelder Fornebu, Sandvika og Bekkestua har prioriteringene så langt ikke gitt et klart tidsmessig skille på disse. I realiteten vil Bekkestua være delvis foran Sandvika. Ballerud skole vil også øke utbyggingstakten rundt Bekkestua–Høvik–Stabekk. Høvik ligger imidlertid noe fram i tid. Det gjør også Lysaker og Teleplanområdet (Lysaker/Fornebu, delvis over innkjøringen til Fornebuområdet).

Hovedprinsippene som er lagt til grunn i arbeidet med behovsanalysene og i LDIP er:

- En klar tidsmessig prioritering av de største utbyggingsområdene i forhold til hverandre. Da reduseres omfanget av parallelle investeringer, noe som begrenser risikoen for at sosial infrastruktur ikke blir tatt i bruk fullt ut.
- Investeringer som gjøres bør utnyttes maksimalt ved at de områder som prioriteres med investeringer bygges ut med boliger så raskt som mulig innenfor den etablerte kapasitet.
- Optimal utnyttelse av eksisterende infrastruktur i form av økt arealeffektivitet, endrede inntaksområder, midlertidig bruk av ledig kapasitet og lignende.
- Riktig geografisk plassering av sosial infrastruktur er av avgjørende betydning for god kapasitetsutnyttelse over tid. Økt kapasitet sentralt er bedre enn økt kapasitet i randsoner.
- Etablere god oversikt over rehabilitering- og vedlikeholdsbehov, nødvendig for å ta riktige investeringsvalg.

Kommuneplanen er ekspansiv, med mange ulike utbyggingsområder. Det må i tillegg påregnes å komme til nye initiativ til boligprosjekter, samt en del fortetting. Det er i flere områder kapasitets-

etterslep i sosial infrastruktur, og de fleste utbyggingsområdene krever derfor ny sosial infrastruktur som skole- og barnehagekapasitet.

I senterområder inngås utbyggingsavtaler med de private utbyggerne for å sikre økonomiske bidrag til gjennomføring av grøntområder, samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur. Hvilken standard og løsninger som velges på teknisk infrastruktur, overflater o.l. har betydning for kostnadene. I enkelte områder er kostnadene så høye at dette ikke nødvendigvis kan dekkes kun gjennom bidrag fra utbyggerne, med mindre kommunen skal tillate store byggehøyder.

I kapittel 7.8. gjøres følsomhetsanalyser knyttet til boligbygging og befolkningsvekst. Analysene tar ikke høyde for risikoaspektet ved å gjøre store kommunale investeringer samtidig for flere utbyggingsområder. Risiko er primært knyttet til gjennomføring, stor fare for kostnadsvekst utover det som ligger i basisanslaget og fare for at nye investeringer ikke vil bli tatt i bruk om det blir svikt i boligmarkedet. Det er derfor formålstjenlig å vurdere om det er mulig med en enda klarere tidsmessig prioritering av de største utbyggingsområdene i forhold til hverandre, se omtale i kapittel 7.8, 8.2.4. og 9.1.3.

4.3. Nærmere omtale av de største utbyggingsområdene

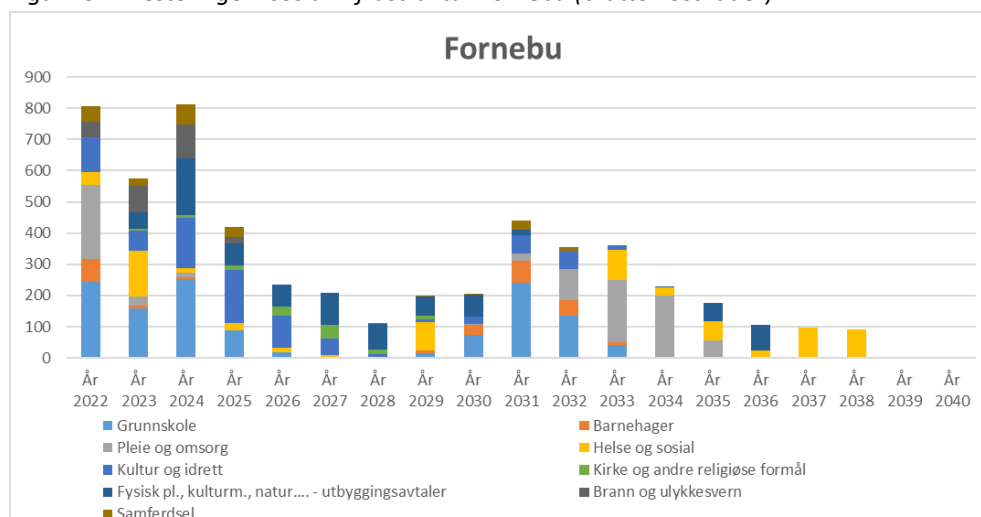
Under følger en omtale for hvert av de store utbyggingsområdene i forhold til status planprosesser, antatt boligomfang og framdrift, samt avhengigheter til etablering av teknisk og sosial infrastruktur.

4.3.1. Fornebu

Kommunestyret vedtok [Kommunedelplan 3 for Fornebu \(KDP3\)](#) 27. mars 2019. Kommunedelplanen handler om å kombinere fremtidsrettet klimaklok tankegang med tilrettelegging for innbyggere i forskjellige livsfaser, med ulike livsstiler og preferanser. Samtidig gjør planen det mulig å etablere et bærekraftig handels- og servicetilbud i bymiljøene ved T-banestasjonene.

KDP3 innebærer et boligvolum på cirka 11 000 boliger. Noe som tilsvarer en fremtidig befolkning på cirka 25 000 innbyggere. Befolkningsomfanget innebærer at det skal etableres 3 nye skoler, hvor den første sammen med ny stor barnehage står ferdig på Oksenøya høsten 2022. Bo- og behandlingssenter ferdigstilles på samme sted året etter. Øvrig sosial infrastruktur som for eksempel flere barnehager, helse- og omsorgstilbud, fasiliteter for idrett, barne-/ungdoms-aktiviteter og kultur skal også etableres.

Figur 15: Investeringer i sosial infrastruktur Fornebu (brutto kostnader)

For nærmere detaljer, se kapittel 5.

Fornebu er det eneste utbyggingsområdet hvor det kan avtales at utbyggerne skal bidra til finansiering av sosial infrastruktur (fremskyndingsbidrag). Dette i samsvar med departementets samtykkevedtak om dispensasjon fra gjeldende regelverk. Utbyggingsavtaler forventes politisk behandlet i 2020.

Fornebubanen er en ny T-baneforbindelse mellom Majorstua og Fornebu via Skøyen. Etablering av Fornebubanen er en forutsetning for videre utbygging på Fornebu. Byvekstavtalen mellom staten og Oslo, Bærum, Skedsmo og Oppegård kommuner og Viken fylkeskommune sikrer statlig bidrag til Fornebubanen. Byvekstavtalen er siste byggestein i et komplisert plan- og avtaleverk som tilsammen sikrer at bygging av Fornebubanen kan starte opp i 2020. Banens trase er ferdig regulert. For tiden arbeides det med enkelte endringer av reguleringsplanen for stasjonsområdet.

Vestre Lenke er en ny veiforbindelse mellom E18-korridoren og Fornebu. Den nye veien er en del av E18-utbyggingen mellom Lysaker og Ramstadsletta, og er på samme måte som Fornebubanen en forutsetning for videre utbygging på Fornebu. Veien er ferdig regulert.

Økning av boligtalet får konsekvenser for teknisk infrastruktur. Vannforsyningen må forsterkes ved at det må legges ny vannledning fra Sandvika i sjøen frem til Koksabukta og knyttes til eksisterende anlegg i Forneburingen. Avløpsnett med fire pumpestasjoner må oppgraderes, og kryssing av Holtekilen (avløp) må også utredes. Det må bygges en ny vakumsentral for renovasjon. Forneburingen vurderes utvidet for kollektivtrafikk (buss).

4.3.2. Sandvika

Sandvika består av en rekke delområder/bydeler som vil utvikles i ulike faser. Om lag 250 boliger er for tiden under bygging (i Elias Smiths vei og Bjørnegårdsvingen). Transformasjonen av Sandvika sentrum øst er ferdig regulert. Anleggsstart forventes i 2020. I forbindelse med områderegulering for Hamang og Industriveien arbeides det med et grunnlag for å vurdere omfang og kostnader for teknisk infrastruktur og grøntanlegg. Planarbeid for Sandvika kollektivknutepunkt og Løkketangen er igangsatt. Videre er det gjennomført mulighetsstudier for å vurdere byutviklingspotensialet langs fjorden når E18 legges i tunnel under Sandvika. Områderegulering for Franzefoss er under arbeid.

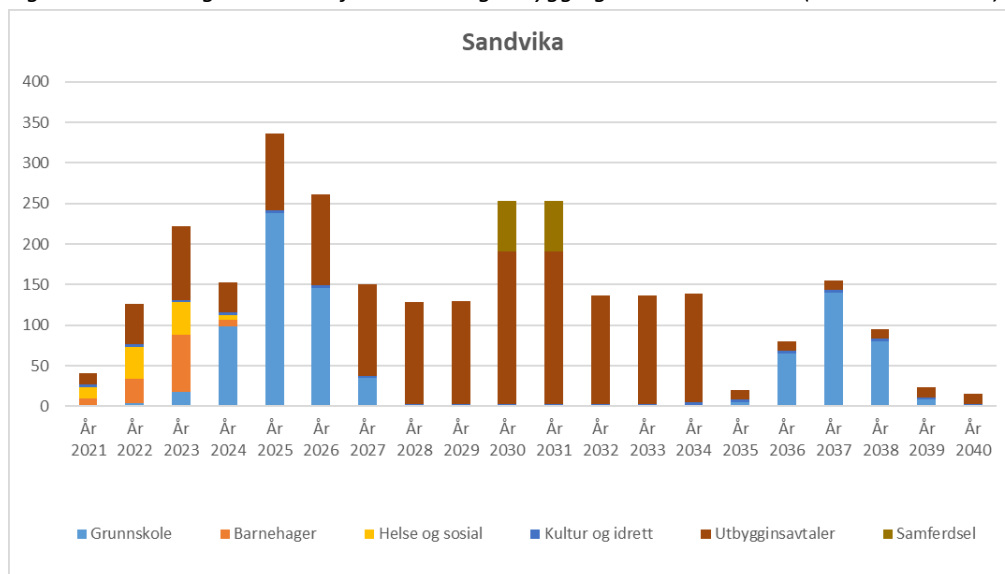
Avklaring av tomt for ny skole i Sandvika er en sentral oppgave. Fortsatt er to alternativer (Bjørnegård og Industriveien) under vurdering.

I de kommende årene er det utbyggingen i Sandvika sentrum øst som vil dominere. Utbygging av Hamang, Industriveien og Franzefoss ligger noen år frem i tid, sannsynligvis fra rundt 2025 og utover. Byutvikling langs sjøfronten er avhengig av at E18 legges i tunnel forbi Sandvika og anslås til å kunne starte rundt 2030–35.

I kommuneplanens arealdel anslås et samlet potensial på i underkant av 5 000 boliger i Sandvika-området, inkludert Franzefoss. Det er foreløpig vedtatt planer eller igangsatt planprosesser for om lag 4 000 boliger. Eventuell langsiktig boligbygging langs sjøfronten er ikke med i disse tallene.

Utviklingen i Sandvika handler i stor grad om transformasjon av ulike delområder, med en stor grad av boligutvikling. Kapasitetssituasjonen innenfor både skole og barnehage er slik at det er svært lite av denne transformasjonen som kan gjøres uten at kapasiteten utvides. Derfor er det planlagt både ny barneskole, utvidelse av ungdomsskole og flere barnehager.

Figur 2: Investeringer i sosial infrastruktur og utbyggingsavtaler Sandvika (brutto kostnader)

For nærmere detaljer, se kapittel 5.

Utbygging i Sandvika Øst kan startes innenfor eksisterende kapasitet i sosial infrastruktur. Den omfattende boligutbyggingen i Industriveien og på Hamang må samkjøres med tidspunktet for etablering av ny barneskole og økt barnehagekapasitet. Utbyggingen av Franzefoss må tilpasses tilsvarende, med unntak av at området i en oppstartsfasen eventuelt kan henvises til nye Levre barneskole.

Ved Hamang/Industriveien er det behov for betydelige investeringer i teknisk infrastruktur (fjerne en høyspentledning, tekniske kulverter i bakken med mer). Det er et gjensidig forhold mellom utnyttelse og privat utbyggingsbidrag til teknisk infrastruktur. Ved Hamang og Industriveien er kostnadene så høye at dette vil kunne være en utfordring. Standard og kommunalt bidrag må derfor vurderes.

Utbygging på Hamang, Industriveien og Franzefoss er avhengig av ny E16 og nytt overordnet lokalveinett i området. Dette ferdigstilles i løpet av 2020.

Videre utbygging i Sandvika medfører behov for etablering av en ny byromstruktur. Dette innebærer opprusting av eksisterende og etablering av nye bygater, torg/plasser, parker, grønstruktur og turveier. Utbyggingen er også avhengig av fornyelse av infrastrukturen under bakken, slik som VA-anlegg, kabler og ledninger.

4.3.3. Bekkestua, Stabekk, Haslum, Avløs og Høvik

Det er igangsatt en rekke planprosesser i disse områdene. Kommuneplanen anslår etablering av om lag 2 300 boliger i dette området i planperioden.

På Bekkestua er transformasjon og boligutvikling i områdene Bekkestua sør og Kleivveien nord under regulering. På Ballerud reguleres nye boliger sammen med tomt for ny barneskole og barnehage.

På Stabekk er områderegulering for sentrumsområdet vedtatt. Denne planen følges nå opp med detaljreguleringer. For tiden arbeides det med to planer innenfor sentrumsområdet.

På Høvik utarbeider kommunen i samarbeid med Statens vegvesen en områderegulering for sentrumsområdet. Et nytt, tettstedstilpasset lokalveisystem skal planlegges og etableres når E18

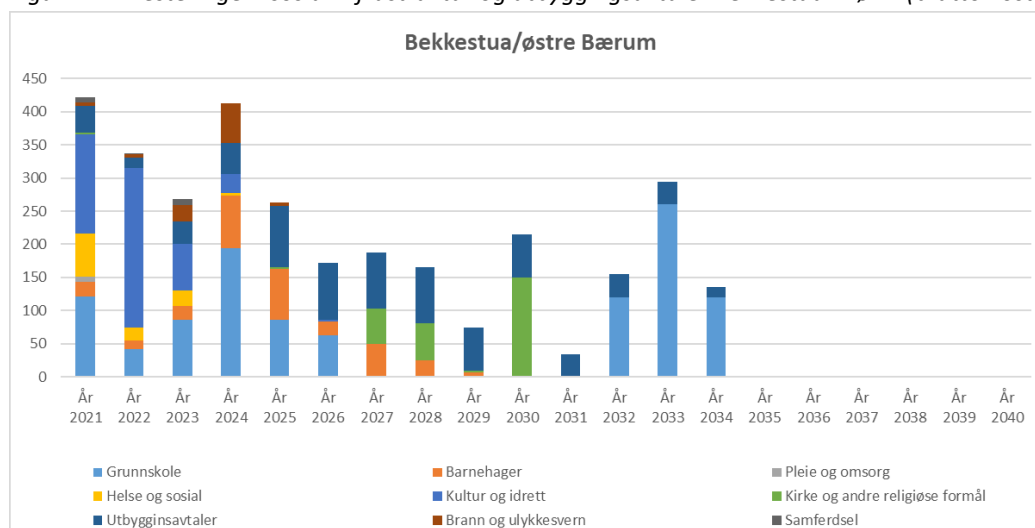
legges i tunnel under Høvik. Planen skal tilrettelegge for sentrumsutvikling og boligbygging. I tillegg arbeides det med en reguleringsplan for boliger i Sroveien 17–19, rett nord for jernbanestasjonen.

På Haslum arbeides det med en plan for bolig- og sentrumsutvikling ved T-banestasjonen. I tillegg planlegges nye boliger i et område langs Kirkeveien nord for T-banen, og i et område langs Neslia rett vest for Øverlandselva.

Planlagt utbygging av boliger i aksene Bekkestua–Høvik innebærer at barnehage- og skolekapasiteten må økes. Nye Bekkestua barneskole er tatt i bruk høsten 2019. Skolen vil primært dekke opp for det elevgrunnlaget som allerede er bosatt i området, samt nye boligprosjekter i og rundt Bekkestua sentrum. Bekkestua ungdomsskole er under planlegging for utvidelse.

Omfanget av ny boligbygging og eksisterende kapasitetsutfordringer i området mellom Bekkestua, Høvik og Stabekk tilsier at det må etableres ny barneskole ved Ballerud. Ny skole vil løse eksisterende kapasitetsutfordringer og tilrettelegge for ny befolkningsvekst i mange skolekretser i denne delen av kommunen. Skolen er forutsatt ferdig i 2025. Tilknyttede boligprosjekter (områder med rekkefølgekrav) må fortsatt koordineres i forhold til ferdigstilling av skolen. Potensial for videre utsettelse er begrenset og vil i så fall bli svært krevende i forhold til kapasitet i eksisterende skoler. Om det må investeres i midlertidig skolekapasitet ved en rekke skoler, vil en utsettelse av barneskolen ved Ballerud kunne være kommunaløkonomisk ugunstig.

Figur 17: Investeringer i sosial infrastruktur og utbyggingsavtaler Bekkestua–Høvik (brutto kostnader)

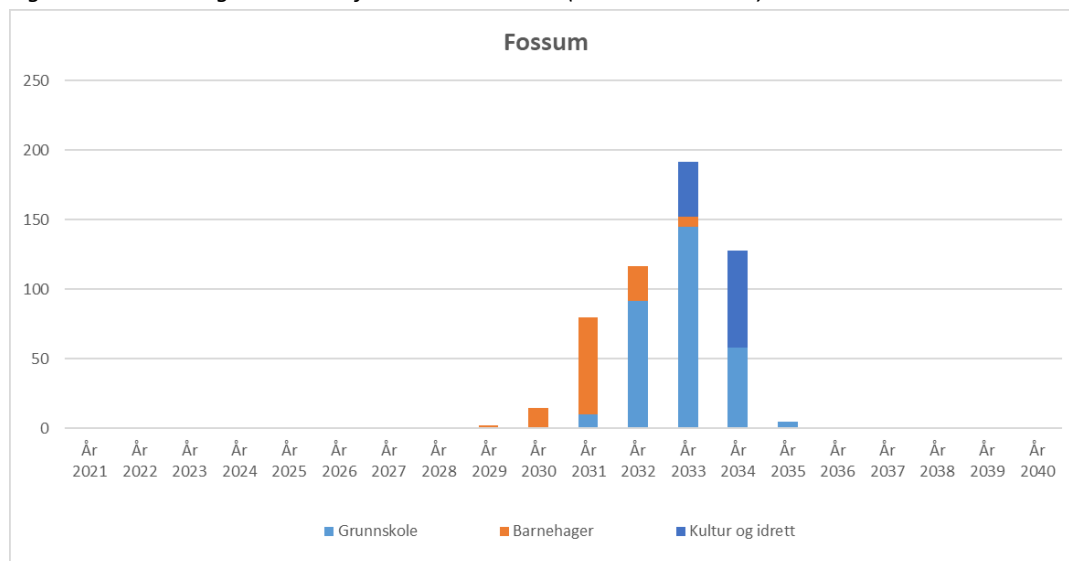
For nærmere detaljer, se kapittel 5.

4.3.4. Fossum

Områderegulering for Fossum-området ble vedtatt i april 2019 og gir rammer for transformasjon av dagens næringsområde til et boligområde, tomt for ny skole, barnehager og idrettsanlegg. Planen er vedtatt med et totalt bruksareal mellom 145 000 og 170 000 m² BRA og ikke et bestemt antall boliger.

Utbygging av Fossum medfører behov for investeringer i ny skole, barnehager og annen kommunal infrastruktur. Investeringene i skole og barnehage vil i hovedsak være rettet mot innbyggere på Fossum og områdene nord for Griniveien, mens øvrige investeringer som for eksempel idrettsanlegg og sykehjem har større nedslagsfelt. I investeringsplanen er det lagt til grunn at investeringene, som åpner for boligbygging på Fossum, gjennomføres i perioden 2030–2036.

Figur 38: Investeringer i sosial infrastruktur Fossum (brutto kostnader)

For nærmere detaljer, se kapittel 5.

Utbygging er også avhengig av atkomstveier, gang- og sykkelveier, turveier, støyskjermingstiltak, nye VA-anlegg med mer. Reguleringsplanen stiller krav om etablering av et lokalsenter ved utbygging ut over 750 boliger.

4.3.5. Avtjerna

Avtjerna ligger inne som fremtidig utbyggingsområde i kommuneplanens arealdel. Kommunestyret vedtok ved behandling av [Kommuneplanen 2017–2035 – samfunnsdel med arealstrategi](#) at boligområder på Avtjerna fremskyndes dersom det etableres en stasjon på Ringeriksbanen. Dersom stasjonen ikke bygges, forskyves Avtjerna til fremtidig reserve for boligutbygging etter 2040. Regjeringen har i forbindelse med statlig reguleringsplan for Ringeriksbanen bestemt at det ikke skal bygges jernbanestasjon på Avtjerna.

I de opprinnelige vurderingene forut for tidligere kommuneplanbehandling var det beregnet at det avsatte arealer ga omkring 5 000 boliger, noe som tilsvarer en befolkning på cirka 11 500 personer. Grunneieren lanserte høsten 2017 et konsept om Sollihøgda Plussby som skisserte et vesentlig større utbyggingspotensiale med opp mot 10 000 boliger og 30 000 innbyggere. Området var også utvidet i forhold til arealdelen.

Ved sluttbehandling av arealdelen i april 2018 vedtok kommunestyret at Avtjerna fortsatt skal ligge inne i planen som et fremtidig utbyggingsområde. Statens vegvesen og Fylkesmannen i Oslo og Viken har på sin side fremmet innsigelse til utbygging på Avtjerna. Innsigelsene er nå til endelig avklaring i Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Utbyggingen vil kreve omfattende investeringer i både teknisk og sosial infrastruktur. Det antas at kostnadsbildet vil ligge på tilsvarende nivå som på Fornebu. Utbygging av Avtjerna er, i motsetning til Fornebu, uten mulighet for fremskyndingsbidrag for sosial infrastruktur slik regelverket er i dag. I og med at det hverken er tilgjengelig skole eller barnehagekapasitet i nærliggende områder, vil en relativ stor del av investeringen i sosial infrastruktur måtte gjøres tidlig i utbyggingsperioden. Fordeling av utgifter til teknisk infrastruktur mellom utbygger og kommunen må avtales.

I investeringsplanen er det lagt til grunn at kommunale investeringer på Avtjerna gjennomføres etter år 2040.

5. Investeringsplanen

Dette kapitlet gir en oppsummering av investeringsplanen. Del en gir en overordnet oppsummering hvor også miljø- og klimautfordringenes innvirkning på investeringene omtales. I del to beskrives investeringene innenfor de største tjenesteområdene.

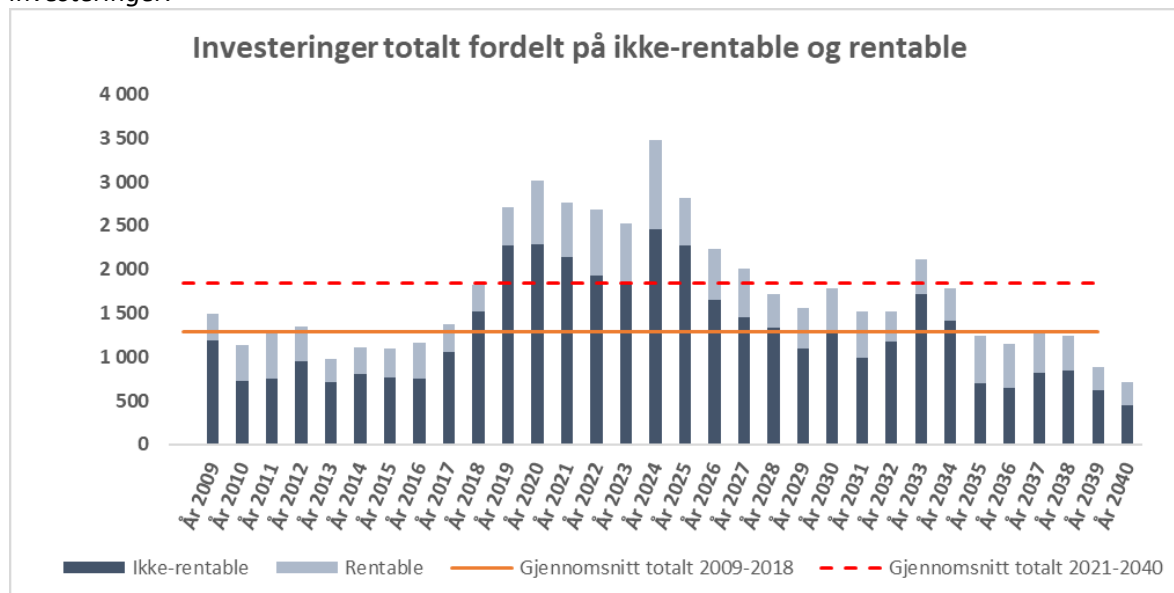
5.1. Oppsummering av langsiktig investeringsplan 2021–2040

Investeringsplanen for perioden 2021–2040 viser et samlet brutto investeringsnivå på om lag 37 milliarder kroner som er 0,3 mrd. høyere enn i forrige LDIP.

Investeringene fordeler seg på:

- investeringene som ikke er selvfinansierende (ikke-rentable), 27 mrd.
- selvfinansierende investeringer (rentable), 10 mrd.

Figur 19: Samlede investeringer i investeringsplanen fordelt på ikke-rentable og rentable investeringer.

Gjennomsnittet i perioden er 1,8 mrd. per år, hvorav de investeringene som ikke er selvfinansierende utgjør 1,3 mrd. Gjennomsnittet for de samlede investeringene de siste 10 årene har vært 1,2 mrd. (2020 kroner).

Investeringer fordelt på hovedområder

Tabell 1: Brutto investeringsnivå fordelt på hovedområder for LDIP 2021–2040 og forrige LDIP (2019–2038).

Område	LDIP 2021-2040			LDIP 2019-2038	Endring
	10 ÅR (2021-2030)	20 ÅR (2021-2040)	Gjennomsnitt 2021-2040	20 år (2019-2038)	
Formuesbevaring	2 017	3 375	169	4 675	-1 300
Organisasjon, styring og utvikling	1 210	2 190	109	2 785	-596
Barn og unge	4 288	6 603	330	7 698	-1 095
<i>Grunnskole</i>	3 297	5 223	261	5 659	-436
<i>Barnehager</i>	991	1 380	69	1 842	-462
<i>Barnevern</i>	0	0	0	197	-197
Bistand og omsorg	5 446	9 345	467	11 194	-1 849
<i>Pleie og omsorg</i>	4 335	7 360	368	8 736	-1 376
<i>Kommunehelse og sosial</i>	1 110	1 985	99	2 458	-473
Miljø, idrett og kultur	10 075	14 924	746	9 739	5 185
<i>Kultur og fritid</i>	2 173	2 863	143	2 360	503
<i>Kirke og andre religiøse formål</i>	448	508	25	446	62
<i>Fysiskplanl/kultur/natur/nærm</i>	876	1 161	58	1 284	-123
<i>Utbyggingsavtaler</i>	1 568	2 456	123	0	2 456
<i>Brann og ulykkesvern</i>	531	531	27	357	174
<i>Samferdsel/transport</i>	1 417	2 412	121	1 522	890
<i>Vann, avløp og renovasjon</i>	3 062	4 993	250	3 771	1 222
Fornebu - MARGIN	551	568	28	568	0
BRUTTO DRIFTSUTGIFTER	23 586	37 006	1 850	36 660	346
<i>Ikke selvfinansierende</i>	17 452	26 846	1 342	26 959	-113
<i>Selvfinansierende</i>	6 134	10 160	508	9 701	459

Tabellen viser at investeringsomfanget på flere av områdene er lavere i denne LDIP enn i forrige. Helt overordnet kan dette knyttes til tekniske endringer som at midler er flyttet fra investering til drift (DigIT) og midler til tomter er sentralisert. I tillegg er større prosjekter som Levre barneskole og Bekkestua barneskole, Jarenga barnehage, Carpe Diem demenslandsby og Lindelia bo- og behandlingssenter (med hovedtyngden av utgifter i årene 2019 og 2020) utenfor LDIP perioden i denne rulleringen. Dessuten så viser ny befolkningsprognose noe lavere vekst innenfor noen av tjenesteområdene. Innenfor sektor Miljø, idrett og kultur har investeringsomfanget økt sammenlignet med forrige LDIP. Detaljer fremkommer i kapittel 5.2.

Oppgradering, i form av funksjons- og formuesbevaring, av eiendomsmassen fortsetter og er nødvendig for at eksisterende bygninger skal kunne brukes av tjenestene.

Satsning på digitalisering og teknologi videreføres. Investeringer i digitalisering og teknologi er en viktig for å effektivisere tjenesteproduksjonen og bidra til målet om "en digital sektor". Digitalisering er da en innsatsfaktor for å kunne hente ut gevinster.

Det skal investeres mye innenfor velferdsområdene de første 10 årene i perioden og da i særdeleshet de første 5 årene. Kapasitetsetterslep og befolkningsvekst medfører behov for barnehager og skoler. I tillegg kommer omstrukturingsprosjekter. Innenfor hele helse og omsorgsområdet er det behov for strukturelle grep for å redusere tjenstedriftskostnadene, i tillegg til økt behov for plasser og

boliger. Dette krever i tillegg til teknologiinvesteringer, at bygningsmassen optimaliseres så den kan understøtte mer effektive driftsformer. Det arbeides med å se på tjenstedesign og standardiserte konsepter for å kunne redusere arealbruk, investeringsnivå og kostnader til tjeneste- og eiendomsdrift ytterligere. Utbygging av sosial infrastruktur på Fornebu utgjør brutto i overkant av 6 mrd. i LDIP perioden.

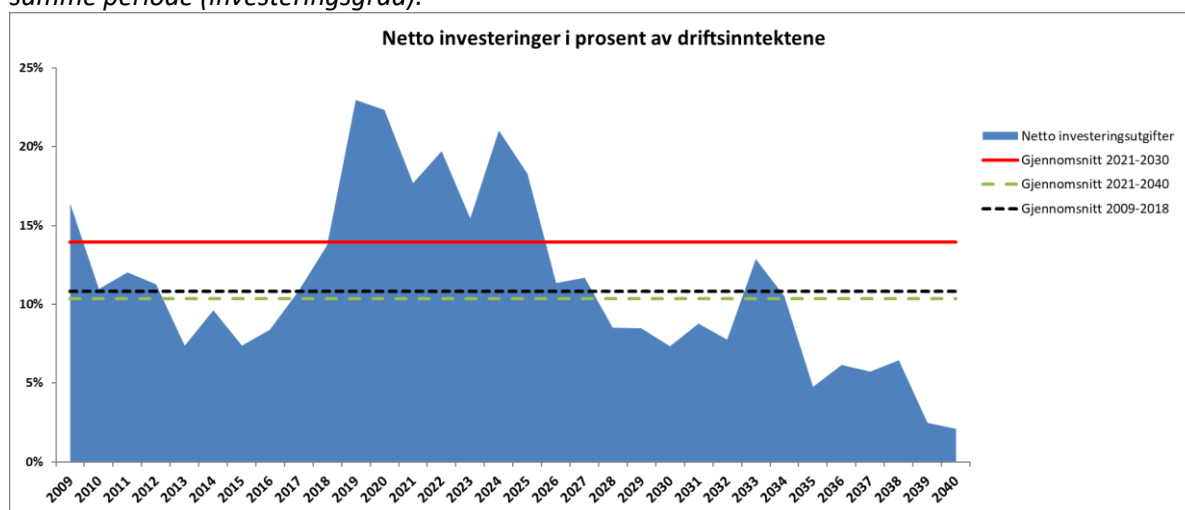
Innenfor sektor *Miljø, idrett og kultur (MIK)* er det i denne rulleringen av LDIP lagt inn midler til nye utbyggingsavtaler som brutto utgjør 2,5 mrd., men som netto etter innbetalingene fra utbyggerne utgjør 0,9 mrd. I tillegg ligger det inne 3 brannstasjoner, Nadderud stadion og flerbrukshaller som eksempler på prosjekter som er med på å trekke opp investeringsnivået.

Generelt vil det være vanskelig å forutsi alle behovene langt frem i tid. De siste 10 årene i planen vil derfor være beheftet med stor usikkerhet. Sentrale grunnlag for investeringsplanen er arealdelen i kommuneplanen, behovsanalyser og kartlagt behov for oppgradering av eksisterende bygningsmasse. Det er nødvendig å understreke at planen først og fremst er tenkt å vise et bilde av nivået og antyde fremdrift/rekkefølge/prioritering. Det er usikkerhet knyttet til både fremdrift og kostnadsanslag for prosjektene, med større usikkerhet jo lenger ut i perioden man kommer. Det er ikke enkeltprosjekters detaljerte kostnadsestimat eller fremdrift som skal vies oppmerksomhet gjennom saken, men totaliteten av investeringsporteføljen.

Høye investeringer de første 10 årene

Investeringsomfanget de 10 første årene i investeringsplanen vil bli svært krevende å gjennomføre, både kapasitetsmessig og økonomisk. Kommunedirektøren vil se på muligheter for å redusere investeringsomfanget og som en konsekvens av dette dempe presset på driften av tjenestene. Spørsmål som må stilles er om kommunen kan bygge med de kvalitetene som i dag, bør kommunen i større grad beholde eksisterende bygg, kan formålsbyggene bygges med færre kvadratmeter per bruker, hvordan kan kommunen bli bedre på sambruk, kan tomteverdier frigjøres som en del av finansieringen av nye prosjekter, kan flere prosjekter finansieres på samme måte som «Det gode nabolag» i Vallerveien 146 osv.

Figur 20: Illustrerer investeringsaktiviteten i perioden 2009 til 2040 som andel av driftsinntekter i samme periode (investeringsgrad).

Investeringsgrad er netto investeringer i prosent av driftsinntektene. De ti siste årene har denne variert mellom 7,4 prosent og 16,4 prosent. Toppen var i 2009, grunnet fase 1 utbyggingen av sosial infrastruktur på Fornebu.

Investeringsgraden i kommende 20 års periode varierer mellom 2,1 og 21,0 prosent i de enkelte år. Gjennomsnittet de ti første årene i perioden er på hele 14,0 prosent (rød linje), noe som er 3,6 prosentpoeng over snittet for kommende 20-årsperiode. Gjennomsnittet for hele LDIP perioden (grønn stiplet linje) er om lag på samme nivå som snittet har vært i perioden 2009–2018 (sort stiplet linje). Det er imidlertid stor usikkerhet til investeringsbehovet de siste 10 årene av LDIP perioden og erfaringen tilsier at investeringsbehovet i slutten av perioden er noe underestimert.

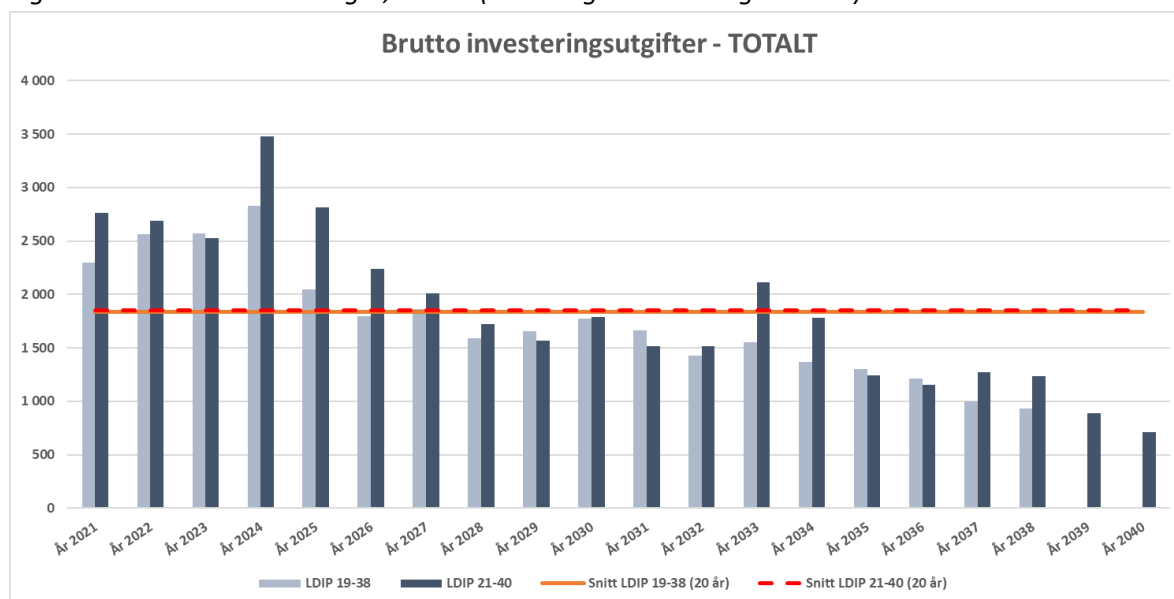
Om ikke gjelden skal stige for mye, vil en større andel av driftsinntektene måtte gå med til å finansiere investeringene enn hva som har vært situasjonen de ti siste årene. Uten bidrag til sosial infrastruktur fra utbyggerne på Fornebu ville gjeldsvekst blitt enda høyere.

Kommunen bygger generelt med et høyt kvalitetsnivå for å sikre en mer effektiv tjeneste- og eiendomsdrift og forvaltning. Det bør allikevel gjøres vurderinger av de kvalitetene som legges inn i prosjektene med en kartlegging av hvilke gevinster disse faktisk gir, for å sikre at kommunens investeringer faktisk høster de besparelsene som er forventet.

Bærum kommune er en klimaklok kommune og i kommunens klimastrategi er et hovedmål at «Boliger, næringsbygg og kommunale bygg skal være areal- og energieffektive...». De rimeligste og mest klimavennlige kvadratmeterne er de som ikke bygges eller anskaffes.

De største endringer fra investeringsplanen i LDIP 2019–2038

Figur 21: Samlede investeringer, brutto (uten salgsinntekter og tilskudd)

De samlede brutto investeringsutgiftene er 0,3 mrd. høyere enn i forrige LDIP. Punktene under sier noe om de største endringene.

- Investeringsprosjektene som er i konsept- eller planleggingsfase (før anskaffelse) er i all hovedsak prisjustert i denne rulleringen. Prisjusteringen baserer seg på erfaringstall. Prosjektene er i en tidlig fase, det er derfor ennå ikke fastsatt kostnadsramme og det er knyttet betydelig usikkerhet til tallene.
- Kommunedelplan 3 (KDP3) er vedtatt for Fornebu
- 8 nye utbyggingsavtaler er innarbeidet

- Elevantallspregninger er nedjustert som følge av endringer i befolkningsvekst og utbyggingstakt. Dette har medført nedskalering av skoler og det har også medført at enkelte planlagte utvidelser og ny-etableringer kan skyves ut i tid slik at disse samkjøres med når behovet faktisk inntreffer, samtidig som kommunen kan nyttiggjøre tilgjengelig areal i allerede eksisterende bygningsmasse.
- Barnehageinvesteringene i investeringsplanen er i hovedsak basert på ny og vedtatt Barnehagebehovsanalyse 2019–2038. Grunnet kommunens utfordringer i forhold til gjennomføring og økonomi i deler av perioden, er noen prosjekter skjøvet ut i tid. Samtidig er noen prosjekter fremskyndet for å samkjøre utbygging med annen utbygging i samme område.
- To prosjekter er foreslått organisert og finansiert som «Det gode nabolag» der prosjektet selges til eiendomsutvikler. Med dette så utvikles eiendommen slik at den bidrar til å finansiere omsorgsboligene.
- Ny Nadderud stadion: Planprogram for Nadderud idrettspark er vedtatt og plasseringen av anlegget med langsiden ned mot Gamle Ringeriksvei er bestemt. Plassering av anlegget medfører en høyere investeringskostnad som følge av behov for å omlegge teknisk infrastruktur. Det vil utredes muligheten for å delfinansiere stadionanlegget ved å selge næringsdelen til en privat part. Forventet ferdigstilling 2023/ 2024.
- Brannstasjonskapasiteten for Bærum utredes l st ved 3 lokasjoner, Fornebu, Grini og Gjettum, n r Bekkestua brannstasjon legges ned. Ny hovedbrannstasjon vurderes etablert på Rud samlokalisert med ny driftsbasis for Vann og avløp. Gjettum brannstasjon vil i så fall legges ned.
- Ny driftsbasis på Rud søkes samlokalisert med andre kommunale formål. Tiltak for å ivareta vann og avløps prekære behov iverksettes for å sikre en god drift på Rud frem til nytt anlegg står klart.
- Investeringer i miljø- og klimatiltak er styrket i denne rulleringen av LDIP
- Det er foreslått å flytte midler fra investering til drift da det ventes at en større del av utgiftene, spesielt innenfor området digitalisering, vil være driftsutgifter i fremtiden. Det er flyttet om lag 1,4 mrd. fra investering til drift.

Klima- og miljøutfordringer – økonomiske innvirkninger på investeringene

Nybygg

Kommunedirektørens vedtatte klimastrategi 2030 og medfølgende handlingsplan, vil få økonomisk innvirkning på investeringene, samtidig som det kan ha positive ringvirkninger på driftskostnader. I tabell 2 er det synliggjort hva en antatt merkostnad kan bli utover det som ligger som forutsetning i investeringsplanen.

I LDIP-tallene legges det til grunn at ett bygg som er i planleggingsfasen prises i henhold til gjeldende teknisk byggeforskrift (TEK17) og Energimerke A, hvor begge er minstekrav i klimastrategien. I prosjekter som er i gjennomføringsfasen (vedtatt BP3) vil kostnadene reflektere både prising etter TEK17, og eventuelt ytterligere avtalte miljøtiltak.

Tabell 2: Illustrerer minste krav til levert energi til bygg i henhold til ulike krav/sertifiseringsordninger og forventede økte kostnader knyttet til de ulike kravene/sertifiseringene. Tallene er eksemplifisert med ett kontorbygg som koster 400 millioner kroner.

Miljøstandard	Levert energi på kontor [kWh/m ²]	Antatt merkostnad i forhold til TEK 17 %	Antatt merkostnad (bygg til 400 mill.) kr.
Breeam Very Good (TEK17)	115	0 %	0
Breeam Excellent	109	3–6 % ¹⁾	12–25 mill.
Breeam Outstanding	90	5–10 % ¹⁾	20–40 mill.
Passivhus	72	4–6 %	16–25 mill.
Plusshus	-2	Høy	
Energimerke A (Minstekrav fra klimastrategien)	90	1–3 %	4–12 mill.
Energimerke C (TEK10)	145	Ukjent	
Energimerke B (TEK17)	115	0	
TEK20 (fremtidig teknisk byggeforskrift forventet fra 2020)	Ukjent	Ukjent	

1) Levert energi er kun en del av kravene som stilles i forbindelse med Breeam sertifisering av et bygg. Kostnadene i tabellen omfatter alle kostnader knyttet til Breeam sertifisering og medfølgende økte kvaliteter for bygget, hvorav redusert behov for levert energi kun gir deler av de økte kostnadene.

Kommunedirektøren vil i fremtidige investerings saker tydeliggjøre kostnadene ved å velge miljøstandarder utover minstekravet (TEK17 og Energimerke A). Det er viktig å presisere at Breeam omfatter mye mer enn levert energi til bygget og at kostnadene derfor ikke er direkte sammenliknbare.

Breeam er ett av miljøsertifiseringsverktøyene. Formålet i sertifiseringen er å motivere til bærekraftig design og bygging gjennom hele byggeprosjektet, fra tidlig fase til overlevert bygg. I klimastrategien til Bærum kommune er det vedtatt at alle bygg over 90 mill. skal Breeam-sertifiseres i en prøveperiode på 2 år. Prøveordningen skal evalueres i 2020. I evalueringsprosessen søkes det å kartlegge kostnadene knyttet til selve sertifiseringsarbeidet, intern og ekstern ressursbruk, og avgifter knyttet til dette. Dersom disse kostnadene viser seg å være betydelige, kan en løsning være å følge Breeam-prosessen, men ikke selve sertifiseringsarbeidet.

Kommunens klimastrategi sier at alle bygg bør ha passivhus eller plusshus standard innen 2020. Dette er tiltak som forbedrer byggene utover TEK17-standard, og vurderes løpende for alle

byggeprosjektene. Klimastrategiens innebærer også at alle nye bygg skal leveres med minimum energikarakter A (grønn oppvarmingskarakter /alternativt fjernvarme), noe som er strengere på energibruk enn det som ligger i kravene etter Bream Outstanding.

Klimastandardene er løpende i endring. Dagens minstekrav til nybygg er av Direktoratet for byggkvalitet (DiBK) TEK17, men det jobbes med en ytterligere forbedring gjennom arbeidet med ny teknisk byggeforskrift (TEK20). Denne skal etter planen være klar i løpet av 2020, og har vært definert som "Nær null-energibygging." Definisjonen er ikke endelig, men det antydes at byggene skal benytte omtrent like mye energi som de produserer. I arbeidet med TEK20 vurderes det ett livsløpsbasert miljøkrav som ivaretar hensynet til energibruk og ytre miljø på en mer helhetlig måte. Med denne endringen forventes det strengere krav til materialer (gjenbrukbarhet, opp-sirkulering, gjenvinning osv).

Kommunalteknisk

Innenfor tekniske tjenester er det i investeringsplanen innarbeidet tiltak fra gjeldende klimastrategi, samt flere nye tiltak for å redusere effekten av klimaendringene. Utvikling av parker, idrettsanlegg, gang og sykkelveier og annen infrastruktur må ta høyde for klimaendringene. Dagens og fremtidige klimaendringer innebærer utvikling av nye løsninger.

Klimaklok

Gjeldende klimastrategi er godt implementert hos tjenesteområdene. Et sentralt tiltak for å kunne nå kommunens planlagte utslippsreduksjoner vil være økt satsning på utslippsfrie kjøretøy. Det er derfor ved rullering av investeringsplanen lagt inn total utskiftning av samtlige kjøretøy og større maskiner til miljøvennlige alternativ innen 2025.

Klimarobust infrastruktur

Det er viktig at Bærumssamfunnet fungerer godt, på tross av kommende klimaendringer og effekter som økt flomfare grunnet styrtregn. Det er innenfor investeringsplanen lagt inn kjente tiltak for å redusere effekten og sette innbyggerne i kommunen i stand til å håndtere klimaendringene. Mange av løsningene finnes ikke i dag, og de krever tverrfaglig og tverrsektoriell samarbeide, planlegging og utvikling av nye løsninger sammen med leverandørene.

Med ny kunnskap som bygges de nærmeste årene, kan man vurdere om tiltakene som allerede er implementert er tilstrekkelige eller om det må gjennomføres andre og flere tiltak. Det må påregnes en fremtidig økning av investeringene knyttet til infrastruktur, som ikke er innarbeidet i investeringsplanen.

Natur og miljø

Klimaendringer og effekter som oppstår i møte mellom natur, samfunnsutvikling, og klimaendringer skaper nye utfordringer i naturforvaltningen. Et eksempel er den fremmede arten kjempespringfrø, som har begynt å etablere seg i kantsoner langs vassdragene på østlandsområdet. Fysisk nedbygging av våre vassdrag påvirker også vassdraget som natur ressurs og kilde til rekreasjon. Tiltak for å håndtere disse og andre kjente problemstillinger knyttet til natur og miljø er implementert i investeringsplanen.

Ressursutnyttelse

Det planlagte besøksenter på Isi skal brukes for å bygge kunnskap og engasjement knyttet til blant annet ressursutnyttelse, og vil være viktig i samhandlingen med barnehage og skole. Besøksenteret skal etableres som del av nytt garasjeanlegg og verksted på Isi. Reduksjon av restavfall per innbygger, redusert matsvinn og utsortering av matavfall vil, når renovasjonsløsningen er fullt implementert, gi en gevinst for kommunen.

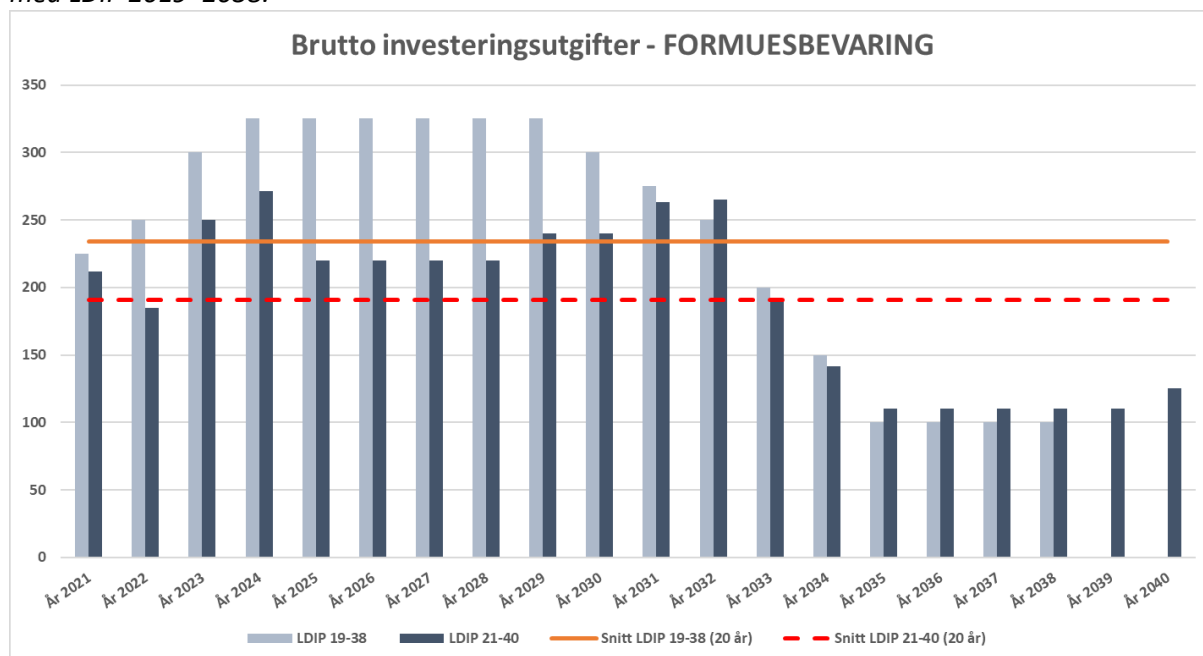
5.2. Beskrivelse av investeringer innenfor de største tjenesteområdene

5.2.1. Formuesbevaring av bygningsmassen – på tvers av sektorer

I kommende LDIP-periode er det foreslått investeringsmidler til eksisterende bygningsmasse tilsvarende 3,8 mrd. for å hente inn etterslep og opprettholde tilstandsgrad på bygningsmassen i tråd med målsettingen. Dette fordeler seg på:

- 2,7 mrd. (årlig fra 60 mill. til 215 mill.) for å hente inn etterslep og generell formuesbevaring. Dette inkluderer også utvikling av bygningsmassen som følge av nye lovkrav og behov for rehabilitering innenfor byggets beregnede levetid.
- 285 mill. (10 til 15 mill. per år) til utvikling og restaurering av kulturhistoriske bygg
- 400 mill. (20 mill. per år) til energi- og miljøtiltak i eksisterende bygninger
- 300 mill. verdibevarende tiltak kommunale boliger
- 110 mill. enkeltstående prosjekter

Figur 22: Brutto investeringsutgifter til formuesbevaring for perioden 2021–2040 og sammenlignet med LDIP 2019–2038.

Bærum Kommune besitter eiendommer til en samlet forsikringsverdi på om lag 20 mrd. Lave bevilgninger til vedlikehold over mange år har ført til et betydelig forfall i kommunens eiendomsmasse. Opptrappingsplanen for investeringer er i henhold til eiendomsstrategien. Det er fremdeles et stort vedlikeholdsetterslep som følges opp i kommende LDIP-periode.

Forutsetningene i tidligere LDIP var en gradvis opptrapping av verdibevarende tiltak for å ta igjen etterslepet i perioden 2024 til 2029, for deretter å trappe ned bevilgningen fra 2030. Opprinnelige vurderinger ble gjort på bakgrunn av kartlegging gjennomført av Multiconsult i forbindelse med utarbeidelse av Eiendomsstrategi 2015–2025. Denne viste et årlig behov på 300–350 millioner kroner over en tiårsperiode for å hente inn vedlikeholdsetterslepet. Slik situasjonen er i dag er det lite realistisk at vedlikeholdsetterslepet er innhentet i løpet av en tiårsperiode, slik det tidligere er forutsatt. Dette skyldes både mangel på erstatningsplasser for barnehager, skoler og sykehjem, og kulturbygg mens arbeidene pågår, samt at det årlige prosjektvolumet vil kreve ytterligere oppbemanning med innleide og kostbare prosjektressurser i et presset prosjekt- og

entreprenørmarked. Kommunedirektøren har i påvente av en ny kartlegging foreslått å fordele midlene mer utover i perioden og redusere investeringene til formuesbevaring i den perioden hvor investeringsomfanget er mest krevende.

Kommunedirektøren vil frem til neste rullering av LDIP gjennomføre en ny kartlegging og legge frem en oppdatert plan for å hente inn etterslep og opprettholde tilstandsgrad på bygningsmassen.

5.2.2. Digitalisering, IT og teknologi – på tvers av sektorer

Investeringer i digitalisering og teknologi er en viktig driver for å effektivisere tjenesteproduksjonen og bidra til målet om "en digital sektor". Digitalisering er en viktig innsatsfaktor for å hente ut gevinster i dagens tjenesteproduksjon. Digitalisering handler ikke primært om anskaffelse av teknologi, men innebærer i enda større grad endring av arbeidsprosesser, organisering og å nyttiggjøre seg eksisterende løsninger på en ny måte. I et lengre perspektiv er det utfordrende å vurdere kjøp av tjenester versus investering i egne løsninger. Trolig vil skybaserte løsninger levert av tredjepart spille en viktig rolle. Samtidig vil det vokse frem nye forretningsmodeller i offentlig sektor for å ta i bruk fellesutviklede komponenter.

Det er satt av 1,6 mrd. til investeringer i digitaliseringsløsninger samlet i perioden 2021–2041. I tillegg kommer digitalisering og teknologi i alle byggeprosjekter som er innarbeidet i totalrammen for det enkelte byggeprosjektet og fellesløsninger som kommunen betaler for via driften.

Bærum kommune har definert et langsiktig målbilde; *Ett Bærum: Digitalt førstevalg*. Digitaliseringsstrategien som ble vedtatt i mars 2017 baserer seg på dette målet. Det er også utarbeidet et rammeverk og et felles porteføljestyre for å sikre en koordinert og samordnet bruk av midler på dette området.

«Handlingsplan for digitalisering» konkretiserer digitaliseringsstrategiens hovedmål og imøtekommer sektorenes digitaliseringsbehov i handlingsprogramperioden. Denne planen revideres årlig for å ivareta løpende behov og tilpasse seg de endringer som skjer. Målsetningen er at tjenesteproduksjonen i større grad kan preges av felles arbeidsmåter og gjenbruk av løsninger internt i kommunen. Samtidig må man legge til rette for økt samhandling og bruk av fellesløsninger på tvers av offentlig sektor slik at innbyggere og næringsliv i økende grad opplever en samordnet offentlig virksomhet.

Innenfor velferd ser vi allerede nå konkrete prosjekter på felleskomponenter. Eksempler på dette er Akson, et prosjekt hvor det på nasjonalt nivå innenfor E-helse jobbes med en felles kommunal pasientjournal som skal knytte helse-Norge bedre sammen. Prosjektet skal bidra til at helsepersonell i ulike kommuner jobber i felles journalløsninger. En slik løsning bidrar til bedre samhandling med andre statlige og kommunale tjenesteområder og en bedre ivaretagelse av den enkelte innbygger. Samtidig kan den enkelte kommune nyttiggjøre seg av en felles løsning fremfor å bruke ressurser på egne systemer og vedlikehold av disse.

For perioden 2020–2023 vil følgende områder bli prioritert:

- Nasjonale knutepunkt for velferdsteknologi hvor integrasjonene driftes og forvaltes av myndighetene
- Selvhjulpne løsninger mot innbyggere (Min side)
- Styrking av dagens trådløse infrastruktur
- Felles rammeverk for digitale løsninger (Forvaltning av grunndata og arkitektur)
- Økt bruk av samhandlingsløsninger for ansatte
- Automatisering av arbeidsprosesser

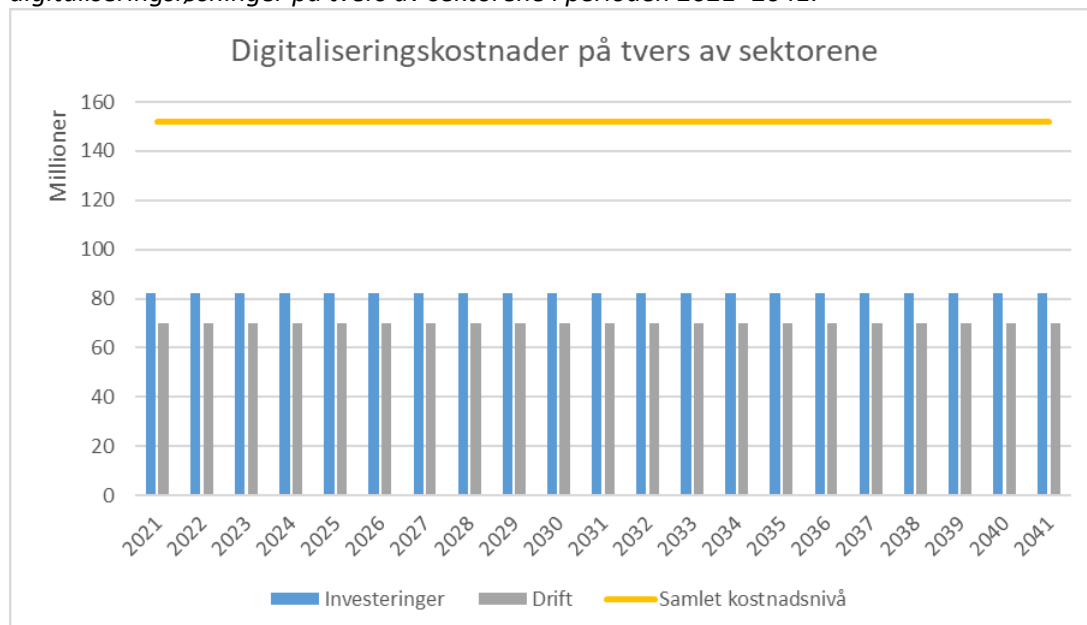
For perioden fra 2024 og utover antas det at digitalisering fortsatt vil være et satsningsområde og et område i vekst for å ta igjen etterslepet på digitale løsninger i kommunal sektor. Det ligger en forventning om nye nasjonale føringer, løsninger og felleskomponenter, nye kommunale samarbeidsinitiativ og nye løsninger fra leverandører som kan gi gode digitale tjenester og styrke kommunens gjennomføringskraft. Det er imidlertid usikkert hvilke satsinger som skal legges til grunn, derfor er nivået fra 2023 videreført i resten av perioden.

De største endringer fra forrige LDIP

Sammenlignet med forrige LDIP er den sentrale digitaliseringspotten i investeringsplanen redusert som følge av:

- økt bruk av nasjonale fellesløsninger og fremveksten av et felles økosystem mellom kommune og offentlig virksomhet. Dette reduserer kommunens investeringer samtidig som man i større grad må betale for bruk av fellesløsninger (belastes driften).
- at utgiftene til digitalisering og teknologi i alle byggeprosjekter nå er innarbeidet i totalrammen for det enkelte byggeprosjekt.

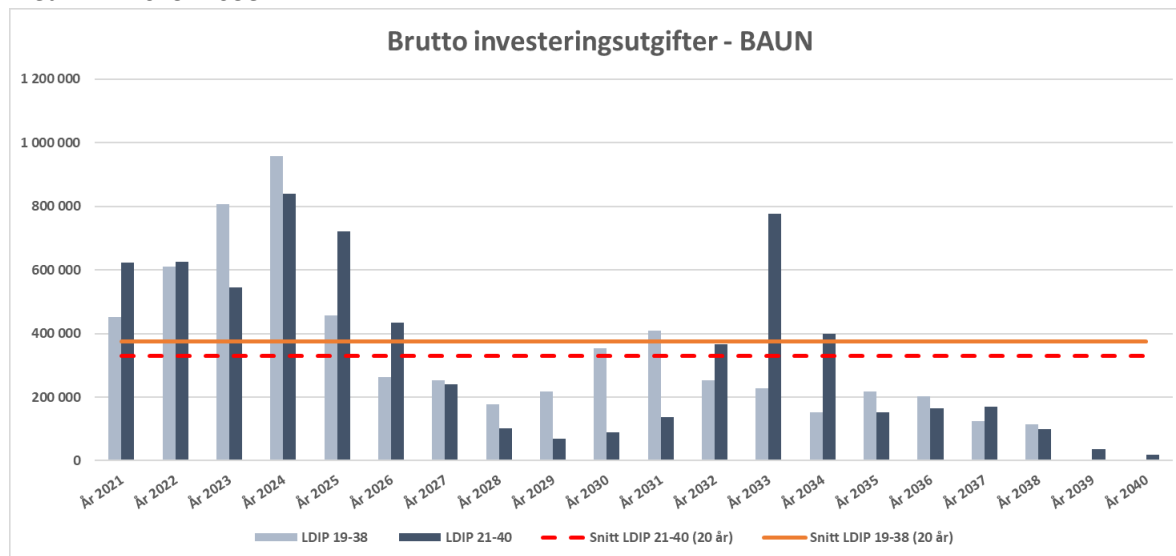
Figur 23: Viser et anslått investeringsbehov og de samlede kostnadene knyttet til digitaliseringsløsninger på tvers av sektorene i perioden 2021–2041.

Investeringsbehov til digitalisering og teknologi i byggeprosjektene er innarbeidet i totalrammen for det enkelte byggeprosjektet og fremkommer derfor ikke i beløpene som vises i figuren.

5.2.3. Sektor – Barn og unge

Figur 24: Brutto investeringsutgifter til sektor Barn og Unge for perioden 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

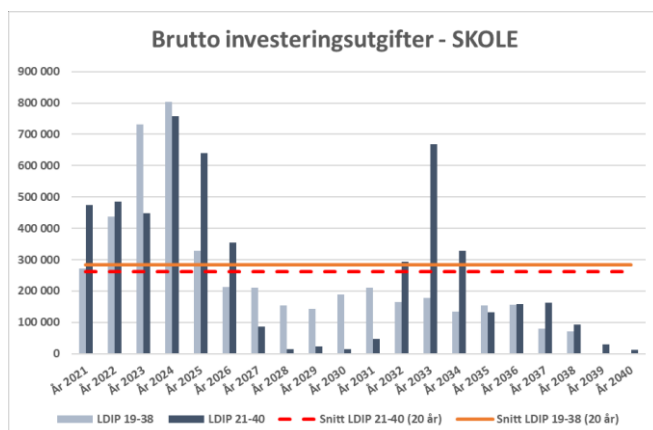
I investeringsplanen er det foreslått 6,6 mrd. til investeringer innenfor sektor Barn og unge i perioden 2021–2040, som er om lag 1,1 mrd. lavere enn i forrige LDIP for perioden 2019–2038.

Lavere investeringsnivå kan forklares med tekniske endringer som at investeringsmidler til digitalisering er blitt flyttet til drift og at utgifter til tomtekjøp er flyttet fra programområdene til en sentral pott. Befolkningsprognosen viser lavere elevtallsvekst og vekst i barnehagebarn enn anslått i forrige LDIP. I tillegg legges det opp til mer arealeffektive barnehager i denne investeringsplanen sammenlignet med den som var grunnlaget for LDIP 2019–2038. Det er også foretatt periodiseringsendringer grunnet utfordringer i forhold til gjennomføring, økonomi og for å samkjøre utbygging med andre utbygginger på samme område. Nedgangen kan også forklares med at en del større prosjekter som Levre barneskole, Bekkestua barneskole og Jarenga barnehage har hovedtyngden av utgiftene i årene 2019 og 2020. Disse årene ligger utenfor LDIP perioden i denne rulleringen, men inne i forrige LDIP. Det er ikke planlagt nye investeringer for Hosletoppen ungdomsskole i den nærmeste 5 års periode, utover ordinære tiltak som beskrevet i vedlikeholdsplanen. Nærmere vurdering vil komme som del av ny behovsanalyse for skole høst/vinter 2020.

Skoleinvesteringer

Figur 25: Brutto investeringsutgifter til skoler for perioden 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

Bærum opplever fortsatt befolkningsvekst, men veksten er noe lavere enn forrige prognose. I 2027 estimeres det å være 564 flere barn i grunnskole enn i dag (i 2038 vil det være cirka 2 600 flere barn enn i dag). Skoleinvesteringene i investeringsplanen er i hovedsak basert på vedtatt [Skolebehovsanalyse 2018–2037](#). Behovsanalysene skal oppdateres hvert annet år. Gjeldende skolebehovsanalyse ble vedtatt i 2018 og skal oppdateres i 2020.

Skolebehovsanalysen tar ikke for seg skoler hvor det kun er rehabiliteringsbehov– disse prosjektene ivaretas av planen for formuesbevaring/vedlikehold.

De største endringer fra forrige LDIP

Eiksmarka barneskole

Lavere elevtallsvekst gjør at utvidelse til full fire-parallell skole kan tas ut av investeringsplanen.

Ballerud barneskole

Anbefales gjennomført i henhold til vedtatt tidspunkt. Gjennomføringen er kritisk i forhold til eksisterende kapasitet. Press på skolene Høvik, Høvik Verk og Blommenholm krever at skolen står klar i 2025. Ballerud skal i tillegg avlaste Løkeberg, Haslum, Stabekk og Jar.

En noe lavere boligutbygging i nærområdet gjør at Ballerud kan bygges som en tre-parallell skole i første omgang. For å håndtere usikkerhet knyttet til fremtidig kapasitetsbehov – avhengig av utbyggingsomfang og –takt, bør skolen tilrettelegges for en fremtidig utvidelse til 4 parallell skole.

Ungdomsskole østre Bærum

Lavere elevtallsvekst og nærmere vurdering av hvor langt øvrig kapasitet (eksisterende og ny) vil holde, gjør at ny ungdomsskole i østre Bærum kan utsettes fra 2028 til 2034. Dimensjoneringen er redusert fra 10 til 9 parallell, som er det samme antall paralleller som avgivende barneskoler.

Holtekilen barneskole

Tidspunkt for Holtekilen er forskjøvet fra 2032 til 2034. Det forutsettes at Tårnet ungdomsskole brukes som en kombinert skole i en periode.

Flytårnet ungdomsskole

Krevende realisering og framdrift. Kapasitetssituasjon blir fort anstrengt om skolen ikke er ferdig til skoleåret 2025/2026.

Sandvika barneskole

Noe senere elevtallsvekst enn tidligere forutsatt gjør at skolen kan forskyves fra 2024 til 2026. I forbindelse med neste skolebehovsanalyse må inntaksområdene for skolene i og rundt Sandvika vurderes. Sandvika skole skal bygges som en barneskole, men kan brukes som en skole også for ungdomstrinnet i en oppstartsfasen. Mulighet for midlertidig økt kapasitet på Jong er begrenset.

Bjørnegård ungdomsskole

Sandvika barneskole vil ha ledig kapasitet i en lengre tidsperiode, og kan brukes som en kombinert skole (med både barnetrinn og ungdomstrinn), se punktet over. Dette utsetter behovet for utvidelse av Bjørnegård fra 2028 til 2038.

Emma Hjorth barneskole

Tidspunkt for ferdigstillelse er justert i samsvar med siste framdriftsplan.

(NY) Bryn barneskole

Eksisterende skoleanlegg på Bryn og Hammerbakken erstattes med nytt anlegg på Bryn, som anslås realisert i løpet av perioden 2025–2030. Hammerbakken fristilles til andre formål.

Gjettum/Hauger ungdomsskole

Fremtidig løsning for skolene Hauger og Gjettum skal avklares. Eventuell ny samlet skole på Gjettum kan stå ferdig tidligst i 2026. Avklaringer av om ny høyspent (i eksisterende trase som går over skoletomta) skal komme i luft eller bakke er avgjørende for hvordan tomten kan brukes. Legges kabelen i bakken åpner dette for etablering av et nytt og større skoleanlegg på Gjettum. I denne LDIP, som i forrige, er det forutsatt en samlet løsning. Dimensjonering av skolen er redusert fra 10 til 9 parallell (samsvarer med antall paralleller som avgivende barneskoler).

Mølledammen ungdomsskole

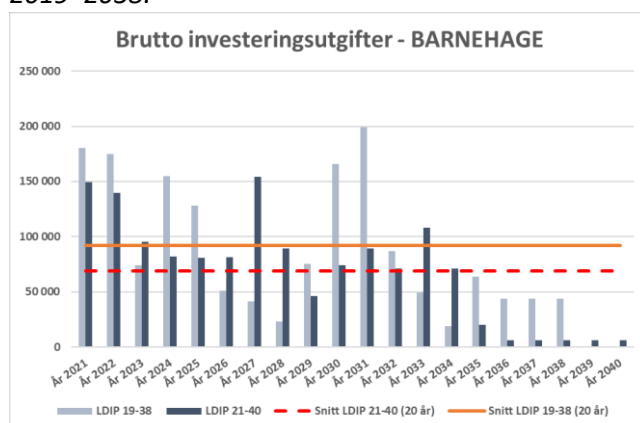
Elevtallsutviklingen tilsier nå at skolen kan ta imot alle elevene fra avgivende barneskoler uten utvidelse.

Tabell 3: De største prosjektene i LDIP perioden med anslått ferdigstillelser år for de aktuelle prosjektene i denne og forrige LDIP.

Geografisk område	Skole	Forklaringer	Fase	LDIP 2021-2040 Anslått ferdig stillelser år	LDIP 2019-2038 Anslått ferdig stillelser år
Sandvika	Bjørnegård ungdomsskole	Utvidelse til 9 parallell	F0	2038	Vurderes i skolebehovsanalysen
Østre Bærum	Ny ungdomsskole, Østre Bærum	9 parallell	F0	2034	2028/2029
Fossum	Fossum, barneskole	3 parallell	F0	2034	2034/2035
Fornebu	Holtekilen barneskole	5 parallell	F0	2034	2032/2033
Sandvika	Sandvika barneskole	4 parallell	F0	2026	2024/2025
Fornebu	Flytårnet ungdomsskole	10 parallell	F0	2026	2025/2026
Bekkestua	Ballerud barneskole	3 parallell	F0	2025	2025/2026
Vestre Bærum	(Ny) Bryn barneskole	3 parallell	F0	2025-2030	
Vestre Bærum	Ny ungdomsskole vestre/midtre Bærum	9 parallell	F1	2026	2025/2026
Vestre Bærum	Eineåsen ungdomsskole	6 parallell	F2	2023	2023/2024
Bekkestua	Bekkestua ungdomsskole	10 parallell	F2	2021	2021/2022
Vestre Bærum	Emma Hjorth barneskole	Utvidelse til 3 parallell	F2	2021	2020/2021
Fornebu	Oksenøya barneskole	5 parallell	F3	2022	2022/2023

Barnehageinvesteringer

Figur 26: Brutto investeringsutgifter til barnehager for perioden 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

Befolkningsveksten tilsier behov for rundt 1800 nye barnehageplasser frem mot 2038. Strategiske grep for å etablere barnehageplassene i tide innebærer også omstrukturering av mindre barnehager med lite effektiv drift og stort vedlikeholdsbehov til større enheter. Dette gir økt arealeffektivisering, bidrar til mer effektiv drift og frigjør mindre tomter til andre formål. Gjennomgang av kommunens tomtereserver, og erverv av tomter til fremtidige barnehager er også et viktig strategisk grep.

Barnehageinvesteringene i investeringsplanen er i hovedsak basert på vedtatt Barnehagebehovsanalyse 2019–2038. Behovsanalysene skal oppdateres hvert annet år. Gjeldende barnehagebehovsanalyse ble vedtatt i 2019 og skal oppdateres i 2021. Behovsanalysen legger til grunn en gjennomføring av 29 barnehageprosjekter i kommende 20 års periode, hvorav åtte av prosjektene innebærer bygging av nye større barnehager til erstatning for mindre eksisterende barnehager i midlertidige bygg eller i bygg med store rehabiliteringsbehov.

Økt kapasitet er søkt lokalisert til de opptaksområder hvor det er underdekning, med sikte på at det i løpet av planperioden skal bli større samsvar mellom tilbud og etterspørsel i det enkelte område. Omfanget av barnehageutbyggingen og realiseringstidspunkter for det enkelte prosjekt må vurderes og justeres underveis. Flere barnehageprosjekter avhenger av tomteanskaffelser. Ved behandling av område- og reguleringsplaner for boliger eller andre formål, hvor det er arealer som er egnet til barnehager, må kommunen sikre arealer til dette formålet. Østre Bærum er et spesielt utfordrende område.

De største endringer fra forrige LDIP

Følgende barnehager er endret i forhold til tidligere LDIP:

- Ballerud barnehage ble i barnehagebehovsanalysen 2019–2038 redusert fra 180 til 150 barn og er i denne LDIP ytterligere redusert til 100 barn. Reduksjonen skyldes redusert tomteareal og usikkert kapasitetsbehov.
- Kjørbo barnehage, flyttes ut av perioden grunnet usikker fremdrift av boligutbygging i Sandvika.
- Omstrukturering Bærum Verk, flyttes fra 2024 til 2030 grunnet nedgang i befolkningsprognosen.
- Omstrukturering Eiksmarka/Østerås flyttes frem fra 2025 til 2023 grunnet økt behov.
- Omstrukturering Rykkinn er flyttet fra 2026 til 2028 da utbygging av sykehjem og barnehage på samme tomt må samkjøres.

Nye omstrukturingsprosjekter i forhold til tidligere LDIP:

- Omstrukturering av Gommerud barnehage i 2027 for å imøtekomme kapasitets- og rehabiliteringsbehov samt mer effektiv drift.
- Omstrukturering Berger barnehage i 2026 for å imøtekomme kapasitets- og rehabiliteringsbehov samt mer effektiv drift. Barnehagen er fremskyndet to år i forhold til Barnehagebehovsanalysen 2019–2038, da utbyggingen skal samkjøres med sykehjemsutbygging

- Omstrukturering Nadderudskogen barnehage i 2028 for å imøtekomme kapasitets- og rehabiliteringsbehov samt mer effektiv drift. Barnehagen er forskjøvet ut to år i tid forhold til Barnehagebehovsanalysen 2019–2038.
- Omstrukturering Kolsås barnehage i 2033 for å imøtekomme kapasitets- og rehabiliteringsbehov samt mer effektiv drift. Barnehagen er forskjøvet tre år i forhold til Barnehagebehovsanalysen 2019–2038.

Avlastningsbarnehager i Bærum

- Avlastningsbarnehage Bærum vest realiseres i 2021/2022 for å dekke kapasitetsbehovet i de barnehagene som har behov for større rehabilitering-/ombyggingstiltak i vestre Bærum.
- Avlastningsbarnehage Bærum øst søkes løst gjennom allerede eksisterende barnehagebygg som fraflyttes når omstruktureringstiltak (nevnt over) er gjennomført. Et eventuelt behov for å bygge en ny permanent avlastningsbarnehage er ikke hensyntatt i investeringsoversikten.

Tabell 4: De største prosjektene i LDIP perioden med anslått ferdigstillelses år for de aktuelle prosjektene i denne og forrige LDIP.

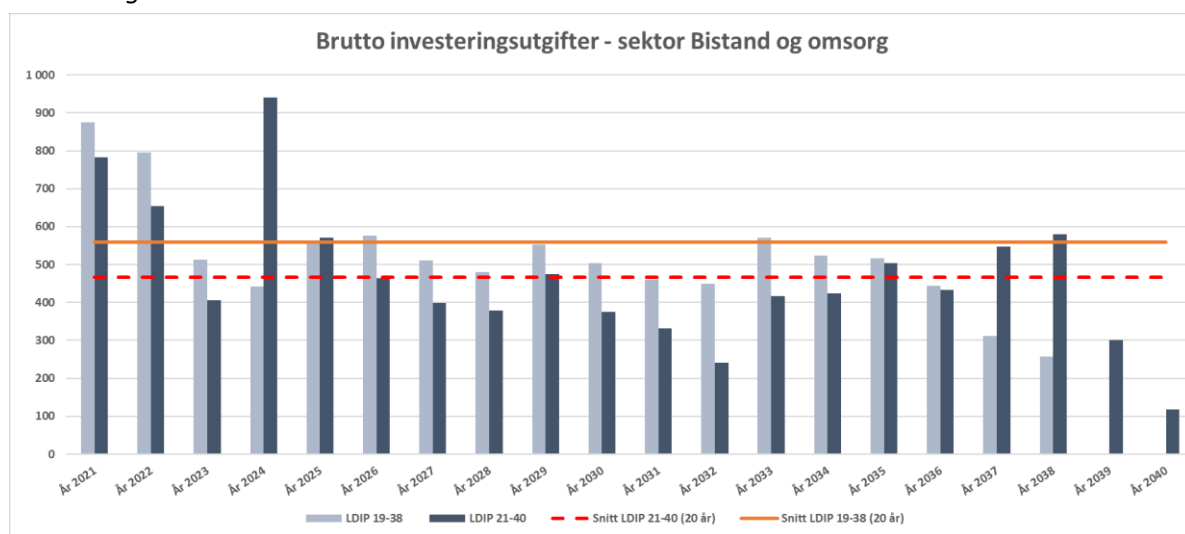
Geografisk område	Barnehage	Forklaringer	Fase	LDIP 2021-2040 Anslått ferdig stillelses år	LDIP 2019-2038 Anslått ferdig stillelses år
Sandvika	Sandvika barnehage	200 barn	F0	etter 2040	2032
Fornebu	Holtekilen barnehage	300 barn	F0	2034	2032
Vestre Bærum	(Ny) Kolsås barnehage	120 barn	F0	2033	
Fossum	Fossum barnehage	200 barn	F0	2032	2032
Vestre Bærum	Omstrukturering BHG område Bærums verk	160 barn	F0	2030	2023
Vestre Bærum	Omstrukturering BHG område Rykkinn	150 barn	F0	2028	2026
Vestre Bærum	(Ny) Berger barnehage	150 barn	F0	2028	
Bekkestua	Nadderudskogen barnehage/Bekkestua Sør	150 barn	F0	2028	2022-2025
Vestre Bærum	(Ny) Gommerud barnehage	150 barn	F0	2027	
Bekkestua	Ballerud barnehage	100 barn	F0	2025	2025
Østre Bærum	Omstrukturering BHG område Østerås/Eiksmarka	200 barn	F1	2025	2025
Sandvika	Omstrukturering BHG område Sandvika 200pl	200 barn	F1	2023	2022
Vestre Bærum	(NY) Avlastningsbarnehage vestre Bærum	120 barn	F2	2021	
Fornebu	Oksenøya barnehage	300 barn	F3	2022	2022

5.2.4. Sektor – Bistand og omsorg

Våren 2017 ble behovsanalyse for bo- og behandlingssentre, omsorgsboliger og velferdsboliger 2018–2037 vedtatt, den er i etterkant blitt noe oppdatert. En helhetlig oppdatering av denne er ikke tidsfestsatt da den ses i sammenheng med arbeidet i Pleie og omsorg 2024 (vurdering av fremtidige dekningsgrader mv.).

Gjeldende regelverk i Husbanken er viktig for Bærum kommunes muligheter for prioriteringer innenfor helse- og omsorgstjenestene. I henhold til gjeldende regelverk gis det investeringstilskudd til både rehabilitering og investeringstilskudd til netto tilvekst av plasser. Dette er positivt for Bærum kommune som i tillegg til behovet for nye plasser, også har flere bo- og behandlingssentre og omsorgsboliger med store behov for rehabilitering.

Figur 27: Brutto investeringsutgifter til investeringer innenfor sektor Bistand og omsorg 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

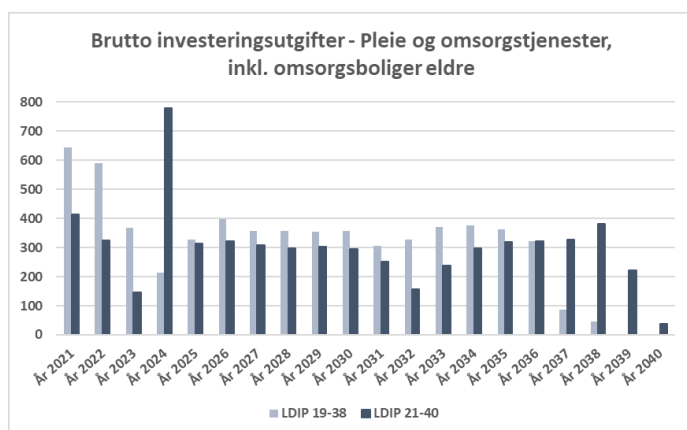
I investeringsplanen er det foreslått 9,3 mrd. til investeringer innenfor sektor Bistand og omsorg i perioden 2021–2040, som er 1,8 mrd. lavere enn i forrige LDIP for perioden 2019–2038. Noe av nedgangen kan forklares med at store prosjekter, som Carpe Diem demenslandsby og Lindelia bo- og behandlingssenter, ligger med hovedtyngden av utgifter i årene 2019 og 2020. Disse årene ligger utenfor LDIP perioden i denne rulleringen, men inne i forrige LDIP. I tillegg er avsatte midler til velferdsboliger nedjustert på bakgrunn av en forventet lavere vekst i antall flyktninger og bruk eksisterende boligmasse som frigjøres.

Pleie og omsorgstjenester inkl. omsorgsboliger

Bærum kommune har et stort behov for øking av antall plasser med heldøgns helse- og omsorgstjenester for eldre i kommende 20 års periode. For å løse utfordringene som kommunen står overfor, vil det være behov for å yte omsorgstjenester på en annen måte enn i dag. Kommunes langsiktige omstillingsbehov og foreslåtte løsninger på dette fremkommer av Kommuneplanens samfunnsdel, Langsiktig driftsanalyse og investeringsplan (LDIP) og de årlige handlingsprogram.

I tillegg til overnevnte dokumenter har Pleie og omsorg startet et omstillingsarbeid benevnt som *Pleie og omsorg 2024*. Dette omstillingsarbeidet er en fremtidsrettet og strategisk omstilling for å finne gode løsninger for en langsiktig omstilling av Pleie og omsorg. Dette for at kommunen også i fremtiden skal kunne gi innbyggerne riktige tjenester når det er behov for det.

Eldre

Figur 28: Brutto investeringsutgifter til pleie og omsorgstjenester inklusive omsorgsboliger for eldre 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038. Utfordringen knyttet til sterk økning i antall eldre i perioden preger investeringene. Dersom nedre vedtatte dekningsgrad på 22 prosent for innbyggere over 80 år skal oppfylles, er det behov for omkring 1200 nye plasser med heldøgns helse- og omsorgstjenester frem mot 2040. Disse plassene vil etter dagens regelverk

kvalifisere for investeringstilskudd fra Husbanken. Kommunen vil møte det økte behovet for flere plasser med heldøgns helse- og omsorgstjenester for eldre i bo- og behandlingssentre og omsorgsboliger ved utvidelser, omlegging av mindre enheter og etablering av flere nye bo- og behandlingssentre og omsorgsboliger hvor det vil legges spesielt til rette for beboere med demenssykdom.

De største endringer fra forrige LDIP

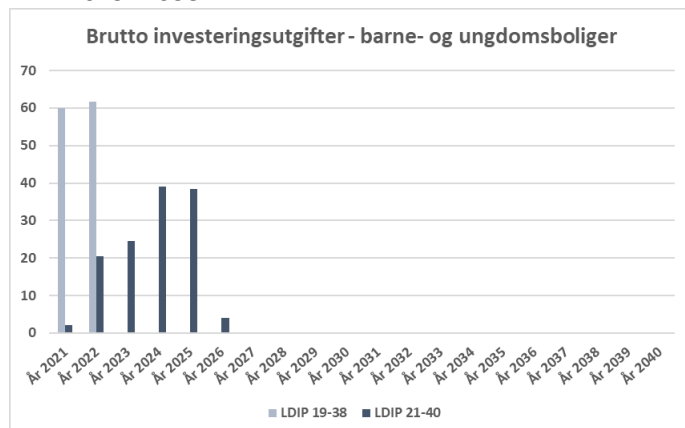
Fordelingen av heldøgns plasser med helse- og omsorgstjenester i bo- og behandlingssentre og omsorgsboliger er oppdatert. Det er lagt til grunn at cirka 60 prosent vil være plasser i bo- og behandlingssentre (ikke-rentable investeringer) og cirka 40 prosent vil være omsorgsboliger (rentable investeringer). For å møte økt behov for plasser er det i investeringsoversikten forutsatt et nytt bo- og behandlingssenter eller en ny omsorgsbolig omtrent annet hvert år i perioden frem mot 2040.

Tabell 5: De største prosjektene i LDIP perioden med anslått ferdigstillelses år for de aktuelle prosjektene i denne og forrige LDIP.

Bo- og behandlingssentre og omsorgsboliger eldre	Forklaringer	Fase	LDIP 2021-2040 Anslått ferdig stillelses år	LDIP 2019-2038 Anslått ferdig stillelses år
(Ny) Plasser med heldøgns pleie- og omsorgstjeneste - BBS	100 plasser	F0	2039	
Plasser med heldøgns pleie- og omsorgstjeneste - BBS	150 plasser (reduert fra 200 plasser)	F0	2038	2036
Plasser med heldøgns pleie- og omsorgstjenester - Omsorgsboliger	150 plasser	F0	2036	2034
Fornebu - plasser med heldøgns pleie- og omsorgstjeneste - BBS	150 plasser	F0	2034	2032
Plasser med heldøgns pleie- og omsorgstjenester - Omsorgsboliger	150 plasser	F0	2031	2030
Plasser med heldøgns pleie- og omsorgstjeneste - BBS	150 plasser	F0	2029	2028
Plasser med heldøgns pleie- og omsorgstjenester - Omsorgsboliger	150 plasser	F0	2027	2026
Plasser med heldøgns pleie- og omsorgstjeneste - BBS	150 plasser	F0	2025	2023
Dønksveien 28-38 omsorgsboliger for eldre	100 plasser ""Det gode nabolag""	F1	2024	2022
Fornebu - Oksenøya BBS	150 plasser	F3	2022	2022

Yngre brukere

Figur 29: Brutto investeringsutgifter til barne- og ungdomsboliger 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

Avlastnings- og barneboligene i kommunen består i dag av 5 boliger med tilsammen 32 rom, hvor det gis tjenester til i underkant av 80 familier. Oppdatert kartlegging viser at det er en mindre vekst enn tidligere antatt, men at det fortsatt er behov for å øke antall rom fra dagens 32 opp mot 38 rom.

Veksten planlegges løst ved å erstatte en av kommunens avlastnings- og barneboliger. I tillegg er det behov for

vedlikehold og ombygging av de 4 andre avlastnings- og barneboligene i kommunen, for å møte behovet for avlastningstjenester fremover. Mulighetene for å øke antall plasser ved de andre avlastnings- og barneboligene vil vurderes og innarbeides samtidig som nødvendig vedlikehold og ombygging blir utført.

De største endringer fra forrige LDIP

Psykisk helse barn og unge, har ansvar for flere barn og unge med psykiske lidelser hvor pårørende har vedtak om 100 prosent avlastning i institusjon. Kommunen har i dag ikke egnede botilbud for målgruppen og kjøper plasser av kommunens rammeavtaleleverandører som tilbyr denne type tjenester. Kostnadene ved disse kjøpene er svært høye, selv om kommunen får refusjon gjennom *Tilskuddsordning for særlig ressurskrevende helse- og omsorgstjenester i kommunene*. Det er satt i gang et arbeid med tanke på etablering av 8–10 nye plasser med heldøgns helse- og omsorgstjenester i kommunal regi for denne målgruppen.

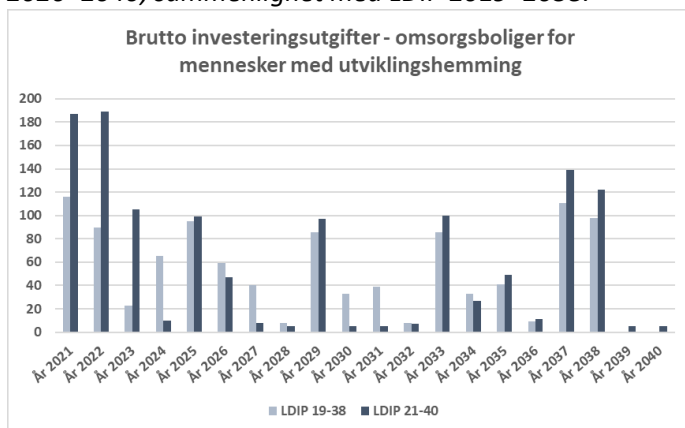
Tabell 6: De største prosjektene i LDIP perioden med anslått ferdigstillelser år for de aktuelle prosjektene i denne og forrige LDIP.

Barne- og avlastningsboliger	Forklaringer	Fase	LDIP 2021-2040 Anslått ferdig stillelser år	LDIP 2019-2038 Anslått ferdig stillelser år
Haugtun, barne- og avlastningsboliger	8–10 rom på tomten ved siden av Haug skole og ressurscenter	F1	2023	2022
Avlastningsboliger for barn- og ungdom med psykiske utfordringer	Nytt tiltak 8-10 plasser	F0	2023	

Mennesker med utviklingshemming

Det er i dag totalt 314 boenheter i kommunale og private omsorgsboliger tilrettelagt for mennesker med utviklingshemming i kommunen.

Figur 30: Brutto investeringsutgifter til boliger for mennesker med utviklingshemming for perioden 2020–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

Oppsummert årlig boligbehov viser at det ved slutten av LDIP-perioden må være etablert omkring 180 flere boenheter enn i dag. I perioden frem mot 2030 vil det etableres rundt 20 boenheter årlig. Deretter reduseres behovet noe, og i perioden 2030–2040 vil det etableres rundt 12 boenheter annet hvert år. Behovet for nye boenheter planlegges løst, både ved å bygge til flere boenheter ved kommunens eksisterende omsorgsboliger, og ved etablering av nye

omsorgsboliger. Flere av de nye boenhetene vil etableres i ordinære leilighetsbygg spredt i hele kommunen. Det vil i tillegg til områdene, Fornebu, Sandvika og Fossum, spesielt arbeides for å øke andelen omsorgsboliger for denne målgruppen av kommunens innbyggere i østre del av Bærum.

De største endringer fra forrige LDIP

I årets LDIP har investeringsbehovet for omsorgsboliger til mennesker med utviklingshemming økt i forhold til forrige LDIP. Det er behov for de samme tiltakene, men kostnadsestimatene per omsorgsbolig er økt grunnet dagens markedsforhold rundt prising av denne type boligutvikling.

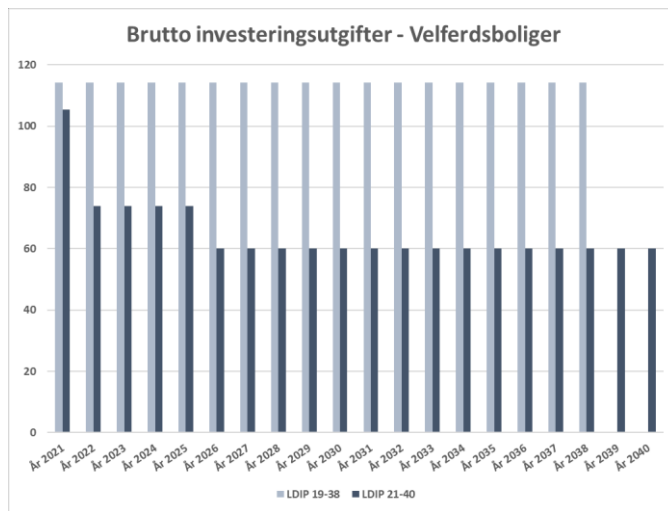
Tabell 7: De største prosjektene i LDIP perioden med anslått ferdigstillingsår for de aktuelle prosjektene i denne og forrige LDIP.

Omsorgsbolig, mennesker med utviklingshemming	Forklaringer	Fase	LDIP 2021-2040 Anslått ferdig stillingsår	LDIP 2019-2038 Anslått ferdig stillingsår
Omsorgsbolig - mennesker med utviklingshemming	12 boliger, bygge	F0	2038	2038
Omsorgsbolig - mennesker med utviklingshemming - Fornebu	24 boliger, kjøp	F0	2037/2038	2037/2038
Omsorgsbolig - mennesker med utviklingshemming	12 boliger, bygge	F0	2035	2035
Omsorgsbolig - mennesker med utviklingshemming - Fornebu	12 boliger, kjøp	F0	2033	2033
Omsorgsbolig - mennesker med utviklingshemming - Fornebu	12 boliger, kjøp	F0	2029	2029
Omsorgsbolig - mennesker med utviklingshemming	12 boliger, bygge	F0	2026	2026
Omsorgsbolig - mennesker med utviklingshemming	12 boliger, bygge	F0	2025	2025
Omsorgsbolig - mennesker med utviklingshemming - Fornebu	12 boliger, kjøp	F0	2023	2022
Omsorgsbolig - mennesker med utviklingshemming	12 boliger, bygge	F0	2022	2021
Vallerveien 146 - omsorgsbolig, mennesker med utv.h.	16 boliger, kjøp "Det gode nabolag"	F2	2023	2021
Gullhaug 12 boliger - omsorgsbolig, mennesker med utv.h.	12 boliger, bygge	F2	2022	2025
Busoppveien boliger (ny stjernebolig)	8 boliger, bygge	F2	2022	2020

Velferdsboliger

Figur 31: Brutto investeringsutgifter til velferdsboliger for perioden 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

Det er per i dag 1 052 kommunale velferdsboliger. Samarbeid mellom Eiendom og tjenestene har ført til en effektivisering i driften av boligporteføljen, herunder redusert ledighet. Boligporteføljen er i dag i større grad tilpasset brukernes behov og i revidert LDIP videreføres arbeidet med en egnet portefølje.

Fra 2022 og utover i LDIP-perioden estimeres 13 nye velferdsboliger årlig, til flyktninger og andre vanskeligstilte. I tillegg er det i perioden frem til 2025 behov for

fem 4-manns boliger og ett modulhus av fire enheter for innbyggere med rus og psykiske helseutfordringer.

Avsatte midler til velferdsboliger er nedjustert sammenlignet med forrige LDIP-periode. Følgende forutsetninger ligger til grunn for behovet:

- Årlig nivå på bosetting av flyktninger og antall familiegjennforente som bosettes i kommunen.
- Befolkningsvekst i kommunen og utvikling av antall sosialt vanskeligstilte og bostedsløse
- kommunen benytter midler fra salg av 10 boliger til gjenkjøp, jamfør målsetting om «fra leie til eie».
- Deler av behovet i perioden dekkes av ombygging av allerede eksisterende boligmasse som er tilgjengelig og passende til formålet. Helse og sosial jobber videre sammen med Eiendom om dette.

Flyktninger

Bærum har siden 2007 i gjennomsnitt bosatt 112 flyktninger i året. Snittet inkluderer ikke årene 2015–2017 hvor det grunnet den internasjonale flyktningkrisen ble bosatt i snitt 260 i året. Erfaringer viser at kommunen evner å sikre en dynamisk drift og er forberedt på å dimensjonere virksomheten i tråd med varierende bosettings nivå. Utfordringsområdene vil fortsatt i årene fremover være fremskaffelse av egnede familieboliger, spredt bosetting i kommunen og fokus på boligkarriere for flyktningene. Boligbehovet fremover er basert på dagens bosettings nivå.

Psykisk helse og rus

Nye retningslinjer/ endringer i ansvars- og oppgavefordeling fra spesialist helsetjenesten til kommunene, medvirker til økt behov for bo – og tjenestetilbud innen psykisk helse og rus. Som et resultat av oppgave endringene, sees økning av brukere med store og sammensatte behov. Samtidig viser utviklingen at personer med langvarige og omfattede rusvansker lever lengre. Ved å tilby en stabil bosituasjon og unngå plassering på hospits, gis tjenestene bedre mulighet for å avklare behov og det legges til rette for økt selvhjulpenhet og mestring.

Siste kartlegging viser at kommunen har cirka 50 bostedsløse. Med bakgrunn i dette, er det fremdeles behov for å realisere fem 4-manns boliger i LDIP-perioden. Kommunedirektøren foreslår å legge inn midler til en slik bolig årlig fra og med 2021 til og med 2025. Investeringsbeløpet forutsetter

bygging på kommunens egne tomter. Det er også fortsatt behov for 4 boenheter av typen modulbygg. Kommunen har gode erfaringer med at slike boliger er egnet for brukergruppen. Det er krevende å finne egnede lokasjoner til denne typen boliger. Alternative løsninger vurderes, herunder å bygge, om nødvendig omregulere andre kommunale, fraflyttede bygg.

Som en del av omstillingsarbeidet i Helse og sosial, dreier seksjon psykisk helse og rus tjenester fra stasjonær bemanning til ambulant 24/7 oppfølging. Dette gir et økt behov for enkeltstående velferdsboliger i 2021. Dette forklarer at behovet for velferdsboliger er høyere i 2021 enn ellers i perioden.

De største endringer fra forrige LDIP

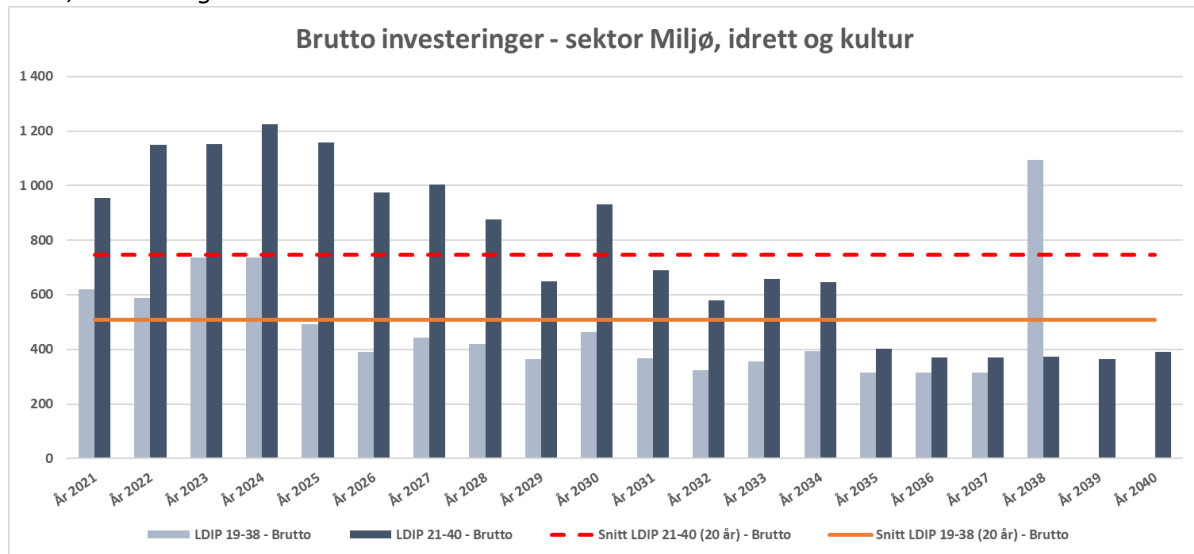
Behovet for velferdsboliger er justert ned siden forrige LDIP. Dette henger hovedsakelig sammen med en lavere prognose på antall bosatte flyktninger og familiegjeforente. I tillegg forutsettes det, som nevnt ovenfor, at noe av behovet dekkes ved gjenkjøp etter salg av velferdsboliger og ved ombygging av eksisterende boligmasse som frigjøres.

Tabell 8: De største prosjektene i LDIP perioden.

Velferdsboliger	Forklaringer	Fase	Anslått ferdig stillelses år
Velferdsboliger – kjøp av enkeltstående boliger	Samleposter	S	Årlige bevilgninger
Anskaffe nye boliger etter salg til kommunale leietakere	Samleposter	S	Årlige bevilgninger
Velferdsbolig – firemannsboliger	Samleposter	S	Årlige bevilgninger

5.2.5. Sektor Miljø, idrett og kultur (MIK)

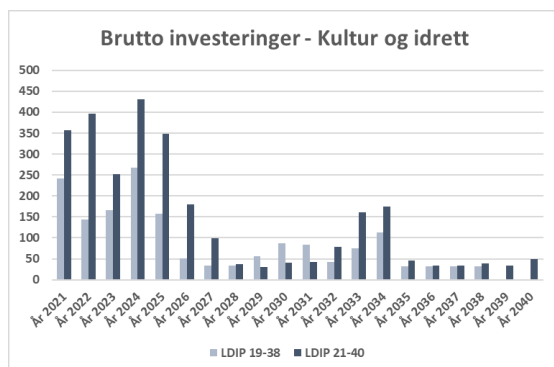
Figur 32: Brutto investeringsutgifter til investeringer innenfor sektor Miljø, idrett og kultur 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

I investeringsplanen er det foreslått brutto 15 mrd. (10,7 mrd. netto) til investeringer innenfor sektor Miljø, idrett og kultur i perioden 2021–2040, som er 5,2 mrd. (1,5 mrd. netto) høyere enn i forrige LDIP for perioden 2019–2038. Mye av økningen skyldes at det er lagt inn midler til utbyggingsavtaler som ikke var innarbeidet i forrige LDIP (inkl. VAR – brutto 3,1 mrd./netto 1,2 mrd.). Det er også lagt inn midler til en ny brannstasjon i vestre Bærum. I tillegg er vann-, avløp- og renovasjonsområdet styrket som en konsekvens av innskjerpinger i Damsikkerhetsforskriften og behovet for å rehabilitere eller erstatte kommunens største høydebasseng som har vært i drift i 60 år.

Kultur og idrett

Figur 33: Brutto investeringsutgifter til kultur, idrett og i perioden 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

Investeringer i idretts- og friluftslivsanlegg skjer i samarbeid på tvers i kommunen, sammen med fylket og med aktuelle organisasjoner. Dette er viktige tiltak for god folkehelse og et aktivt kulturliv. Tilbudene etterspørres av mange. Det er derfor spesielt viktig for kommunen å ivareta det «grønne mangfoldet», tilrettelegge for styrt bruk og tilpasning, slik at flest mulig får denne type opplevelsesverdier i nærheten av der de bor. Dette er viktige elementer i kommunens arbeid med sosial bærekraft. Gode og egnede lokaler for øving og fremføring er den

viktigste faktoren for å sikre et levende kulturliv. Sambruk og samlokalisering vil være viktige stikkord her. Som eksempel kan bibliotek samlokaliseres med andre kulturbygg og skoler i fremtiden for å sikre godt mangfold av tilbud og tilgjengelighet.

De største endringer fra forrige LDIP

Nye flerbrukshaller og enkelte utendørsanlegg er lokalisert til nye skoler, da dette gir arealeffektivisering og sambruk. I denne LDIP er det også lagt inn midler til utskifting av maskiner og utstyr i idrettsanlegg, svømmehaller, parkanlegg, gravplasser, rehabilitering av kunstgressbaner og lysanlegg som må gjøres med jevne mellomrom. De største prosjektene i tillegg til flerbrukshallene er

knyttet til utbyggingen på Fornebu, Nadderud stadion, friidrettsanlegg på Rud og Fossum flerbrukshall og skistadion.

Nadderud stadion – Planprogram for Nadderud idrettspark ble vedtatt i PU-sak 097/19 (20.6.2019). Vedtaket i planutvalget angir at den videre detaljreguleringen skal hensynta et stadionanlegg med høy næringsarealutnyttelse, samtidig som det skal tilrettelegges for at stadionanlegget kan begrenses med kun idrettsrelatert næring. Planprogrammet fastsatte videre at eksisterende tennisanlegg skal utvides med en hall som muliggjør tennis på vinteren. Plasseringen av stadionanlegget ble besluttet i FSK sak 171/19 (27.8.2019), med langsiden av stadionanlegget ned mot Gamle Ringeriksvei. Plasseringen av stadionanlegget vil i stor grad øke investeringskostnaden som følge av behov for å legge om store infrastrukturanlegg og sikring av flomvei. Tidligere kostnadsestimater for Nadderud stadion hensyntar ikke disse tiltakene. I tillegg er ikke økte ambisjoner, eksempelvis tribuner på alle fire sider, økte kvaliteter og næringsareal medtatt. Et eventuelt salg av næringsareal vil medføre reduksjon av den totale investeringskostnaden for stadionanlegget. Forventet ferdigstillelse er i 2023/2024. Dette vil avhenge av strategivalg for stadionanlegget og markedsinteressen.

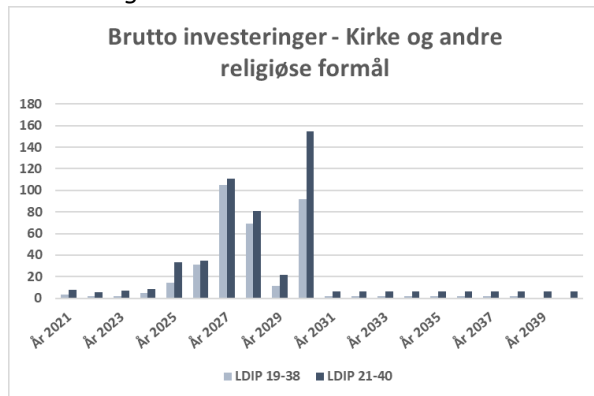
Friidretten til Rud – Prosjektet ble lagt ut på konkurranse våren 2019, men ble trukket på grunn av at konkurransen i markedet var lav og kostnadsnivået var høyt. Prosjektet ble lagt ut på ny konkurranse i slutten av 2019. Forventet ferdigstillelse av anlegget er høsten 2021.

Tabell 9: De største prosjektene i LDIP perioden med anslått ferdigstillelser år for de aktuelle prosjektene i denne og forrige LDIP.

Geografisk område	Kultur og fritid	Forklaringer	Fase	LDIP 2021-2040 Anslått ferdig stillelser år	LDIP 2019-2038 Anslått ferdig stillelser år
Fornebu	Holtekilen	Flerbrukshall og delanlegg friidrett	F0	2034	2032
Fossum	Fossum - flerbrukshall	Flerbrukshall, kunstgressbane, skistadion	F0	2034	2034
Østre Bærum	(Ny) Ungdomsskole, Østre Bærum	Flerbrukshall	F0	2034	
Fornebu	Tårnet (Flytårnområdet)	Flerbrukshall, kunstgressbane, bibliotek og andre kulturfunksjoner	F0	2026	2025
Sandvika	Sandvika barneskole	Flerbrukshall	F0	2026	2024
Bekkestua	Ballerud barneskole	Flerbrukshall	F0	2025	2026
Vestre Bærum	(Ny) Bryn barneskole	Flerbrukshall	F0	2025-2030	
Vestre Bærum	(Ny) Ungdomsskole vestre/midtre Bærum	Flerbrukshall, kunstgressbane	F1	2025	
Vestre Bærum	Wøyen gård	Kulturhistorisk bygg	F1	2020-2024	
Bekkestua	Nadderud stadion		F1	2023	2022
Fornebu	Fornebu/Oksenøya	Flerbrukshall	F3	2022	2021
Vestre Bærum	Friidrett - Rud		F2	2021	2020
Vestre Bærum	Svømmeanlegg - Rud		F3	2021	2020
	Idrettsanlegg - alternative energikilder	Samleposter	S	Årlige bevilgninger fra 2024	
	Bærum Kulturhus (alle scener)verdibevaring.	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	
	Kulturanleggsplanen	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	
	Prosjekter, anleggsplan, fysisk aktivitet	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	

Kirke og andre religiøse formål

Figur 34: Brutto investeringsutgifter til kirke og andre religiøse formål for perioden 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

Kirken har overtatt eierskap til alle kirkeeiendommer. Dette gir noen utfordringer knyttet til finansiering av investeringer til kirkebygg. Utfordringene omfatter blant annet MVA-kompensasjon og støtte til andre trossamfunn. Kommunedirektøren vurderer praksis og konkretisering av dette i samarbeid med kirken.

I forbindelse med utbyggingen på Fornebu legges det opp til å bygge trosnøytrale bygg. I

begynnelsen av perioden vil det gjennomføres en konseptanalyse for å kartlegge befolkningens behov for seremonirom og samlingsrom. Videre vil løsninger, som åpner for fleksibel bruk uavhengig av trosretning samt sambruk med kulturfunksjoner, vurderes.

Nåværende krematorium på Haslum er fra 1960-tallet og er tidsmessig utdatert. Bærum kommune har den høyeste kremasjonsandelen i landet (cirka 85 prosent) og håndterer også kremasjoner for Asker, Røyken og Hole kommuner. Eksisterende kremasjonsovn ble fornyet i 2017 og vil ha en levetid på cirka 10 år. Plassbehov, lokalisering og forventede kostnader vil bli utredet nærmere i løpet av 2020.

De største endringer fra forrige LDIP

Lilleøya gravlund – på den nye gravlund er det behov for et kontemplasjonsbygg som skal være et tilbud i forbindelse med begravelser, i tillegg legges det inn midler til første fase av minnesmerker.

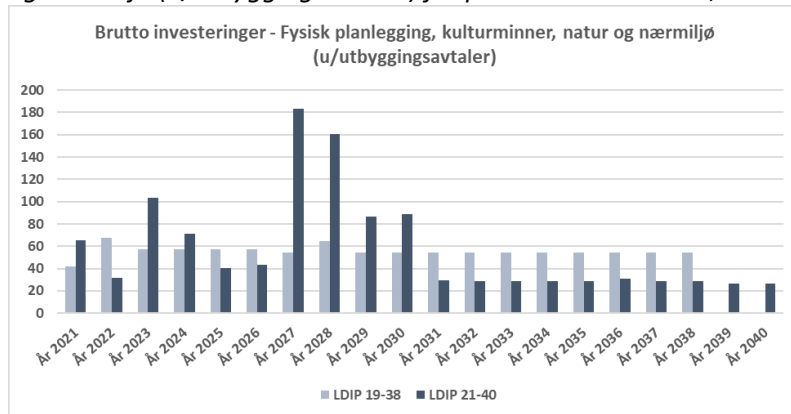
Nye tinenstrømsanlegg på kirkegårdene, det er behov for utskifting av tinenstrømsanlegg på alle kirkegårdene for gravlegging i vinterhalvåret. I tillegg er det lagt inn midler til innkjøp av småmaskiner og utstyr som må skiftes ut med jevne mellomrom.

Tabell 10: De største prosjektene i LDIP perioden med anslått ferdigstillingsår for de aktuelle prosjektene i denne og forrige LDIP.

Geografisk område	Kirke	Forklaringer	Fase	LDIP 2021-2040 Anslått ferdig stillelses år	LDIP 2019-2038 Anslått ferdig stillelses år
Østre Bærum	Ny gravplass Østervannsvingen		FO	2030	2030
Østre Bærum	Nytt krematorium på Haslum		FO	2028	2028
Fornebu	Flerbrukshus/Sermonirom/sermonibyg		FO	2028	2028
	Gravplasser - rehabilitering	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	

Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø

Figur 35: Brutto investeringsutgifter innenfor programområde fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø (u/utbyggingsavtaler) for perioden 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

De største endringer fra forrige LDIP

Rudområdet – oppgradering av arealer og bygg til tekniske tjenester

Rudområdet inneholder lokaler til administrasjon, driftsbaser og verksted, og utearealer for flere kommunaltekniske- og eiendomsrelaterte tjenester. Tomteområdet er (fratrukket grønne områder) på hele 54 mål, og bygningsmassen har ulik tilstand, funksjonalitet og levetid.

Det er gjort en forstudie av behovene til Vann og avløp knyttet opp til mulige løsninger. Utvikling av tomten må imidlertid sees i sammenheng med flere parallelle prosesser; *Omstilling 2024*, Kommunegårdprosjektet og utvikling av utdanning- og næringslivet på Rud-området for øvrig. I den videre utredningen vil også det totale kapasitetsbehovet for Asker og Bærum brannvesen i Bærum være sentralt. En lokalisering av ny hovedbrannstasjon på Rud vil kunne gi gode synergier i form av sambruk av arealer og funksjoner, samt en god utnyttelse av eiendommen. Behovet må ses i sammenheng for å sikre helhetlige, fremtidsrettede og ressurseffektive løsninger som også ivaretar logistikk på en god måte for tjenestene som skal ha sitt tilholdssted på Rud. Omfanget av dette prosjektet vil defineres gjennom en konseptanalyse. Det er stor usikkerhet knyttet til prosjektkostnad.

Tekniske tjenester er avhengig av gode driftsbaser for å kunne utføre sine tjenester effektivt. Lokalene til Vann og avløp (VA) på Rud vil derfor ha behov for noe oppgradering for å sørge for en forsvarlig drift frem til ny driftsbaser står klar.

Klima og miljøutfordringer

Investeringer i miljø- og klimatiltak er styrket i denne rulleringen av LDIP. Det er foreslått avsatt midler til:

- tiltaksplan etter Handlingsplan for overvann. Midlene skal være med å finansiere tverrsektorielle utfordringer knyttet til overvann som følge av et «villere og våtere klima».
- gjennomføre tiltak i vassdragene, oppfølging av vannforskriften og arbeide på tvers av sektorene med tiltak for å nå målsetningene etter den regionale vannforvaltningsplanen. Tiltakene skal bidra til etablering av et klimarobust bærumssamfunn, med en lokal vannforvaltning som vektlegger natur og miljø som et viktig verdigrunnlag.
- *Naturskadefond* – Klimautfordringer med økt og mer intensiv nedbør fører til jevnlig store ødeleggelser av grønn og teknisk infrastruktur. Dette fører til betydelige kostnader på enkelte

områder/strekninger. Det er behov for å reparere grønn og teknisk infrastruktur, samt forberede slike utsatte steder slik at de tåler økte nedbørsmengder.

- naturforbedringer for å sikre og hindre tap av viktig natur i kommunale prosjekter. Bærum er en kommune med store naturverdier hvor naturmangfoldslovens intensjoner må ivaretas når prosjekter gjennomføres i kommunen.
- *Fremmede uønskede arter* – Klimaendringer og effekter som oppstår i møte mellom natur, samfunnsutvikling, og klimaendringer skaper nye utfordringer i naturforvaltningen.
- Biokull anlegg, komposteringsanlegg. Kommunen har i dag ingen fullgod løsning for kompostering. Biokullanlegg er nytt på markedet og et godt eksempel på hvordan en utfordring kan bli en ressurs.

Maskiner og utstyr

Maskiner og utstyr må skiftes ut med jevne mellomrom og tilpasses da tjenesten til en mer effektiv og miljøriktig drift (klimakloke maskiner – fra fossilt til fornybar energi, maskiner og utstyr til blomsterenger og biologisk mangfold, strandrensemaskiner)

Tabell 11: De største prosjektene i LDIP perioden med anslått ferdigstillelses år for de aktuelle prosjektene i denne og forrige LDIP.

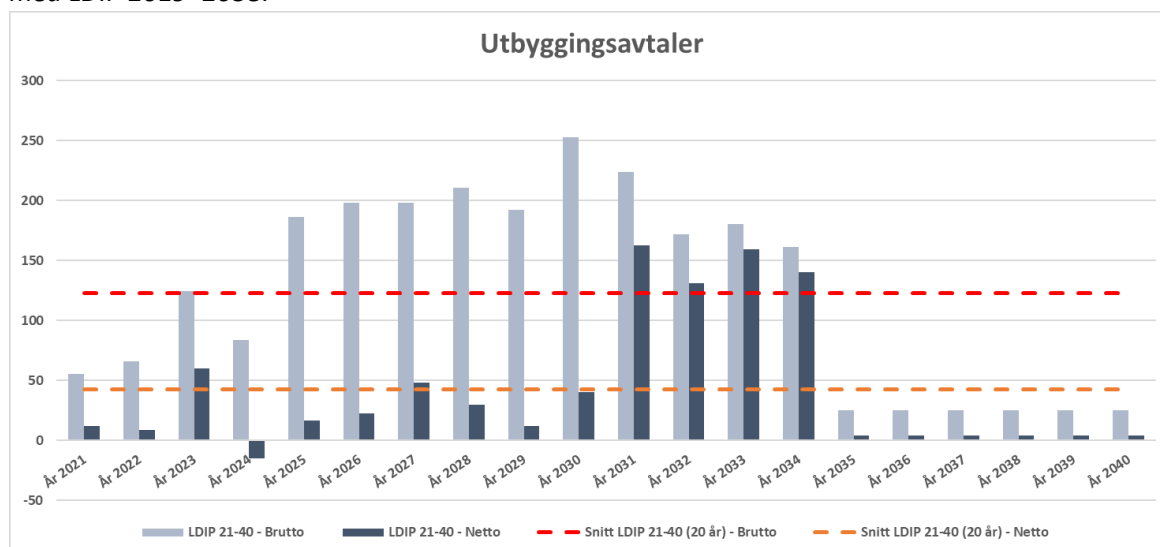
Geografisk område	Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø	Forklaringer	Fase	LDIP 2021-2040 Anslått ferdig stillelses år	LDIP 2019-2038 Anslått ferdig stillelses år
Vestre Bærum	(NY) Rudområdet - arealer og bygg tekniske tjen.-helhetlige løsning	Eiksbekken og Stovibekken Samleposter Samleposter	F1	2028	
	(NY) Gjenåpning av bekker		S	2023/2024 - 2029/2030	
	(NY) Naturforbedringer for å sikre og hindre tap av viktig natur i kommunale prosjekter		S	Årlige bevilgninger	
	(NY) Naturskadefond - teknisk infrastruktur forårsaket av klimaendringer		S	Årlige bevilgninger	

Utbyggingsavtaler

En utbyggingsavtale er en frivillig avtale mellom utbygger og kommunen, som skal sikre gjennomføringen av offentlige gater, torg, parker og nødvendig teknisk infrastruktur i forbindelse med utbyggingen av et område i henhold til en områdeplan eller en detaljplan. Der vedtatt plan fastsetter hva som skal bygges og setter krav til rekkefølge på tiltak, vil en utbyggingsavtale kunne regulere hvem som skal besørge og bekoste fellestiltakene.

Når slik avtale er på plass, vil bygningsmyndighetene anse at rekkefølgekravet er sikret, og gi nødvendige tillatelser til utbygging. Kommunen og utbyggerne har som mål å jobbe tett sammen slik at utbyggingen av ny bebyggelse og offentlige områder kan gjøres mest mulig koordinert og kostnadseffektivt, og slik at belastningen på området i byggeperioden blir minst mulig.

Figur 36: Brutto investeringsutgifter til utbyggingsavtaler for perioden 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

I denne LDIPen er det lagt inn midler til nye utbyggingsavtaler som brutto utgjør 2,5 mrd., men som netto etter innbetalingene fra utbyggerne utgjør 0,9 mrd. I tillegg kommer midler avsatt under vann, avløp og renovasjonsområdet.

Ved beregning av den økonomiske belastningen (kr/m² BRA) for et utbyggingsområde tas det normalt utgangspunkt i «Veiledende plan for offentlig rom» (VPOR). VPOR bygger på vedtatt område- og detaljplan og beskriver forslag til fellestiltak i området, både omfang og kvalitet.

På nåværende tidspunkt er det et fåtall av utbyggingsområdene hvor det er utarbeidet VPOR og eller utbyggingsavtaler. I investeringsplanen er det utarbeidet utbyggingsavtaler for:

- Bekkestua Nord, år 2020–2025 (vedtatt [KST 116/18 28.11.2018](#))
- Elias Smiths vei, år 2019–2023 (vedtatt [KST 024/19 06.03.2019](#))
- Sandvika Øst, år 2022–2027 (fase 1), 2030–2035 (fase 2) – (Ikke vedtatt, men utformet og forhandlet)

For utbyggingsområdene hvor det ikke er utarbeidet VPOR eller utbyggingsavtaler er det knyttet stor usikkerhet til kvalitet og omfang av fellestiltakene. Fordelingen av kostnadene mellom kommunen og utbyggere er heller ikke avklart. Som hovedregel skal utbyggere finansiere tiltak som for eksempel gater, torg og parker i utbyggingsområdet. Bærum kommune må allikevel bidra med sin respektive andel hvis kommunen er grunneier i utbyggingsområdet. For utbyggingsområdene uten VPOR og utbyggingsavtaler er det i investeringsplanene lagt inn foreløpige kostnadsberegninger, og eller erfaringstall hensyntatt antatt utbyggingsvolum. Fordeling av kostnader mellom kommunen og utbyggere er gjort etter en sjablong basert på erfaringstall og prinsipp om forholdsmessighet. Faktisk omfang av fellestiltak og kostnadsfordeling mellom kommune og utbyggere er usikkert på nåværende tidspunkt, og blir avklart i arbeidet med VPOR og forhandlinger i utbyggingsavtaler for de enkelte utbyggingsområdene.

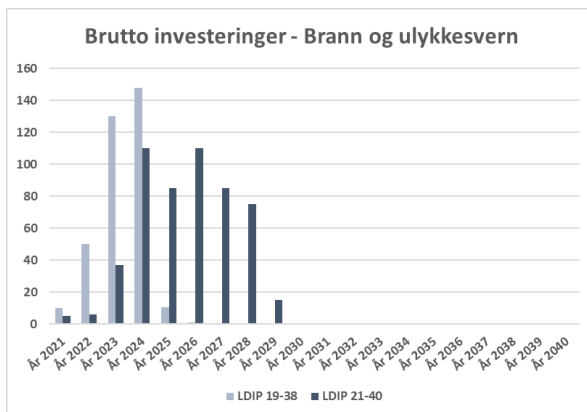

Tabell 12: Utbyggingsavtalene som er med i investeringsplanen.

Geografisk område	Utbyggingsområder	Forklaringer	Fase	Anslått ferdig stillelses år
Fossum	NY Fossum	Kostnadsanslag basert på erfaringstall fra andre områder og antatt utbyggingsvolum.	F0	2031–2040
Sandvika	NY Sandvika Sjøfront (utbygging)	Kostnadsanslag gjelder transformasjon av Sandvika Sjøfront fra motorvei til rekreasjonsområde, med antatt kostnadsfordeling med SVV. Tidspunkt forutsetter ferdigstilling av E 18 ved Sandvika Sjøfront i år 2030.	F0	2025–2040
Vestre Bærum	NY Franzefoss by	Kostnadsanslag basert på erfaringstall fra andre områder og antatt utbyggingsvolum.	F0	2025–2034
Sandvika	Hamang – Industriveien	Tidspunkt for utbygging forutsetter at skolekapasitet er sikret. Kostnadsanslag for torg, gater og teknisk anlegg mv. er basert på foreløpige kostnadsberegninger. I tillegg til disse tiltakene er det lagt inn estimat for jordkabling av høyspent.	F0	2020–2034
Østre Bærum	Utbyggingsavtaler Stabekk vei og teknisk anlegg	Kostnadsanslag basert på erfaringstall fra andre områder og antatt utbyggingsvolum.	F0	2019–2034
Østre Bærum	NY Høvik	Kostnadsanslag basert på erfaringstall fra andre områder og antatt utbyggingsvolum. Tidspunkt forutsetter ferdigstilling av E 18 ved Høvik i år 2026.	F0	2026–2033
Sandvika	Sandvika Øst - ikke VAR	I tillegg til fellestiltak som torg, gater, VA –anlegg mv. beskrevet i utarbeidede utbyggingsavtaler er det i investeringsplanen lagt inn anslag for søppelsugsentral i Sandvika Øst fase 1. Kostnad for oppføring av søppelsugsentral er anslått til 100.mill. og er foreslått dekket over kommunale gebyrer. Tidspunkt for fase 2 forutsetter ferdigstilling av E 18 ved Sandvika Sjøfront i år 2030.	F1	2022–2027 (fase1) 2030–2035 (fase 2)
	Sandvika Øst (parkeringsanlegg)	Det forutsettes at utbygger står for oppføring av P-anlegg i Sandvika Øst fase 1. Dette er en endring fra HP 20–23 hvor det er en totalramme på 90 mill. for Bærum kommune sin andel. Bærum kommune vil da ikke ha innflytelse over bruken av P-anlegget. Ved Sandvika Øst fase 2 kan det være aktuelt å utvide P-anlegget mellom Rådhuset og Brambani, som det forutsettes at Bærum kommune står for. Tidspunkt forutsetter ferdigstilling av E 18 ved Sandvika Sjøfront i år 2030.	F0	2030–2031
Østre Bærum	NY Lysaker	Kostnadsanslag basert på erfaringstall fra andre områder og antatt utbyggingsvolum.	F0	2020–2030
Bekkestua	NY Bekkestua Øst og Syd	Kostnadsanslag basert på erfaringstall fra andre områder og antatt utbyggingsvolum.	F0	2020–2028
Bekkestua	Bekkestua Nord	Vedtatt utbyggingsavtale KST 116/18 28.11.2018.	F2	2019–2025
Sandvika	Sandvika Sjøfront (utfylling Lakseberget)	Forutsetter inngåelse av avtale med annen part om flytting av masser for utfylling på Sandvika Sjøfront ved Lakseberget. Opparbeidet tomteareal vil ha betydelig verdi og potensiale.	F0	2020–2023
Sandvika	Utbyggingsavtaler – Elias Smiths vei	Vedtatt utbyggingsavtale, KST 024/19 06.03.2019.	F0	2019–2023

Brann- og ulykkesvern

Figur 37: Brutto investeringsutgifter til brann- og ulykkesvern for perioden 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

Sammenslåingen av Asker, Røyken og Hurum til èn kommune – Asker, vil ikke få konsekvenser for Bærum kommune. Dette er ivarettatt i en intensjonsavtale som ble signert i desember 2017. I henhold til prognosene vil Bærum passere 170 000 innbyggere rundt 2040. Det innebærer et langsiktig behov for en brannstasjon til, altså 4 stasjoner – men først etter planperiodens utløp. I henhold til intensjonsavtalen med Nye Asker kommune, kan dette løses i et fellesskap og da kan denne fjerde stasjonen plasseres i Nye Asker.

Virksomheten til Asker og Bærum brann og redning (ABBR) er i dag lokalisert på tre brannstasjoner i Bærum: Bekkestua, Gjettum og Fornebu midlertidige brannstasjon.

Bekkestua brannstasjon har et betydelig vedlikeholdsetterslep, og tomten som brannstasjonen står på er i kommuneplanen omregulert til sentrumsformål. Gjettum brannstasjon har også et stort vedlikeholdsetterslep. Tomten der brannvesenets midlertidige lokaler på Fornebu er lokalisert, er i kommunedelplan 3 avsatt til sentrumsformål og underlagt felles planlegging med området «Flytårnet».

Ved nedleggelse av Bekkestua brannstasjon vil funksjonene fordeles på lokasjonene Griniveien, Fornebu og Gjettum. Fordelingen av funksjoner mellom brannstasjonene er under utredning.

I sammenheng med nedleggelse av hovedbrannstasjonen på Bekkestua skal det vurderes om ny hovedbrannstasjon kan etableres på Rud, samlokalisert med ny driftsbasis for vann og avløp. Dette vil eventuelt medføre at brannstasjonstomten på Gjettum frigjøres og kan benyttes til andre formål. Samlokalisering av ny hovedbrannstasjon og ny driftsbasis for Vann og avløpstjenesten vil kunne gi gode synergier, både i forhold til arealeffektivisering og sambruk. ABBR anser Rud som den mest hensiktsmessige plasseringen for en hovedbrannstasjon med hensyn til trafikal situasjon og utrykningsmuligheter. Tidspunkt for realisering av ny hovedbrannstasjon er foreløpig vurdert til 2028.

Ny brannstasjon på Grini skal samlokaliseres med tilrettelagte velferdsboliger. Tidspunkt for realisering av brannstasjon på Grini er vurdert til 2026.

Ny brannstasjon på Fornebu skal samlokaliseres med nytt avfallssuganlegg. Fremdriften vil avhenge både av utviklingen på Flytårnet der den midlertidige brannstasjonen er plassert i dag, og mulighet for bygging på ny tomt. Dette sees i sammenheng med fremdrift for E18-prosjektet, etablering av Vestre lenke, samt behov for utvikling av eiendommen som den midlertidige brannstasjonen ligger på i dag. Tidspunkt for realisering av maritim brannstasjon på Fornebu er vurdert til 2026.

Brannstasjonstomten på Bekkestua representerer store verdier for kommunen. For å sikre at kommunen får en optimal verdiutvikling er det aktuelt å utrede videre bruk blant annet i samarbeid med det private markedet. Tomten har en sentral beliggenhet på Bekkestua, og utvikling vil sees i sammenheng med knutepunktsutviklingsstrategien. Mulighetsstudier for videre bruk vil igangsettes helt i starten av LDIP perioden. Tidspunkt for realisering av disse verdiene vil avhenge av når ny brannstasjonskapasitet på Grini og Fornebu er på plass.

De største endringer fra forrige LDIP

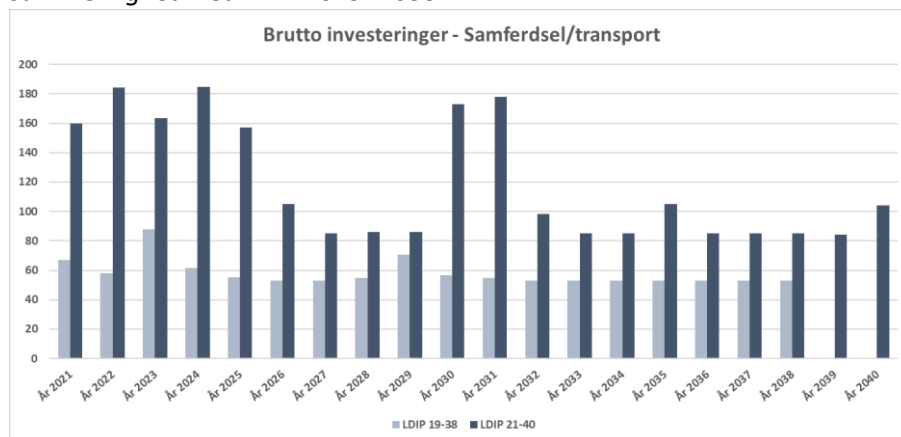
- Ny brannstasjon på Fornebu, foreslått gjennomført i perioden 2024–2026. Brannstasjonen samlokaliseres med nytt avfallsug.
- Brannstasjon østre Bærum, foreslått gjennomført i perioden 2024–2026. Brannstasjonen samlokaliseres med velferdsboliger på Grini.
- Brannstasjon Vestre Bærum, foreslått gjennomført i perioden 2026–2028. Hovedbrannstasjon skal vurderes samlokalisert med ny driftsbasis på kommunens eiendom på Rud.

Tabell 13: De største prosjektene i LDIP perioden med anslått ferdigstillelses år for de aktuelle prosjektene i denne og forrige LDIP.

Geografisk område	Brann- og ulykkesvern	Forklaringer	Fase	LDIP 2021-2040 Anslått ferdig stillelses år	LDIP 2019-2038 Anslått ferdig stillelses år
Vestre Bærum	(Ny) Brannstasjon Gjøttum		FO	2028	
Østre Bærum	Grini brannstasjon		FO	2026	2024
Fornebu	Ny brannstasjon		FO	2026	2024

Samferdsel og transport

Figur 38: Brutto investeringsutgifter til samferdsel og transport for perioden 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

Samferdsel

Klimaendringene har stor påvirkning innenfor samferdsel. Det gjennomføres en stor satsning på mobilitet, gjennom sykkelstrategien og andre tiltak forankret i kommunens klimastrategi. Samtidig ser man nå tydelige konsekvenser av endringer i klima.

De siste vintrene med økt vintervedlikehold, ekstremregn som skaper trafikk utfordringer og skader på infrastrukturen.

Det er viktig at arbeidet på vei mot en klimaklok kommune fortsetter, samtidig som samferdsel må planlegges for de klimaendringene som allerede er på gang. Klimastrategien er inkludert i investeringsplanen, og det er gjort endringer i rammebevilgninger og prosjekter for å redusere effekten av klimaendringene.

Transport

Klimakloke transportmidler er etter hvert kjente løsninger, men kommunen har ambisjoner om å gå videre til større kjøretøy. Maskinparken innenfor dette området har langt større usikkerhet. For større kjøretøy og maskiner er markedet umodent og det er utilstrekkelig teknologi på markedet i dag. Det er viktig at Bærum kommune etterspør ny teknologi for å fremme innovasjon og utvikling.

Investeringsplanen inkluderer de tiltakene som med dagens kunnskap er vurdert tilstrekkelig innenfor området for å bli en klimaklok kommune.

De største endringene fra forrige LDIP

Samferdsel

Det er avsatt midler i perioden 2021–2026 til Fremtidens lysanlegg. Prosjektet består i å etablere energibesparende LED lysanlegg i hele Bærum kommune. Prosjektet er en videreføring av vedtatt pilot for Fornebu.

Som følge av klimaendringene med spesielt økt nedbør, er det behov for å sikre skrenter, steinsprang og fjellskjæringer. Prosjektet er et viktig tiltak for å etablere Bærum kommune som et klimarobust samfunn.

Transport

Det er i investeringsplanen avsatt midler til utskiftning av samtlige av kommunens biler og maskinpark til utslippsfrie kjøretøy innen 2025. Forslaget er basert på dagens teknologi og forventninger til markedet, men det er stor usikkerhet siden det innenfor feltet er stor utvikling. Det er særlig usikkerhet knyttet til større kjøretøy og anleggsmaskiner, og valg av teknologisk plattform.

Tabell 14: De største prosjektene i LDIP perioden med anslått ferdigstillelses år for de aktuelle prosjektene i denne og forrige LDIP.

Samferdsel	Forklaringer	Fase	LDIP 2021-2040 Anslått ferdig stillelses år	LDIP 2019-2038 Anslått ferdig stillelses år
(NY) Framtidens lysanlegg		F0	2022-2026	
(NY) Utvidelse Forneburingen		F0	2025	
(NY) Sikring av skrenter, steinsprangnett og fjellskjæringer	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	
(NY) Sluk, sandfang og kummer	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	
Handlingsplan sykkel	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger
Grunnerverv - samferdsel	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger
Trafikksikkerhetsprogram	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger
Parkeringsanlegg	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger
Veiforsterking	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger
Transport				
NY Utskiftning bilpark - Nullutslippsbiler Kjøp	Utskiftning av samtlige av kommunens biler og maskinpark til utslippsfrie kjøretøy innen 2025	S	2020-2024	Årlige bevilgninger
Biler og maskiner	Investeringer knyttet til kjøp av biler, maskiner og utstyr til kommunens tjenestesteder, herunder kjøp av biler til sektor Bistand og omsorg.	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger
Infrastruktur lading - Tjenestebiler	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger

Vann, avløp og renovasjon

Renovasjon

Kostnader til etterdrift og investeringer knyttet til nedlagte deponier, er en del av selvkost området for renovasjon. Kommunedirektøren vil til behandling av handlingsprogrammet for 2021–2024 ta inn eventuelle økonomiske konsekvenser for deponiavgift, kostnader til etterdrift og investeringer knyttet til kommunens deponier.

Fra 2020 vil arbeidet med kildesortering i alle sykehjem, bo- og behandlingssenter, samt institusjoner starte. Alle kontorbygg, idrettsbygg, kirker med mer skal kildesortere innen 2024. Kildesortering på skoler og barnehager er allerede i gang. Dette vil gi en kostnad på beholdere for kildesortering inne i hvert bygg, samt utendørs.. Det er ansatt 2 årsverk hos Renovasjon for håndtering av kildesortering i alle kommunale formålsbygg.

Det planlegges flere prosjekter innen ombruk og materialgjenvinning. Fra 2020 skal det gjennomføres en pilot på glass- og metallemballasje hos hver enkelt husstand. I dag har de fleste større boligsameie allerede felles innsamling av glass- og metallemballasje på sitt område. Med innsamling av glass- og metallemballasje hjemme hos innbyggere i Bærum, kan man legge ned returpunkter. Kostnadene med tilsyn og tømning av disse legges da på innsamlingsoppdraget. Det planlegges også en egen ombrukscontainer på Isi avfallsanlegg for mindre mengder byggemateriale, for eksempel trevirke, dører, vinduer, fliser, spiker, skruer, treplater, med mer.

Det skal gjennomføres en brukerundersøkelse på hva innbyggere ønsker at Bærum kommune skal hente av avfall hjemme – henting av avfall på bestilling. Dette kan være juletrær og hageavfall.

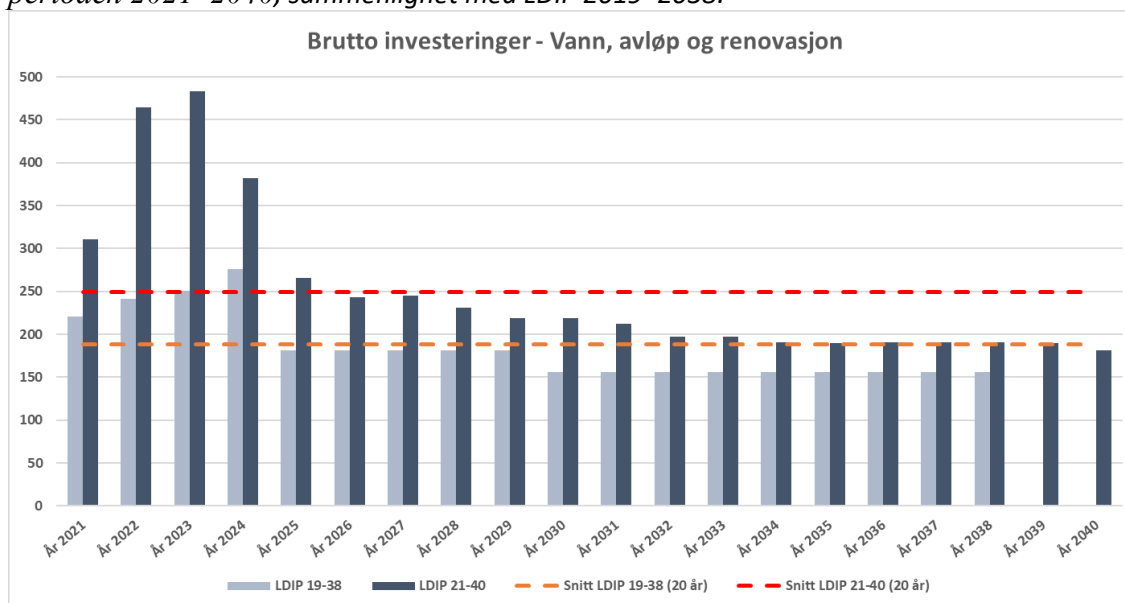
Vann og avløp

Vann og avløp har ansvar for overvann, et særlig fokus på konsekvensene av klimaendringene da særlig økt styrtnedbør. Det er i investeringsplanen medtatt midler for å bidra til å bli en klimarobust kommune. Rammebevilgningene innenfor området er justert med tanke på gjennomføring av et forventet nivå av tiltak knyttet til vann og avløps infrastruktur. Kommunedirektøren vil fremme egen politisk sak, når det oppstår behov for tverrsektorielle prosjekter knyttet til overvannshåndtering som ikke kan dekkes innenfor selvkostområdet.

Rammebevilgningene innenfor området er justert for å ta høyde for å ta klimastrategien inn i anleggsprosjektene. Justeringene er usikre da det er lite erfaring med å stille for eksempel utslippskrav ved anleggsgjennomføring for teknisk infrastruktur. Vann og avløp vil komme nærmere tilbake til saken ved rullering av Hovedplan for vann, avløp og vannmiljø i løpet av 2020.

Vann og avløps driftsbasis på Rud har små og utdaterte lokaler. Det vil iverksettes tiltak for å sørge for en forsvarlig drift frem til ny driftsbasis står klar. Ny driftsbasis skal vurderes samlokalisert med ny hovedbrannstasjon på Rudområdet. Se eget avsnitt om «Oppgradering av arealer og bygg til tekniske tjenester.»

Figur 39: Brutto investeringsutgifter innenfor programområde vann, avløp og renovasjon for perioden 2021–2040, sammenlignet med LDIP 2019–2038.

I investeringsplanen er det foreslått å avsette 5 mrd. til investeringer innenfor område vann, avløp og renovasjon i perioden 2021–2024, som er 1,2 mrd. høyere enn i forrige LDIP for perioden 2019–2038.

De største endringene fra forrige LDIP

Renovasjon

- Det er foreslått avsatt midler til etablering av avfallssug i forbindelse med utbyggingsavtaler i perioden. Midlene vil bli benyttet i forbindelse med utbyggingsavtaler som styres av Bærum kommune. I første del av perioden vil midlene bli benyttet til utbygging på Bekkestua, Sandvika Øst, Hamang og Industriveien. Bidraget er periodisert i samsvar med forventet utbyggingstakt.

Vann og avløp

- Som følge av innskjerpinger i Damsikkerhetsforskriften er det avsatt midler til oppgradering av damanleggene knyttet til vannforsyningen. I samsvar med krav fra NVE og ytterligere detaljering av oppgraderingene er disse flyttet tidligere i perioden.
- Kommunens største høydebasseng har vært i drift i 60 år og må rehabiliteres eller erstattes for å sikre vannforsyningen for fremtiden. Kommunedirektøren vil utvikle prosjektet til BP2 før saken fremmes for endelig politisk beslutning i løpet av 2020.
- Vann- og avløpsledninger som ligger i riks og fylkesveier, ligger på «flyttevilkår». Dette medfører at kommunen må være med å dekke deler av kostnadene knyttet til ledningsanlegget ved omlegging og oppgradering av veiene. Det er avsatt midler første del av perioden for å dekke forventede kostnader som følge av oppgradering av E16 og E18.
- Rammebevilgningene for fornying og forsterkning av vann og avløpsnett i kommunen er økt fra 2024 for å ta høyde for klima- og utslippskrav i prosjektgjennomføringen, og økt aktivitet for å etablere en klimarobust infrastruktur.
- By- og stedsutviklingen i Bærum medfører press på eksisterende kommunal infrastruktur. Særlig i utbyggingsområder er det aktuelt for Kommunedirektøren å inngå utbyggingsavtaler med de aktuelle utbyggerne. Det er avsatt midler i samsvar med forventet utbyggingstakt gjennom hele perioden for å dekke kostnader for videreutvikling av vann og avløpssystemene i forbindelse med inngåelse av utbyggingsavtaler.

Tabell 15: De største prosjektene i LDIP perioden med anslått ferdigstillelses år for de aktuelle prosjektene i denne og forrige LDIP.

Geografisk område	Renovasjon	Spesifikasjon	Fase	LDIP 2021-2040 Anslått ferdig stillelses år	LDIP 2019-2038 Anslått ferdig stillelses år
Vestre Bærum Fornebu	(NY) Isi garasjeanlegg og besøkssenter		F0	2021	
	Avfalls-sug på Fornebu		F0	2023	2019
	(NY) Avfallssug i utbygningssavtaler		S	Årlig fra 2023- 2034	
Vann og avløp					
	Hovedvannforsyning til Fornebu		F1	2024	2024
	Oppgradering pumpestasjoner Fornebu		F0	2024	2024
	(NY) Høydebasseng		F1	2023	
	Rehabilitering damanlegg		F1	2020-2028	2024-2029
	VA i mindre utbygningssavtaler	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger
	NY Vann og avløp utløst av flytteplikt (vei og bane utbygging)	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger
	Aurevannsanlegget	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger
	Fornyning og forsterking vannledning og avløpsnett	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger
	Knutepunktsoppgradering vann	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger
	Separering av avløpsnett	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger
	Pumpestasjoner avløpsnett	Samleposter	S	Årlige bevilgninger	Årlige bevilgninger

6. Driftsanalyse – konsekvenser av investeringsplan og fremtidig befolkningsutvikling

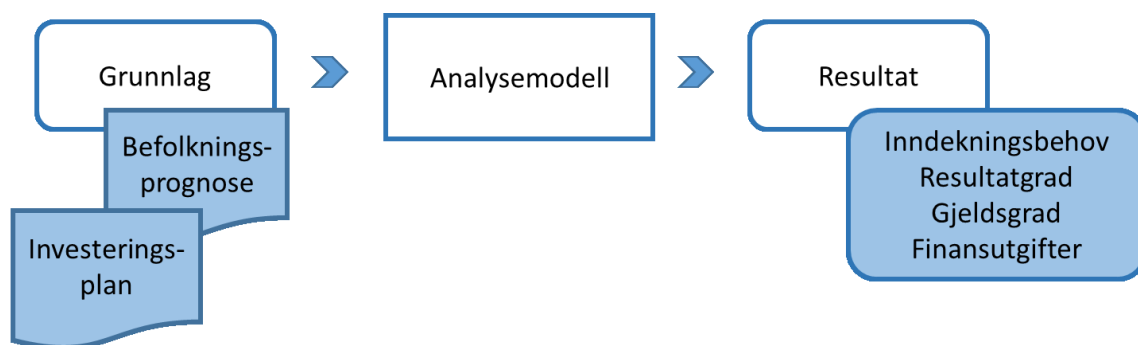
6.1. Kort om langsiktig driftsanalyse

Den langsiktige driftsanalysens formål er å vise de økonomiske konsekvensene av investeringsplanen (se kapittel 5) og endret demografi som følge av befolkningsprognosen.

Analysen viser kommunens økonomiske handlingsrom i kommende 20-årsperiode. Resultatet gir de økonomiske rammene for det fremtidige omstillingsarbeidet. Det langsiktige fokuset bidrar til at nødvendige tiltak kan gjøres før utfordringene blir for store. Driftsanalysen gir ikke en fasit, men skisserer et fremtidig inndeckningsbehov gitt visse forutsetninger. Analysen viser:

- kommunens inndeckningsbehov etter finansiering av investeringsplanen med kommunens mål om 50 prosent egenkapital og tilhørende rente- og avdragsutgifter
- hvordan gjelden utvikler seg sammenlignet med utviklingen i driftsinntektene (gjeldsgraden)
- effekten på resultatgrad – kommunens viktigste måltall for sunn økonomi
- utvikling i renter og avdrag (finansutgifter)
- utviklingen i disposisjonsfond (se kapittel 9.2.2)

Figur 40: Grunnlag og resultat i driftsanalysen

Fremtidige behov for omstilling vil påvirkes av mange forhold. Det er slik at endringer ofte balanserer, utgiftsøkning følges av inntektsøkning, lønnsvekst følges av skattevekst, og en renteøkning følger av bedret nasjonal/internasjonale økonomi. Endringer behøver derfor ikke å få store utslag for kommunene, men vedvarende ubalanse vil være utfordrende.

Et økende investeringsbehov legger press på mulighetene til å opprettholde omfang og kvalitet i tjenesteproduksjonen. Det er behov for omstilling, inntil det er oppnådd en ny likevekt. Deler av investeringene skjer for å bidra til omstilling, ved å betjene kommunens brukere på nye måter og med mer effektiv bruk av de samlede ressursene. Kan hende står man ved et mer varig skifte, med en høyere andel av investeringer (teknologi) i forhold til bruk av arbeidskraft.

Gjeldsnivået bør holdes på et slikt nivå at avdragsutgiftene holdes nede og at fremtidige renteoppganger ikke får for store konsekvenser for kommuneøkonomien. Samtidig er det viktig at kravet til egenkapitalfinansiering ikke blir så høyt at omstillingsbehovene i tjenestene blir for krevende.

Investeringsnivået og graden av egenkapitalfinansiering er sentrale faktorer i styringen av økonomien. I driftsanalysen i dette kapitlet belyses de økonomiske sammenhengene og resultatene fra basisanslaget.

Driftsanalysen har et 20-års perspektiv og det er betydelig usikkerhet knyttet til hva den faktiske kostnads- og inntektsutvikling vil kunne bli. Endringer i forutsetningene vil kunne gi store utslag utover i perioden. Det er derfor viktig med følsomhetsanalyser for å undersøke robustheten i basisanslaget mot endringer i grunnleggende forutsetninger. Slike analyser gjøres i kapittel 7.

6.2. Basisanslaget

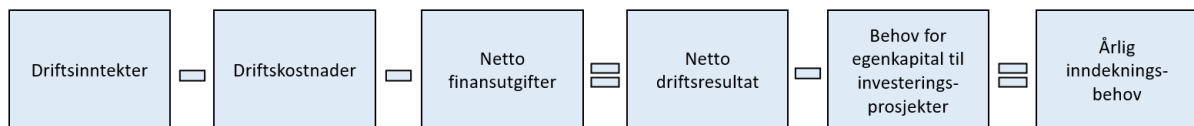
I dette kapitlet simuleres hva den langsiktige investeringsplanen og befolkningsprognosen innebærer for kommunens økonomi for perioden 2021 til 2040, gitt et sett med forutsetninger og antagelser. Dette defineres som basisanslaget og baseres på:

- prognoser for fremtidige inntekter
- videreføring av nåværende kvalitet og kostnadsnivå for tjenestene justert for antatt befolkningsvekst
- utvikling i renter og avdrag (finansutgifter)
- 50 prosent egenkapitalfinansiering av investeringer

En samlet oversikt over forutsetningene i basisanslaget i driftsanalysen følger som vedlegg til dette dokumentet.

Sammenhengen mellom kommunens driftsinntekter og -utgifter, netto finansutgifter, behov for egenkapital og årlig inndekningsbehov kan illustreres slik.

Figur 41: Elementene som fører frem til årlig inndekningsbehov

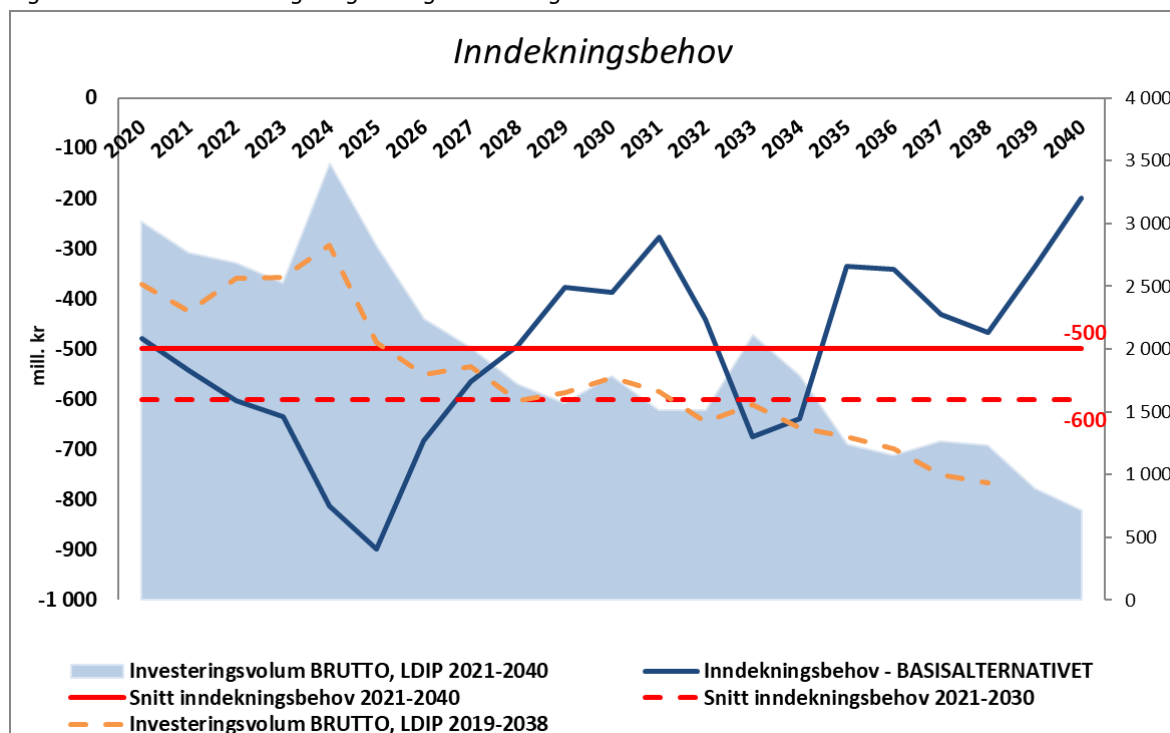
Figuren viser at med et større behov for egenkapital til investeringer eller et lavere netto driftsresultat vil det årlige inndekningsbehovet øke.

6.2.1. Basisanslaget og resultatene

Krevende inndekningsbehov – i størrelsesorden 500 mill. årlig

Med investeringsplanen som skisseres for perioden 2021–2040 og øvrige forutsetninger som ligger til grunn vil kommunen stå ovenfor et årlig gjennomsnittlig inndekningsbehov i perioden (2021–2040) på cirka 500 mill. i forhold til nivået i 2018 (siste kjente regnskapsår). Utfordringene er størst i begynnelsen av perioden (2021–2030) hvor årlig gjennomsnittlig inndekningsbehov er cirka 600 mill.

Figur 42: Brutto investeringer og anslag inndekningsbehov

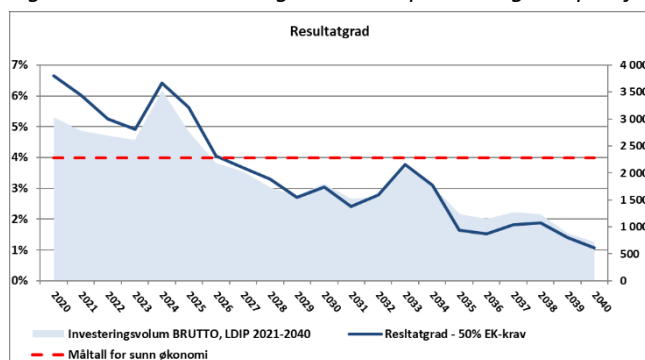
Grunnet særskilt høye investeringer i begynnelsen av perioden, må en større og større andel av brutto driftsresultat (driftsinntekter fratrukket driftskostnader) gå med til å dekke renter og avdrag (netto finansutgifter). Det innebærer at en mindre andel av netto driftsresultat dekker et økende behov for egenkapital.

De ti første årene er mest krevende og da i særdeleshet perioden 2023 til 2026 hvor investeringsnivået er ekstraordinært høyt. Inndekningsbehovet som skisseres er så omfattende at kommunen har behov for å se på alternative løsninger både innenfor driften av tjenestene og hvordan investeringsbehovet skal løses. Det vil være nødvendig å tilpasse og omstille driften, redusere investeringsnivået, redusere egenkapitalkravet i perioder og bruke av oppsparte fondsmidler. I kapittel 9 drøftes det nærmere hvordan inndekningsbehovet kan håndteres.

Høye krav til resultatgrad i begynnelsen av investeringsperioden

Resultatgraden indikerer hvor stor del av driftsinntektene som er til rådighet for å finansiere investeringene, og måles ved å se hvor stor andel netto driftsresultat utgjør av driftsinntektene. Jo høyere krav til egenkapitalfinansieringsgrad av investeringene, desto høyere må resultatgraden være.

Figur 43: Krav til resultatgrad ved 50 prosent egenkapitalfinansiering

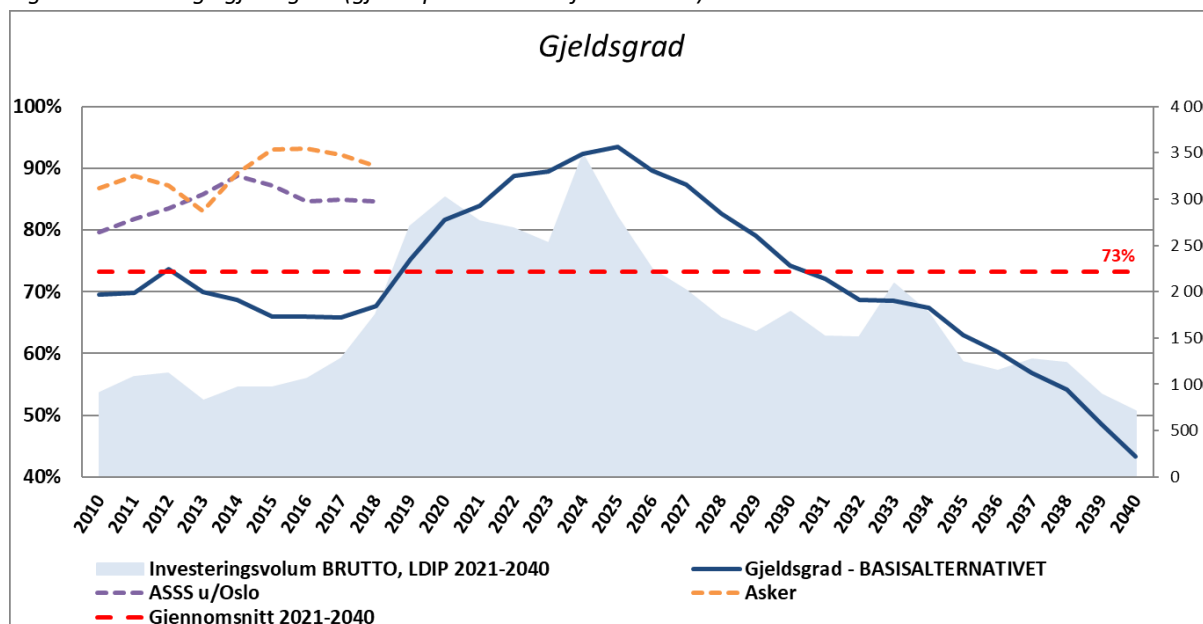
Dersom inndeckningsbehovet skal dekkes ved egenkapital viser figuren (blå linje) at beregnet krav til resultatgrad må være godt over vedtatte målkrav på 4 prosent (rød stiptet linje) i begynnelsen av perioden. I vedtatt Handlingsprogram 2020–2023 brukes oppsparte investeringsfond som finansieringskilde for å innfri målsettingen om 50 prosent egenkapitalfinansiering og for å avdempe belastningen på driften.

Reduseres egenkapitalkravet reduseres kravet til resultatgrad og belastningen på driften vil, på kort sikt, bli lavere ved at en mindre andel av inntektene går til å finansiere investeringene. Konsekvensen på lengre sikt er høyere lånegjeld og høyere rente- og avdragsutgifter. Det er derfor kravet til resultatgrad ble løftet til et anbefalt nivå på 4 prosent og minimum 3 prosent i siste revidering av kommunens måltall for sunn økonomi.

Stigende gjeldsgrad frem mot 2025

Gjeldsgraden viser samlet lånegjeld i forhold til driftsinntektene. En økende gjeldsgrad vil si at gjelden stiger mer enn driftsinntektene. Selv om det ikke foreligger vedtatte måltall for gjeld og gjeldsutviklingen, er dette et område som kommunedirektøren følger nøye.

Figur 44: Utvikling i gjeldsgrad (gjeld i prosent av driftsinntekter)

Figuren viser at ved 50 prosent egenkapitalfinansiering og 25 års avdragstid, vil gjeldsgraden stige kraftig fra cirka 68 prosent i 2018 til over 90 prosent i perioden 2024–2025. Deretter reduseres gjeldsgraden gradvis på grunn av lavere investeringsaktivitet. Gjennomsnittlig gjeldsgrad i perioden er 73 prosent. Riksrevisjonen definerer nivået for høy lånegjeld til 75 prosent av inntektene. Gjeld mellom 65 og 75 prosent defineres som moderat. KS mener at et nivå over 100 prosent bør unngås av hensyn til risikoeksponering.

Investeringsbehovet medfører at gjelden øker selv med 50 prosent egenkapitalfinansiering. Både gjeldsgrad og gjeld per innbygger vil stige de neste 10 årene, før gjelden avtar i slutten av perioden.

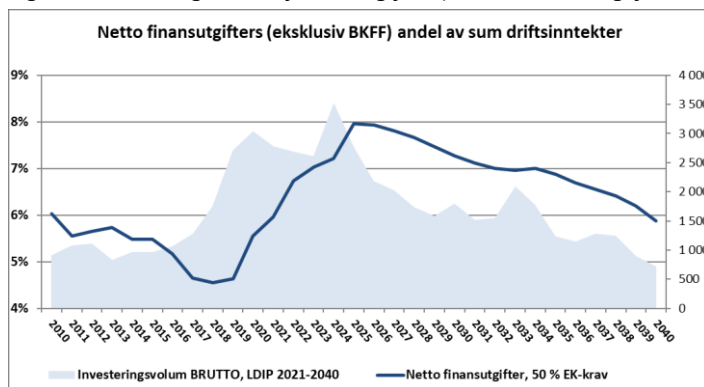
Det er imidlertid stor usikkerhet til investeringsbehovet de siste 10 årene av LDIP perioden. Erfaringer tilsier at investeringsbehovet i slutten av perioden er underestimert og grunnet dette er det en større sannsynlighet for at gjeldsgraden vil ligge høyere enn lavere i slutten av perioden.

Kommunen tåler en gjeldsvekst så lenge det er tilsvarende inntektsvekst i perioden. Dette er gjerne knyttet til befolkningsvekst. De store utfordringene oppstår ved et eventuelt inntektsbortfall. Finansiell risiko i form av økte renter eller mangel på likviditet i lånemarkedet kan også være krevende situasjoner. Veksten i gjelden og risikoen tilsier at kommunen bør vurdere tiltak for å begrense gjelden.

En større andel av inntektene vil gå med til å dekke finansutgifter fremover

Som en konsekvens av høyere gjeldsnivå vil netto finansutgifter (eksklusive avkastningen av forvaltningsfondet) utgjøre en stadig større andel av driftsinntektene. Økonomien vil være mer sårbar for renteøkninger som følge av dette. Netto finansutgifter består av renter og avdrag. Den største usikkerheten er rentenivået. I basisanslaget er det forutsatt et rentenivå på 2,5 prosent i begynnelsen av perioden med en opptrapping til 3,5 prosent. Det er noe lavere enn i forrige LDIP (2019–2038), da opptrappingen endte på 4,5 prosent. Rentenivået i dag er svært lavt. Det er stor usikkerhet om hvordan renteutviklingen vil bli videre. Samtidig henger renter sammen med annen makroøkonomisk utvikling, som nasjonaløkonomisk vekst og lønnsutvikling/skatteinnang med videre. Slike sammenhenger kan dempe den samlede effekten, og i modelleringen av forutsetningene er disse størrelsene (renter og lønnsvekst) derfor sett i sammenheng.

Figur 45: Utvikling i netto finansutgifter (uten Forvaltningsfondet) i prosent av driftsinntekter

Figuren viser at med de forutsetningene som ligger til grunn for simuleringene vil en stadig større andel av inntektene gå med til å dekke finansutgifter. Fra et nivå på 4,5 prosent i begynnelsen av perioden stiger andelen opp til 8 prosent i 2025, for så å reduseres gradvis.

7. Følsomhetsanalyser av driftsanslagens basisanslag

Det knytter seg stor usikkerhet til forutsetninger og antagelser i et 20-års perspektiv. Det er derfor viktig med følsomhetsanalyser for å undersøke robustheten i basisanslaget mot endringer i grunnleggende forutsetninger. Følsomhetsanalysene tar for seg sannsynlige endringer i forutsetninger i tidsperioden som analysen dekker. Valg av risikofaktorer er basert på sannsynlighet for at forholdene inntreffer, og omfanget av påvirkning på kommunens økonomi. Det er lagt til grunn at følsomhetsanalysene skal være balanserte, det vil si at det er fokus på både positive og negative forhold.

Det er utarbeidet følsomhetsanalyser for følgende forhold:

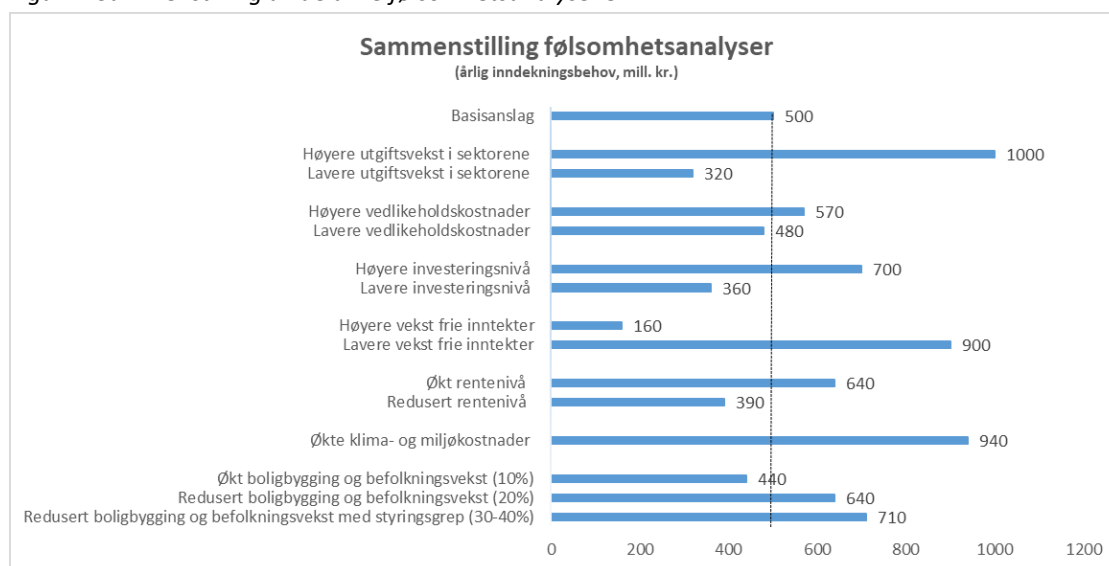
- Utgiftsvekst i sektorene
- Vedlikeholdskostnader
- Investeringsnivå
- Endring i frie inntekter
- Endret rentenivå
- Klima- og miljøkostnader
- Boligbygging og befolkningsvekst

7.1. Sammenstilling

De forhold som er vurdert i følsomhetsanalysene presenteres i egne underkapitler. Her gis en samlet presentasjon av følsomhetsanalysene. I figuren under er det tatt utgangspunkt i gjennomsnittlig årlig inndekningsbehov i millioner kroner for hele LDIP perioden.

Figuren viser øverst inndekningsbehovet slik det fremkommer av basisanslaget i denne LDIP (se kapittel 6 for nærmere omtale). Deretter presenteres beregningen av inndekningsbehovet om forutsetningene endres.

Figur 4: Sammenstilling av de ulike følsomhetsanalysene

Størrelsen på inndekningsbehovet i basisanslaget avhenger av de forutsetninger som gjøres. Figuren viser hvordan faktorene hver for seg kan påvirke inndekningsbehovet. For eksempel så vil en høyere

utgiftsvekst i sektorene, enn forutsatt i basisanslaget, kunne innebære at det årlige inndekningsbehovet øker fra cirka 500 til 1 000 mill.

Noen av størrelsene det gjøres forutsetninger om kan kommunen i liten grad kontrollere selv, som prisutviklingen i entreprenørmarkedet, rentenivå, sysselsetting, veksten i antall eldre og utviklingen i de kommunaløkonomiske rammebetingelser gitt av staten.

Det er en rekke forhold kommunen kan påvirke. De største forhold som kommunen selv kan påvirke er utgiftsvekst i sektorene, investeringsnivå, kostnader knyttet til lokale ambisjoner innenfor klima og miljø, samt boligbygging og befolkningsvekst.

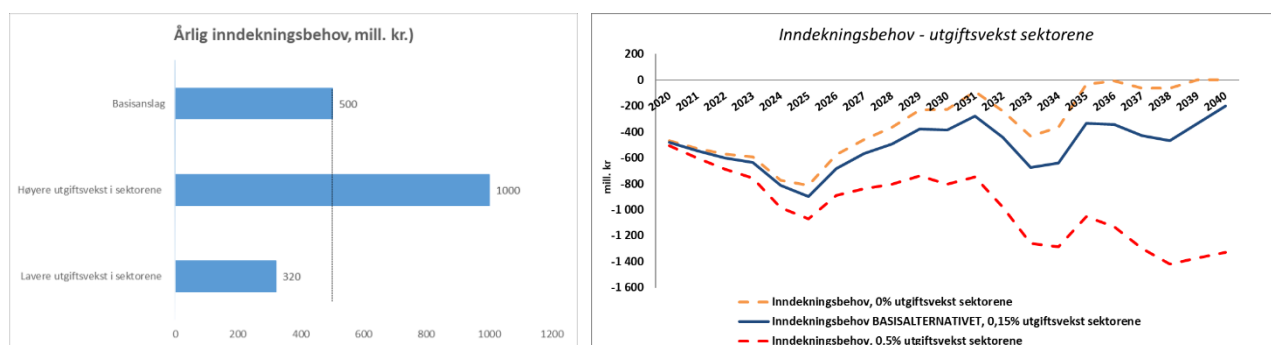
7.2. Utgiftsvekst i sektorene

En sentral forutsetning i LDIP er knyttet til utgiftsvekst i sektorene (den kommunale tjenesteproduksjonen). Det er usikkerhet knyttet til hvordan kostnadene i kommunen vil utvikle seg fremover, så hensikten med følsomhetsanalysen for utgiftsvekst er å illustrere konsekvensene for den neste 20-årsperioden gitt noe ulike baner.

Tabell 16: Forklarer forutsetningene i følsomhetsanalysen for utgiftsvekst i sektorene.

	Lavere utgiftsvekst i sektorene	Basisanslag	Høyere utgiftsvekst i sektorene
Momenter	<ul style="list-style-type: none"> • Oppnår økt effektivitet (f.eks. effekt av digitalisering, bedre kostnadsstyring, mindre sykefravær osv.) • Bedret behovssituasjon for kommunens innbyggere (f.eks. gjennom økt levealder og/eller bedre helse). <p>Forutsetter en faktor for generell årlig utg. vekst. på 0,0%. (Det vi si at utgiftsvekst begrenses til å følge demografi, samt tar høyde for utvikling i FDV).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Demografisk fremskrivning ut ifra korrigert kostnadsnivå 2018 • FDV utgifter i samsvar med inv. plan <p>Inneholder en faktor for generell årlig utg. vekst. på 0,15%.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunen klarer ikke å oppnå økt effektivitet (f.eks. som konsekvens innføring av nye normer og rettigheter, svak kostnadsstyring, økt sykefravær, manglende evne til å realisere gevinster fra digitalisering og andre effektiviseringstiltak. • Økte behov i befolkningen (f.eks. om økt levealder gir flere år med behov for kommunal bistand, økte behov innen psykisk helse osv.) <p>Forutsetter en faktor for generell årlig utg. vekst. på 0,5%. (Det vi si at utgiftsvekst blir på nivå med historisk utvikling, om man ser bort i fra oppgaveendringer etc.)</p>
Effektforutsetning	99,85% (utg. sektorer)	100% (utg. sektorer)	100,35% (utg. sektorer)

Figur 47: Inndekningsbehov, endrede forutsetninger utgiftsvekst i sektorene

Basisanslaget tar utgangspunkt i en demografisk framskrivning av korrigert kostnadsnivå 2018. Forventet pris- og lønnsvekst og driftsutgifter (forvaltning, drift og vedlikehold – FDV) knyttet til investeringsplanens endringer i bygningsmassen er også lagt inn. I basisanslaget er det i tillegg lagt inn faktor for generell årlig utgifts vekst på 0,15 prosent. Dette er lavere enn historisk vekst og forutsetter økt formåls- og kostnadseffektivitet. (Årlig historisk vekst i perioden 2011–2018 har vært cirka 0,9 prosent. Dette inkluderer oppgaveendringer og forhold som er ivaretatt på andre måter i beregningene, et grovt anslag for årlig historisk vekst korrigert for disse forholdene er cirka 0,5 prosent).

Grunnet svært god økning i skatteinntektene har en relativt høy utgiftsvekst i perioden 2011–2018 ikke gitt vesentlige utslag i driftsresultatene. Det kan ikke påregnes at en slik inntektsvekst vil fortsette. En fortsatt utgiftsvekst på historisk nivå vil stille store krav til kommunens økonomi. Basisanslaget er derfor laget med mer moderate forutsetninger, både når det gjelder vekst i frie inntekter og vekst i sektorenes utgifter. I en modellering med LDIP-periodens tidshorisont er det svært viktig at forutsetningene ses i sammenheng.

Forhold som kan føre til **lavere utgiftsvekst** for sektorene enn i basisanslaget kan for eksempel være økt effektivitet, bedre kostnadsstyring, mindre sykefravær, økt levealder og bedret behovssituasjon for kommunens innbyggere. I anslaget for lavere utgiftsvekst er det forutsatt en årlig utgiftsreduksjon på 0,15 prosent i forhold til basisanslaget, noe som tilsvarer cirka 15 mill. hvert år.

Forhold som kan føre til en **høyere utgiftsvekst** i sektorene enn i basisanslaget kan for eksempel være knyttet til lovpålagte endringer (for eksempel færre barn/elever per barnehageansatt/ lærer) som kommunen ikke fullt ut blir kompensert for, svak kostnadsstyring, økt sykefravær blant kommunale ansatte, manglende evne til å realisere gevinster fra digitalisering eller andre effektiviseringstiltak. I anslaget for høyere utgiftsvekst er det forutsatt en årlig utgiftsøkning på 0,35 prosent utover basisanslaget, noe som tilsvarer cirka 35 mill. hvert år.

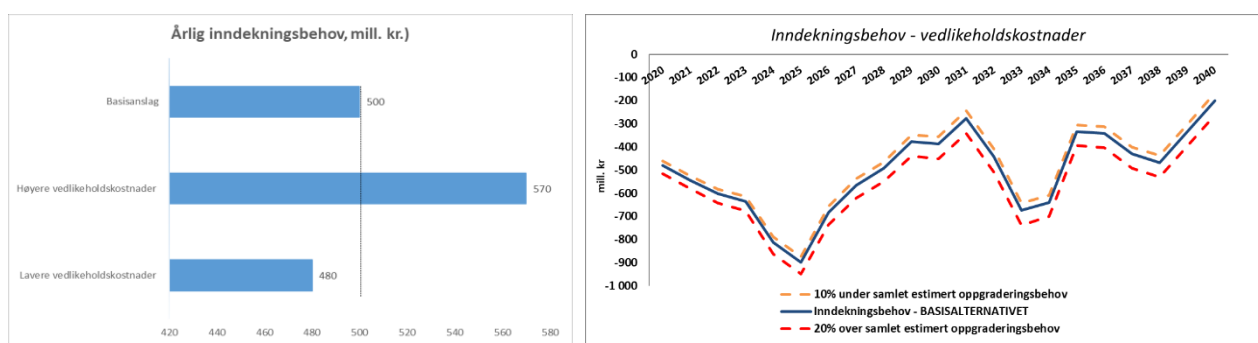
7.3. Vedlikeholdskostnader

Bærum kommune står overfor et betydelig vedlikeholdsetterslep. Det er usikkerhet knyttet til størrelsen på vedlikeholdsetterslepet.

Tabell 17: Forklarer forutsetningene i følsomhetsanalysen for vedlikeholdskostnader.

	Lavere vedlikeholdskostnader	Basisanslag	Høyere vedlikeholdskostnader
Momenter	<ul style="list-style-type: none"> Behov er overestimert Reduserte krav/ forventninger/strammere prioritering (endre og/eller differensiere ambisjon om tilstandsgrad) Avvikling/salg av eiendommer med stort etterslep Vedlikeholdsbehov løses i større grad ved omstrukturering enn antatt (egne investeringer) 	<ul style="list-style-type: none"> Opprettholde standarden på ny eiendomsmasse og ta igjen etterslepet på eksisterende. <p>Ekstra midler i drift og investeringsregnskapet.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Behov er underestimert Økte krav/forventninger (ambisjon om tilstandsgrad) Høy kostnadsvekst
Effektforutsetning	90% (samlet estimert oppgraderingsbehov)	100%	120% (samlet estimert oppgraderingsbehov)

Figur 48: Inndekningsbehov, endrede forutsetninger vedlikeholdskostnader

Forhold som kan føre til **lavere utgifter** knyttet til å ta igjen vedlikeholdsetterslep kan for eksempel være at behov er overestimert, at krav til tilstandsgrad reduseres eller differensieres tydeligere for ulike typer av bygg, at det skjer mer avvikling/salg av eiendommer med stort etterslep eller at vedlikeholdsbehov i større grad løses ved omstrukturering enn antatt (egne investeringer). I anslaget for lavere utgifter knyttet til å ta igjen vedlikeholdsetterslep er det forutsatt en reduksjon på 10 prosent i forhold til basisanslaget i samlet estimert oppgraderingsbehov (midler i drift til vedlikehold og midler i investering til oppgradering).

Forhold som kan føre til **høyere utgifter** knyttet til å ta igjen vedlikeholdsetterslep kan for eksempel være at behov er underestimert, større krav og forventninger (ambisjon om tilstandsgrad økes) eller at kostnadene ved å gjennomføre tiltakene øker. I anslaget for høyere utgifter knyttet til å ta igjen vedlikeholdsetterslep er det forutsatt en økning på 20 prosent i forhold til basisanslaget i samlet estimert oppgraderingsbehov (midler i drift til vedlikehold og midler i investering til oppgradering).

Hvordan eventuelt redusert eller økt oppgraderingsbehov vil få utslag på kommuneøkonomien er til en viss grad knyttet til målsettingen for når etterslepet skal være tatt igjen. Redusert oppgraderingsbehov kan gi mulighet for å fremskynde denne målsettingen. Økt oppgraderingsbehov kan føre til at målsettingen tidsmessig må forskyves.

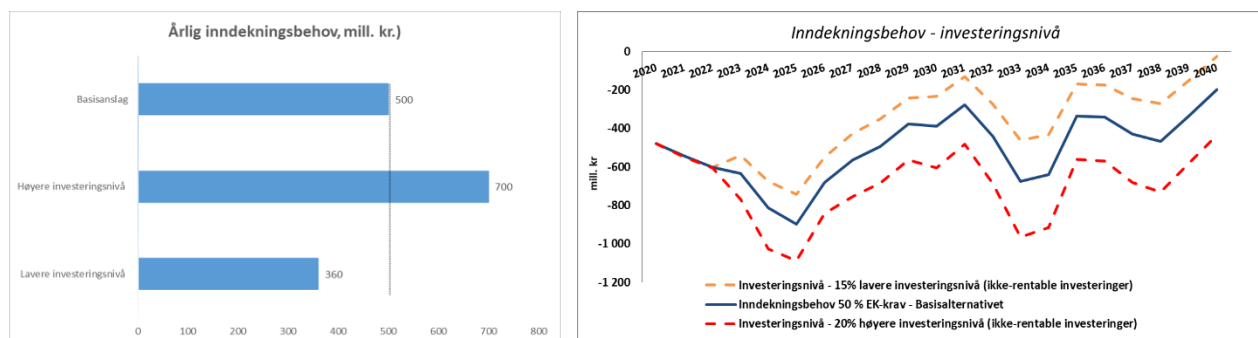
7.4. Investeringsnivå

Kommunen har et omfattende investeringsprogram. Prosjektene er i ulike planleggingsfaser, nye forhold kan avdekkes i detaljplanlegging og nye krav til tjenestene kan komme. Med mange prosjekter som skal gjennomføres parallelt øker normalt risikoen for at prosjekter overskrider sin tids- eller kostnadsramme. I tillegg vil vedvarende høy aktivitet i entreprenørmarkedet kunne fortsette å drive kostnadene opp.

Tabell 18: Forklarer forutsetningene i følsomhetsanalysen for investeringsnivå.

	Lavere investeringsnivå	Basisanslag	Høyere investeringsnivå
Momenter	<ul style="list-style-type: none"> Tjenestene omstilles og innrettes på en mer arealeffektiv måte Avklarte standarder og normer for formålsbygg, avklarte roller i gjennomføring Økt samlokalisering og sambruk, arealbehov og løsninger mellom tjenester samordnes i større grad Redusert kostnadsvekst, økt konkurranse i entreprenørmarkedet Reduserte satsninger og/eller utsatte investeringer 	<ul style="list-style-type: none"> Investeringer gjennomføres i samsvar med investeringsplanen <p>Det er forutsatt en årlig prisvekst på 3%.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Nye forhold avdekkes i detaljplanlegging, nye krav til tjenestene Svak styring av behov og gjennomføring Lite vilje/evne til arealeffektivisering og sambruk Høy aktivitet i entreprenørmarkedet etc. driver kostnadene opp Behov er underestimert, spesielt i slutten av planperioden og/eller innenfor områder som kultur og idrett
Effektforutsetning	85% (investeringsplanen, uten rentable investeringer)	100%	120% (investeringsplanen, uten rentable investeringer)

Figur 49: Inndekningsbehov, endrede forutsetninger investeringsnivå

Basisanslaget tar utgangspunkt i en investeringsplan som forutsetter at hovedparten av investeringene blir gjennomført i starten av 20-årsperioden, og at investeringsnivået er lavere utover i perioden. Investeringsplanen er omfangsrik både i volum og i antall prosjekter. Prosjektene er i ulike faser og innebærer ulik grad av usikkerhet. Entreprenørmarkedet er presset og det er sterk kostnadsøkning i markedet.

Forhold som kan føre til **lavere investeringer** enn i basisanslaget kan for eksempel være at tjenestene omstilles og innrettes på en slik måte at byggene brukes mer arealeffektivt enn i dag. Økt samlokalisering og sambruk, koordinering av arealbehov og løsninger mellom tjenester kan samordnes i større grad enn i dag. Gjennom å ha avklarte standarder og normer for formålsbygg, samt avklarte roller kan gjennomføring av prosjektene effektiviseres og bedre avgrensnes. Om entreprenørmarkedet blir mindre presset, for eksempel som følge av konjunkturedgang, kan

kostnadsveksten reduseres. En kritisk gjennomgang og prioritering av prosjektene som ligger i investeringsprogrammet kan innebære reduserte satsninger og/eller utsatte investeringer.

I anslaget for lavere investeringsnivå er det lagt til grunn at volumet i investeringsplanen kan reduseres med 15 prosent som følge av forhold som omtalt over. Enkeltvis kan forholdene ha stor betydning, men vil i ulik grad kunne påvirke de konkrete prosjektene som ligger i investeringsplanen (de er i ulike planleggingsfaser). Investeringsnivået kan også reduseres om man velger å utsette kommunal tilrettelegging for utbyggingsområder (se egen følsomhetsanalyse) eller reduserer, stryker eller utsetter prosjekter. Med slike tiltak er potensialet for reduksjon i investeringsnivået vesentlig større.

Forhold som kan føre til **høyere investeringer** enn i basisanslaget kan for eksempel være at investeringsnivået mot slutten av planperioden kan bli høyere enn nåværende plan viser. Det er lett å undervurdere behov lengre frem i tid. Det er knyttet usikkerhet til omfanget av og innsatsfaktorene i kommunens investeringsprosjekter, noe som kan påvirke behovet for investeringer.

I anslaget for høyere investeringsnivå er det lagt til grunn at volumet i investeringsplanen vil kunne øke med 20 prosent som følge av forhold som omtalt over. Også her kan forholdene enkeltvis ha stor betydning, men vil i ulik grad kunne påvirke de konkrete prosjektene som ligger i investeringsplanen (de er i ulike planleggingsfaser).

Man kan argumentere for at effektene vist i anslagene burde være større. Den mest sannsynlige utvikling vil være at forhold fra begge anslag vil inntreffe. Økt arealeffektivitet og sambruk vil kunne bidra til reduserte kostnader, men samtidig vil trolig noen nye prosjekter komme til og fortsatt sterk kostnadsvekst som følge av markedet vil kunne fortsette. Samtidig vil en utvikling med vedvarende svært høyt investeringsnivå og kostnadsoverskridelser ikke være realistisk. Redusert likviditet og økt gjeldsgrad over tid vil presse frem en nøktern investeringspolitikk, der det gjøres tøffe prioriteringer mellom prosjekter og hvert enkelt prosjekt justeres ned til et absolutt minimumsnivå.

Skal investeringsnivået kunne begrenses er det viktig med stram styring av hvilke behov som skal møtes, hvordan gjennomføring best kan skje, samt å øke vilje/evne til arealeffektivisering og sambruk.

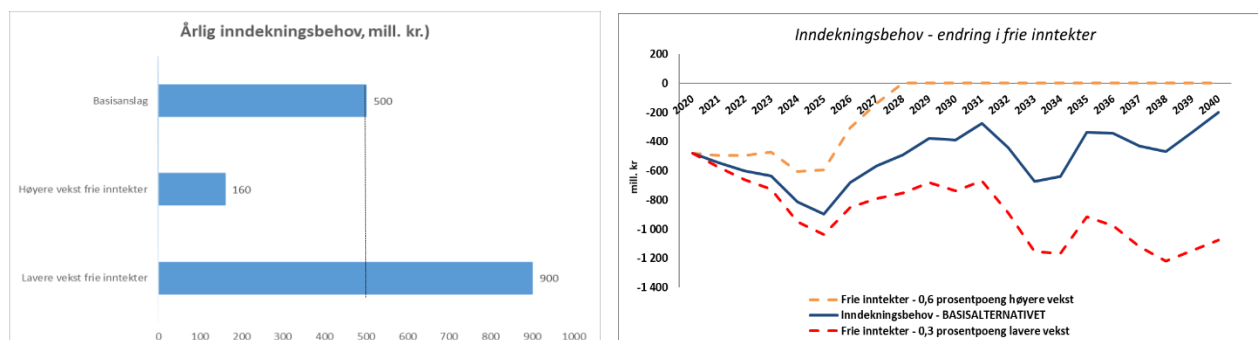
7.5. Endring i frie inntekter

Det er usikkerhet knyttet til hvordan inntektene til kommunene vil utvikle seg fremover, så hensikten med følsomhetsanalysen for frie inntekter (skatt og rammetilskudd) er å illustrere konsekvensene for den neste 20-årsperioden om forholdene utvikler seg annerledes enn forutsatt i basisanslaget.

Tabell 19: Forklarer forutsetningene i følsomhetsanalysen for endring i frie inntekter.

	Høyere vekst frie inntekter	Basisanslag	Lavere vekst frie inntekter
Momenter	<ul style="list-style-type: none"> Fortsatt sterke konjunkturer med høy lønnsvekst og gode finansmarkeder Skatteevnen i befolkningen øker <p>Anslag basert på en realvekst på pluss 0,6% i forhold til basisanslaget (gir 0,9% i samlet årlig realvekst utover befolkningsvekst)</p>	<ul style="list-style-type: none"> Frie inntekter basert på en realvekst på ca. 0,3 % utover befolkningsvekst. 	<ul style="list-style-type: none"> Lavere vekst i skatteinntekter og rammetilskudd Omfordeling mellom kommuner Svakere konjunkturer med lav lønnsvekst og negativ utvikling på finansmarkeder Skatteevnen i befolkningen reduseres <p>Basert på en realvekst på minus 0,6% i forhold til basisanslaget (gir negativ vekst på 0,3% hensyntatt befolkningsvekst)</p>
Effektforutsetning	100,6% (frie inntekter)	100%	99,7% (frie inntekter)

Figur 50: Inndekningsbehov, endrede forutsetninger frie inntekter

Basisanslaget legger til grunn en vekst i frie inntekter per innbygger, korrigert for deflator, på 0,3 prosent årlig. Dette er på omtrent samme nivå som perioden 2011–2018, når man ser bort fra årene 2012 og 2016 hvor det var særskilt høy skattevekst.

Forhold som kan føre til **høyere vekst** i frie inntekter enn i basisanslaget kan for eksempel være fortsatt sterke konjunkturer med høy lønnsvekst og gode finansmarkeder, økt skatteevne i befolkningen (for eksempel som følge av høy innflytting) eller at statlige rammebetingelser for kommunesektoren bedres.

I anslaget for høyere vekst i frie inntekter er det lagt til grunn en realvekst i frie inntekter på pluss 0,6 prosent i forhold til basisanslaget (gir 0,9 prosent i samlet årlig realvekst utover befolkningsvekst). Som er på nivå med veksten i perioden 2011–2018, grovt korrigert for oppgaveendringer (at kommunen blir kompensert for endrede oppgaver, for eksempel innføring av lærernormen).

Som omtalt i underkapittel 7.2 *Utgiftsvekst i sektorene* har det med utgangspunkt i en svært god økning i skatteinntektene i perioden 2011–2018 for kommunen vært mulig med en relativt høy

utgiftsvekst i samme periode. Det kan ikke påregnes at en slik inntektsvekst vil fortsette. Basisanslaget er derfor laget med mer moderate forutsetninger, både når det gjelder vekst i frie inntekter og vekst i sektorenes utgifter. I en modellering med LDIP periodens tidshorisont er det svært viktig at forutsetningene ses i sammenheng.

Forhold som kan føre til lavere frie inntekter enn i basisanslaget kan for eksempel være **lavere vekst** som følge av trangere offentlig økonomi (eldrebølge og utfasing av petroleumsinntekter), omfordeling mellom kommuner (en trangere kommunaløkonomi vil tvinge frem større grad av omfordeling), svakere konjunkturer med lav lønnsvekst og negativ utvikling på finansmarkeder eller at skatteevnen i befolkningen reduseres (lavere andel yrkesaktive av den totale befolkningen). I anslaget for lavere vekst i frie inntekter er det lagt til grunn en realvekst i frie inntekter på minus 0,6 prosent i forhold til basisanslaget (gir negativ vekst på 0,3 prosent hensyntatt befolkningsvekst).

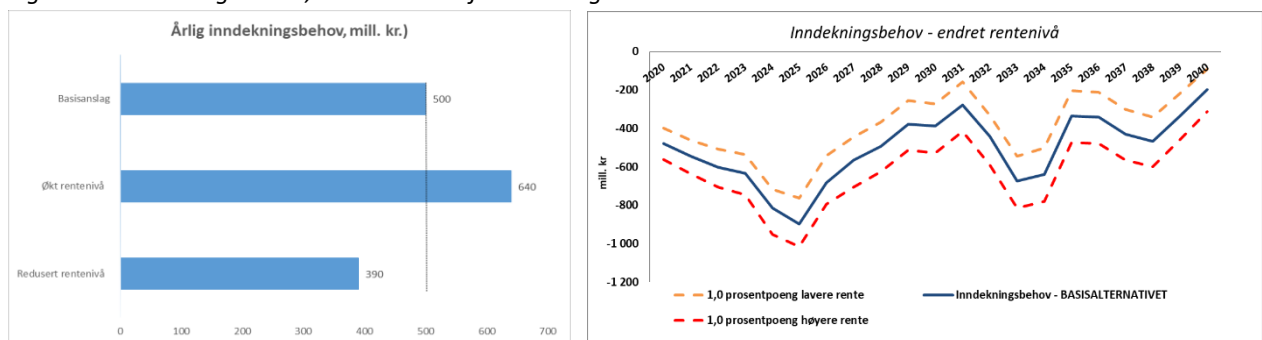
7.6. Endret rentenivå

Høyere gjeldsnivå øker eksponeringen kommunen har mot rentenivået i Norge. Det er stor usikkerhet knyttet til rentenivået.

Tabell 20: Forklarer forutsetningene i følsomhetsanalysen for endret rentenivå.

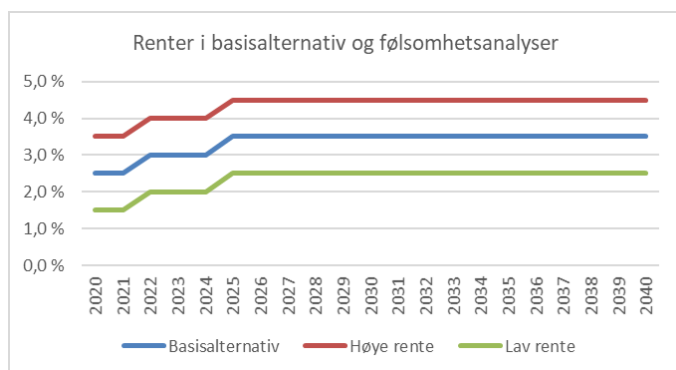
	Redusert rentenivå	Basisanslag	Økt rentenivå
Momenter	<ul style="list-style-type: none"> Negativ utvikling i verdensøkonomien Lav prisvekst boliger Høy kronekurs Bedrede kredittbetingelser for kommunesektoren 	<ul style="list-style-type: none"> Basisanslaget er basert på en rente som starter på 2,5 prosent i 2020 og stiger trinnsvis til 3,0 prosent i 2022 og 3,5 prosent fra 2025. 	<ul style="list-style-type: none"> Positiv utvikling verdensøkonomien Høy prisvekst boliger Lav kronekurs Svekkede kredittbetingelser for kommunesektoren
Effektforutsetning	Senker renten alle år med 1 prosentpoeng (netto renter)	Basis rentebane	Øker renten alle år med 1 prosentpoeng (netto renter)

Figur 51: Inndekningsbehov, endrede renteforutsetninger

I **basisanslaget** er renten i 2020 anslått til 2,5 prosent, stigende til 3,0 prosent i 2022 og videre til 3,5 prosent de øvrige år fra 2025. Det langsiktige rentenivået er sett i sammenheng med anslaget for lønnsveksten, ved at renter og lønninger er forventet å øke i samme takt. Mens rentenivået tidligere har ligget høyere enn lønnsveksten, er rentenivået blitt markert lavere, og endringen ventes å vedvare. Basisanslaget er også vurdert opp mot OECDs renteprognooser. OECD har utarbeidet [langsiktige prognoser til 2060](#), der lange norske statsobligasjoner ligger på 3 prosent rente frem til 2040. Med en kredittmargin på 0,5 prosentpoeng gir det en gjeldsrente for kommunen på 3,5 prosent. Rente av innskudd har de senere år ligget lavere enn gjeldsrenten, og i nettberegning av rentekostnad er størrelsen på innskudd og tilhørende rentedifferanse hensyntatt. Forvaltningsfondet er holdt utenom.

Figur 52: Renteforutsetninger

Følsomhetsanalysen skal vise effekten av renteforløp som avviker fra basisanslaget, innenfor nivåer som med stor sannsynlighet kan inntreffe. Norges Bank publiserer en sannsynlighetsvifte rundt basisprognosen for styringsrenten.

Med et tillegg på 1 prosentpoengs endring i begge retninger rundt basisrenten, antar banken at renteanslaget har en treffsikkerhet på 50 prosent. Denne

tilnærming er valgt i følsomhetsanalysen.

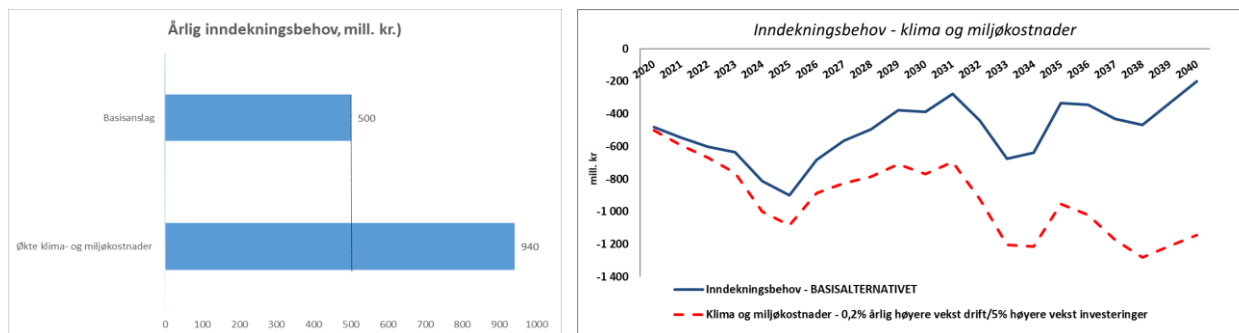
7.7. Klima- og miljøkostnader

Bærum kommune står overfor en krevende omstillingsprosess for å bli en «klimaklok» kommune. Gjennom «Klimastrategi 2030» er det vedtatt en rekke miljøinitiativ som har som formål å gjøre Bærum kommune mer klima- og miljøvennlig. Følsomhetsanalysen for klima- og miljøkostnader illustrerer mulige økonomiske virkninger av en slik omstillingsprosess.

Tabell 21: Forklarer forutsetningene i følsomhetsanalysen for klima- og miljøkostnader.

	Reduserte klima- og miljøkostnader	Basisanslag	Økte klima- og miljøkostnader
Momenter	<ul style="list-style-type: none"> • Staten kompenserer for alle nye miljøkrav som blir stilt til kommunesektoren • Subsidie ordninger og/eller teknologisk utvikling bidrar til å redusere utgifter knyttet til innsatsfaktorer i kommunal tjeneste-produksjon 	<ul style="list-style-type: none"> • Klima- og miljøtiltak gjennomføres i samsvar med basisanslag (drift og investering) 	<ul style="list-style-type: none"> • Høyere driftsutgifter/lavere inntekter på grunn av klimaomlegging/krav • Flere og/eller dyrere investeringer i bygg og anlegg • Kostnader for klimaskade, direkte (egne anlegg) eller indirekte via utbedrings- eller erstatningsansvar
Effektforutsetning	Ikke sannsynlig at dette vil gi effekt som fører til kostnader som er lavere enn forutsatt i basisanslaget.	100%	100,2% (utg. drift) 105% (investeringer)

Figur 53: Inndekningsbehov, endrede forutsetninger klima- og miljøkostnader

Det fremgår av kapittel 5. Investeringsplanen hvilke forutsetninger og tiltak som ligger i **basisanslaget** relatert til klima- og miljø. Forhold som kan føre til **reduerte** klima- og miljøkostnader i forhold til

elementer i basisanslaget kan for eksempel være at staten kompenserer for nye miljøkrav som kommunesektoren blir berørt av eller at subsidier og/eller teknologisk utvikling bidrar til å redusere totale utgifter knyttet til innsatsfaktorer i kommunal tjenesteproduksjon. Per i dag så virker det ikke som sannsynlig at klima- og miljøtiltak vil kunne føre til et utgiftsnivå som er lavere enn i basisanslaget. Derimot så vil tiltak som gjøres nå kunne dempe fremtidig kostnadsvekst som følge av klima- og miljøkonsekvenser (som i dag ikke ligger i basisanslaget).

Det er betydelig usikkerhet knyttet til omfanget av klima- og miljøkostnader. Ulike forhold kan bidra til at kostnader i både investerings- og driftsbudsjettet **øker** kraftig. Konsekvensene kan omfatte dyrere tiltak enn antatt ved en undervurdering av klima- og miljøkostnader i kommunale bygg og infrastruktur, eller gjennom overgangsrisikoer som kan forårsake økte miljøkostnader for kommunen. I forhold til basisanslaget kan dette gi høyere driftsutgifter/lavere inntekter på grunn av klimaomlegging og krav, flere og/eller dyrere investeringer i bygg og anlegg, samt kostnader for klimaskade, direkte (egne anlegg) eller indirekte via utbedrings- eller erstatningsansvar. Et fuktigere vær kan også øke vedlikeholdsbehovet.

Kostnadene innenfor dette området er i stor grad også påvirket av kommunens egne ambisjoner, spesielt knyttet til miljøstandard knyttet til alle byggprosjektene som skal gjennomføres (investeringsbudsjettet forutsetter TEK17 standard, med unntak av de prosjekter som allerede er planlagt med en høyere miljøstandard). Tallene i følsomhetsanalysen innenfor dette området må betraktes som illustrative, men indikerer likevel en betydelig usikkerhet.

I anslaget for økte klima- og miljøkostnader er det lagt til grunn at driftsutgiftene øker med 0,2 prosent årlig og at investeringsplanen må økes, her synliggjort med 5 prosent.

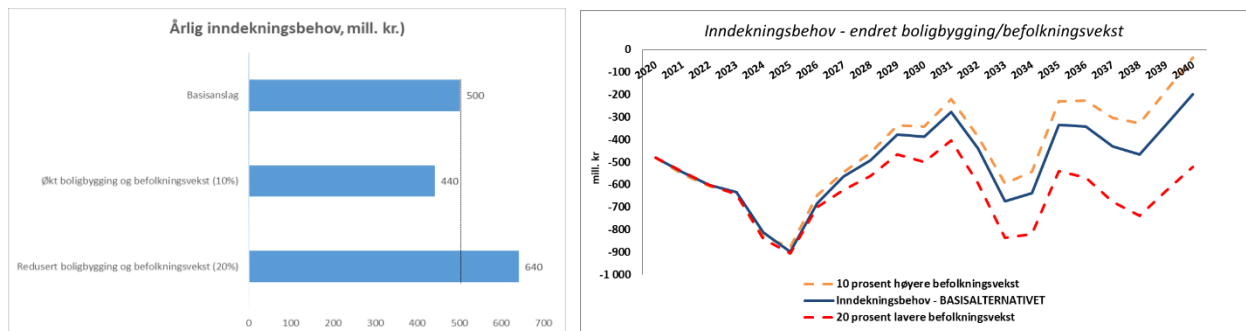
7.8. Boligbygging og befolkningsvekst

Prognoser for befolkningsvekst og boligbygging har stor usikkerhet. Formålet med følsomhetsanalysene under er å illustrere mulige effekter av ulike utviklingsløp.

Tabell 22: Forklarer forutsetningene i følsomhetsanalysen for boligbygging og befolkningsvekst.

	Redusert boligbygging og befolkningsvekst	Basisanslag	Økt boligbygging og befolkningsvekst
Momenter	<ul style="list-style-type: none"> Planprosesser tar tid Teknisk infrastruktur/ avhengigheter kommer ikke på plass Boligmarkedet roer seg/opplever stillstand i perioder Trangere arbeidsmarked/ mindre arbeidsinnvandring <p>Her forutsatt 20% lavere boligbygging og befolkningsvekst gjennom hele perioden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Basisanslag er basert på bef. prognose 2019 	<ul style="list-style-type: none"> Eksisterende boligprosjekter utvides i omfang Nye boligprosjekter kommer til Godt boligmarked sørger for raskere framdrift <p>Her forutsatt 10% høyere boligbygging og befolkningsvekst gjennom hele perioden.</p>
Effekt-forutsetning	Konsekvenser for drift. (Investeringsplanen er forutsatt lik som basisanslaget).	100%	Konsekvenser for drift. (Investeringsplanen er forutsatt lik som basisanslaget).

Figur 54: Inndekningsbehov, endrede forutsetninger for boligbygging og befolkningsvekst

Befolkningsprognosen i **basisanslaget** er tilnærmet likt anslaget til Handlingsprogram 2020–2023 utarbeidet i juni 2019 (inneholder enkelte korrigeringer og oppdaterte grunnlagsdata). Det er utarbeidet to alternative anslag for henholdsvis 10 prosent høyere og 20 prosent lavere boligbygging og befolkningsvekst gjennom hele perioden. Disse anslagene er nærmere beskrevet i kapittel 4.

For de 3 alternative befolkningsprognosene er det lagt til grunn at tilrettelegging for nye utbyggingsområder med sosial og teknisk infrastruktur tidsmessig skal skje som forutsatt, det vil si at det ikke gjøres nye kommunale styringsgrep. Dette innebærer at det er markedet, tid til planlegging og lignende, som styrer utviklingen innenfor de styringsgrep kommunen allerede har tatt (for eksempel med tidspunkt for etablering av sosial infrastruktur). Investeringsplanen i LDIP perioden er forutsatt å være lik for disse 3 alternativene, det er driftsanalysen som påvirkes.

Denne følsomhetsanalysen viser at **reduert** befolkningsvekst vil øke det årlige inndekningsbehovet og at **økt** befolkningsvekst vil redusere dette. Det er lagt til grunn samme investeringsplan i begge, noe som betyr at forskjellen mellom disse primært er knyttet til hvor raskt etablert kapasitet i sosial infrastruktur blir tatt i bruk og veksten i antall skatteyttere. Følsomhetsanalysen indikerer klart at det ikke er kommunaløkonomisk hensiktsmessig å etablere sosial infrastruktur og samtidig legge begrensninger på omfanget av utbyggingen som er knyttet til denne etableringen. Skal boligbygging

begrenses bør det skje på en slik måte at investeringer i sosial infrastruktur også kan utsettes. Følsomhetsanalysen under ser på dette.

Alternativ med nye styringsgrep som gir redusert boligbygging og befolkningsvekst (cirka 30–40 prosent redusert vekst)

Kommunen styrer omfang av boligbyggingen gjennom arealdelen i kommuneplanen, i områdeplaner og ved å behandle reguleringsplaner med rekkefølgekrav til teknisk og sosial infrastruktur. I dette avsnittet ser man på de kommunaløkonomiske virkningene av å gjøre nye styringsgrep knyttet til å utsette nye utbyggingsområder og å dempe utbyggingstakten på de eksisterende. Grep med sikte på å oppnå cirka 30–40 prosent lavere boligbygging og befolkningsvekst. Til forskjell fra følsomhetsanalysen over så koordineres her utsatt boligbygging med utsettelse av investeringer i sosial infrastruktur.

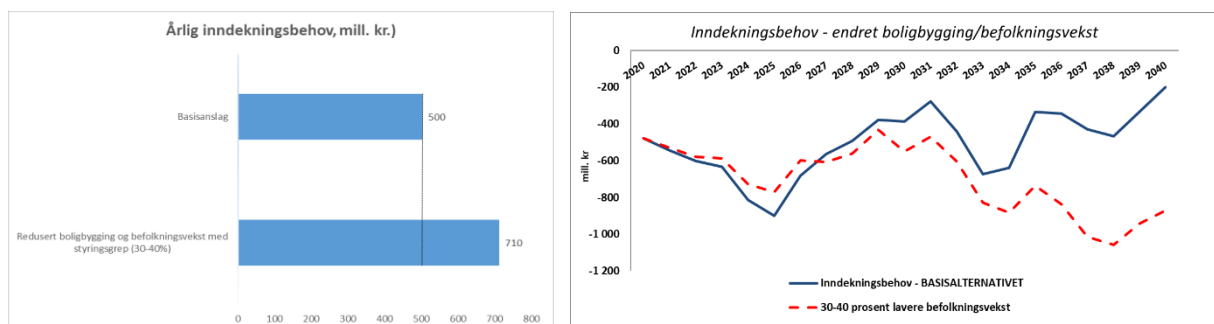
Gitt at boligmarkedet ikke selv begrenser utviklingen, se egen omtale lengre ned, så må kommunen gjøre grep om omfanget av boligbyggingen skal reduseres. I praksis handler dette om å utsette etableringen av nødvendig teknisk og sosial infrastruktur for eksisterende utbyggingsområder, samt å ikke åpne opp for nye utbyggingsområder.

Tabell 23: Forutsatte endringer i investeringsplanen for denne alternative simuleringen.

Investeringer som forskyves	Antall år forskyvning	Konsekvens
Sandvika barneskole	8	Utbygging i Sandvika må i første omgang skje innenfor eksisterende kapasitet sosial infrastruktur, dvs. at kun Sandvika øst kan bygges ut før ny skole er etablert.
Bjørnegård ungdomsskole	8	
Utbyggingsavtaler Sandvika, eksklusiv Sandvika øst	8	
Fossum (alle investeringer)	Ut av perioden	Boligutbygging på Fossum flyttes ut av LDIP perioden.
Ballerud barneskole	4	Boligutbygging i tilhørende områder utsettes i minst 4 år. Eksisterende kapasitetsutfordringer må løses ved midlertidig økt kapasitet ved 2–3 skoler.
Ballerud barnehage	4	
Ny ungdomsskole Bærum øst	4	
1 sykehjem	Ut av perioden	Lavere befolkningsvekst gir grunnlag for å flytte etablering av ett sykehjem ut av perioden.

Denne skissen innebærer at utbygging av Fornebu, Sandvika øst og utbyggingsprosjekter på Bekkestua (innenfor inntaksområdet til Bekkestua barneskole) kan gå som forutsatt. Øvrige større utbyggingsområder utsettes som angitt i tabellen.

Figur 55: Inndekningsbehov, nye styringsgrep boligbygging

Totalt sett viser det at redusert befolkningsvekst som følge av lavere boligbygging, med disse forutsetningene om reduserte kommunale investeringer, vil øke inndekningsbehovet og derfor er ugunstig (med de gitte forutsetningene). Lavere befolkningsvekst vil gi lavere inntekter. Utsatt investeringsbehov kompenseres ikke for dette og det samlede innsparingsbehovet i perioden øker. Utfordringen med redusert boligbygging og befolkningsvekst er at investeringsbehovet ikke kan utsettes tilsvarende. Scenarioene med redusert boligbygging vil også medføre lavere andel av

befolkningen i yrkesaktiv alder (reduisert boligbygging vil primært redusere befolkningsvekst for innbyggere under pensjonsalder).

Samlet vurdering av følsomhetsanalysene knyttet til boligbygging og befolkningsvekst

Følsomhetsanalysene over tar ikke høyde for risikoaspektet ved å gjøre store kommunale investeringer samtidig for flere utbyggingsområder. Risiko er primært knyttet til gjennomføring, stor fare for kostnadsvekst utover det som ligger i basisanslaget og fare for at nye investeringer ikke vil bli tatt i bruk om det blir svikt i boligmarkedet.

Ut ifra et kommunaløkonomisk perspektiv vil det derfor være fornuftig å reducere den risikoeksponering kommunen får ved å skulle tilrettelegge teknisk og sosial infrastruktur for flere utbyggingsområder samtidig. Se også omtale i kapittel 4, 8.2.4 og 9.1.3.

8. Overordnet mulighetsrom for tilpasning av tjenestene og investeringer

Å beskrive hva som er potensialet for omstilling av kommunens tjenester er krevende. Det samme gjelder hvilke tiltak som kan redusere investeringsnivået. I dette kapitlet beskrives et overordnet mulighetsrom. Fokuset i LDIP er å beskrive og forankre et utfordringsbilde, det fremgår av kapittel 9 hvordan dette kan følges opp.

8.1. Tilpasning av tjenestene

Ved å sammenligne enhetskostnader innenfor tjenesteområdene i Bærum med gjennomsnittet for ressursbruken i ASSS-kommunene og Asker, kan man få en indikasjon på hvilke områder kommunen driver tjenesteproduksjonen dyrere enn gjennomsnittet for disse kommunene. Gjennom en teoretisk beregning finner en da hvor mye Bærum kan redusere kostnadene for å komme på nivå med dette gjennomsnittet eller med kommunene med lavest kostnad innenfor hvert tjenesteområde. For å gjøre tallene sammenlignbare er enhetskostnadene korrigert for et beregnet utgiftsbehov basert på kostnadsnøkklene i inntektssystemet. Noe som betyr at de største forskjeller i behov mellom kommuner (f.eks. flere/færre barn i skolealder) er hensyntatt.

Tabell 24: Netto utgifter per innbygger, korrigert for utgiftsbehov (Kilde: Framsikt)

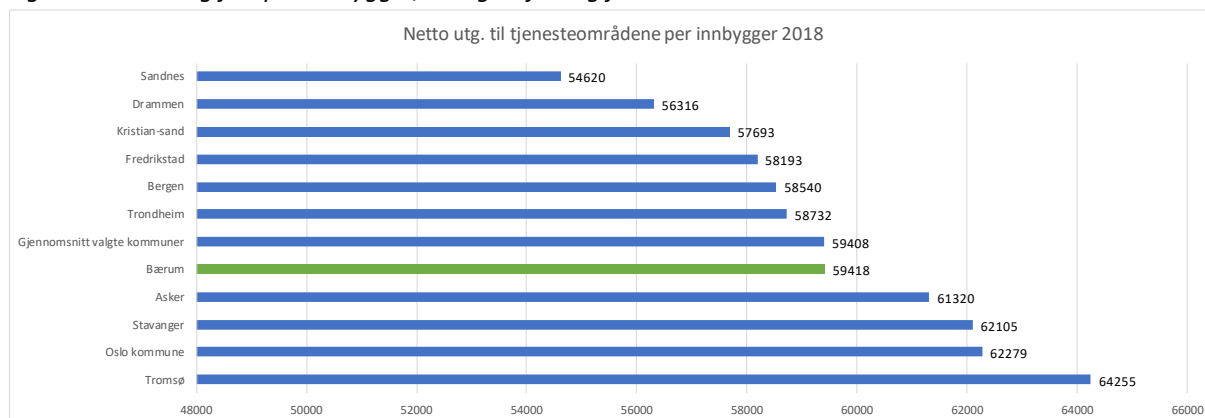
Formål	Netto utgifter 2018 pr. innbygger, korrigert for utgiftsbehov											Teoretisk handlingsrom i mill. snitt i gruppen	Teoretisk handlingsrom i mill. lavest i gruppen	Innebarer %vis nedgang i utg. nivå Bærum	Kommune med lavest kostnad
	Bærum	Fredrikstad	Drammen	Kristiansand	Sandnes	Bergen	Trondheim	Tromsø	Stavanger	Oslo kommune	Asker				
Grunnskole	12 734	13 207	12 445	13 631	12 816	14 107	14 083	13 587	13 325	15 453	13 807	13 646	-125,4	39,7	2 % Drammen
Pleie og omsorg	19 728	19 935	16 848	16 392	18 364	18 771	18 216	23 772	20 203	19 001	20 706	19 221	59,7	392,6	17 % Kristiansand
Barnevern	1 464	1 913	1 577	1 414	888	1 900	1 939	1 686	1 702	1 651	1 136	1 581	-14,4	70,9	39 % Sandnes
Barnehage	8 622	8 403	8 321	8 380	8 094	8 660	8 733	8 748	9 206	8 626	8 035	8 521	15,2	88,1	7 % Asker
Kommunehelse	2 927	2 421	3 191	2 571	2 456	2 495	3 184	2 606	2 996	3 034	3 128	2 808	13,8	58,9	17 % Fredrikstad
Sosiale tjenester	3 202	2 690	2 493	3 134	2 672	3 556	3 413	2 966	2 896	3 692	2 654	3 017	20,0	76,5	22 % Drammen
Kultur og idrett	2 559	2 110	2 484	2 888	2 232	2 642	2 367	2 274	3 942	2 933	3 010	2 688	-16,4	57,0	18 % Fredrikstad
Plan, kulturminner, natur og nærmiljø	932	554	1 216	743	829	721	763	772	1 196	974	1 048	882	6,4	47,9	41 % Fredrikstad
Adm, styring og fellesutgifter	4 814	5 335	5 540	5 262	4 194	4 159	3 680	4 781	5 038	4 471	5 287	4 775	4,6	131,9	24 % Trondheim
Brann og ulykkesvern	684	772	604	685	579	738	807	756	842	576	741	710	-3,3	13,7	16 % Oslo
Kommunale boliger	55	-1	-77	42	200	-3	226	504	-99	930	348	207	-19,3	1,6	24 % Kristiansand
Samferdsel	929	370	992	1 449	554	141	566	1 185	185	551	904	690	30,4	100,0	85 % Bergen
Næringsforv. og konsesjonskraft	61	-142	20	300	172	9	120	160	-103	-72	-88	38	3,0	25,7	333 % Fredrikstad
Kirke	707	626	662	802	570	644	635	458	776	459	604	624	10,6	31,6	35 % Tromsø
Totalt alle hovedområder	59 418	58 193	56 316	57 693	54 620	58 540	58 732	64 255	62 105	62 279	61 320	59 408	-15,1	1 136,1	
Totalt alle hovedområder med potensiale														163,7	

(Positivt fortegn i kolonnene helt til høyere betyr at Bærum bruker mer penger på tjenesteområdet i forhold til sammenligningsgruppe/kommune, og kan da ha et innsparingspotensial.)

Bærum's samlede ressursbruk innenfor tjenesteområdene ligger omtrent på snittet for ASSS-kommunene og Asker (15 mill. lavere enn snittet). Denne tilnærmingen antyder et mulig innsparingspotensial på 163 mill. om man ligger til grunn hovedområder hvor Bærum i dag har en høyere ressursbruk. Det er innen Pleie og omsorg, Sosiale tjenester, Barnehage, Kommunehelse, og Samferdsel det er størst potensial.

Om man legger til grunn kommunen med lavest kostnad innenfor hvert tjenesteområde så er potensialet vesentlig større. Da utgjør dette samlet 1,1 mrd. Det viktigste med denne tilnærmingen er antydningen om at det er innsparingspotensiale innenfor alle tjenesteområder. Det er ingen kommune som vil kunne klare å ha lavest ressursbruk innenfor alle tjenesteområder. Figur 56 viser at kommunene som har lavest utgifter per innbygger (korrigert for beregnet utgiftsbehov) er Sandnes og Drammen, disse har cirka 400–600 mill. lavere utgifter enn Bærum.

Figur 56: Netto utgifter per innbygger, korrigert for utgiftsbehov. Sortert etter nivå.

Figur 56 viser at det er svært stor spredning i ressursbruk per innbygger blant kommunene i sammenligningen. Tromsø, Oslo, Stavanger og Asker har høyere ressursbruk enn Bærum. Sandnes, Drammen, Kristiansand, Fredrikstad, Bergen og Trondheim har lavere ressursbruk. Sandnes og Drammen har betydelig lavere.

Omstilling handler om å utvikle, forbedre eller endre kommunens tjenestetilbud gjennom tilpasning av kommunens drift i forhold til gjeldene rammer og tilgjengelige ressurser.

Formålet med omstillingsarbeid er å få frem potensialer og tilrettelegge for aktiviteter som skal gi økt effekt av, eller reduserte innsatsfaktorer, i kommunens tjensteproduksjon. En plan – *Omstilling 2024* er utarbeidet. Denne sier noe foreløpig om retning på arbeidet innenfor de ulike sektorer.

Å beskrive hva som er potensialet for omstilling til økt formåls- og kostnadseffektivitet i kommunens tjenester er krevende. I figur 56 over er det vist hvilket handlingsrom som fremkommer når regnskapstall for Bærum sammenlignes med andre kommuner. Analysene indikerer at kommunen har en samlet ressursbruk som ligger på nivå med snittet av ASSS kommunene, men også at det er flere kommuner som har vesentlig lavere ressursbruk samlet eller innenfor de ulike tjenesteområder. Analysene viser at alle tjenesteområder bør ha potensiale for økt produktivitet og effektivitet. Det forventes en befolkningsvekst i Bærum, noe som innebærer at kommunen gjennom økninger i de frie inntektene hvert år vil bruke mer penger enn året før. Figurene over viser et øyeblikksbilde, 2018-tall. Alle kommunene vil fremover arbeide med omstilling av sin virksomhet og/eller ha en kostnadsutvikling som vil påvirke tallene og plasseringen i oversikten.

Nye økonomiske forventningskrav til omstilling innebærer at kommunen må endre ressursbruk fra tjenester og oppgaver med lav formåls- og kostnadseffektivitet til områder hvor det kan sannsynliggjøres større effekter og/eller bedre produktivitet.

8.2. Mulighetsrom i investeringsplanen

I en presset kommuneøkonomi med høye ambisjoner, er det behov for å utfordre dagens praksis, både i forhold til arealutnyttelse, finansieringsformer og organisering av tjenstedriften. Digitalisering vil bidra til mer effektiv forvaltning og en enklere hverdag for kommunens innbyggere og næringsliv. Økt fokus på samspill mellom offentlige og private virksomheter vil gi økt verdiskaping og en stor mulighet til å effektivisere tjensteproduksjonen. For å kunne ivareta gode tjenester til kommunens innbyggere med en sunn økonomi, må derfor mulighetsrommet for endringer løftes frem og synliggjøres i fremtidige kommunale investeringer.

8.2.1. Forvaltningen av kommunens tomte- og eiendomsportefølje og alternative finansieringsformer

Forvaltningen av kommunens tomte- og eiendomsportefølje

Som Grunneier skal man ivareta eiendomsretten, skape og forvalte verdier gjennom aktivt og langsiktig eierskap, samt bidra med å tilrettelegge for funksjonelle og kostnadseffektive eiendommer/lokaler til kommunale tjenester. I den politisk vedtatte Eiendomsstrategi 2015–2025 står det følgende:

- Det skal tilstrebes at Grunneiendom har et tydelig og helhetlig eierskap med klare mål.
- Eiendommer som skal benyttes langsiktig av kommunens kjernevirksomhet bør som hovedregel eies av kommunen.
- Eiendommene skal styres som én portefølje, på tvers av sektorer, organisatoriske enheter og selskaper for å sikre helhetlig utvikling.

Kommunen besitter i dag en tomteportefølje med betydelig verdi, hvorav de fleste eiendommene er bundet opp til det kommunale tjenestetilbudet.

Det er viktig for kommunen å besitte en tomteportefølje for å dekke fremtidige og uforutsette behov for kommunens tjenester i et langsiktig perspektiv. Kommunen må ha en tomtebank for å dekke fremtidige behov. Ved fristillelse kan enkelte av eiendommene vurderes transformert til annen bruk/frigis.

Flere tomter vil bli fristilt blant annet i forbindelse med flytteprosess og omstillingstiltak av nye bo- og behandlingsentre, samt at mindre barnepark, barnehager og mindre omsorgsanlegg skal avvikles som følge av omstruktureringstiltak. Enkelte av disse tomtene har potensiale for transformasjon til annen bruk.

Områderegeringsplaner kan skape store verdier for kommunen som kan frigjøres ved salg eller utvikles i egen regi.

Alternative finansieringsformer

Vallerveien 146 er et pilotprosjekt for et konsept Bærum kommune har valgt å kalle Det gode nabolag. I dette prosjektet utnyttes tomtekapasiteten på en god måte og samtidig ivaretas Husbankens og kommunens visjon om inkludering og normalisering, gjennom å bygge omsorgsboliger for mennesker med utviklingshemming inn som en del av et større boligprosjekt. Prosjektet selges til eiendomsutvikler og kommunen har utviklet eiendommen slik at den økte markedsverdien (planskapt verdi) finansierer omsorgsboligene. Det bør også vurderes om boliger i øvre etasjer eller næringsarealer mot bygulvet, kan fungere som del-finansiering av byggene. I slike modeller vil samarbeid med private utbyggere være sentralt.

En generell modell kan være at en privat part kjøper rettigheter til å utvikle et helhetlig konsept for en eiendom, i tillegg til å kjøpe den delen av prosjektet som ikke er i kommunens interesse. Kommunen vil dermed besitte eierskap til sin del i form av seksjon(er) og i tillegg få hel-/delfinansiert sin del av prosjektet gjennom salget av tomten. Ved hel eller delvis fristillelse (salg) av eiendommer i kommunens tomteportefølje vil kommunen sikre hel eller del-finansiering av egne formålsbygg. Kommunedirektøren vil se på muligheten for å gjennomføre lignende konsept på andre tilsvarende prosjekter.

8.2.2. Arealeffektivisering og standarder

Arealeffektivisering

Kommunen har et stort fokus på arealeffektivisering, både for nye bygg, rehabilitering og ved arealoptimalisering av eksisterende bygg. Arealeffektivisering bidrar til lavere kostnader til tomt, bygging og FDV (drift, vedlikehold, energikostnader, renhold m.m.). Dette bidrar positivt til en presset kommuneøkonomi, bedre utnyttelse av begrenset tomteareal og til at kommunen når sine ambisiøse klima- og miljømål.

Nye former for å optimalisere arealeffektivitet utvikles løpende. Eksempler på dette er «torgmodellen» i barnehagene, som har bidratt til reduksjon av barnehagens totale bebygde areal. I tillegg er personal- og administrasjonsareal redusert som følge av sambruk og flerbruk av andre arealer som fungerer godt til å løse disse funksjonene. Andre eksempler er innføring av nytt arbeidsplasskonsept og fleksible arbeidsplasser. For skole bør man vurdere å redusere antall klasserom, da man vet at klasserom ikke har full belastning gjennom dagen, da elever også har undervisning i spesialtilpassede rom som mat og helse, musikk, realfag mv. Dette er tiltak som bør vurderes i kommende byggeprosjekter for å redusere og optimalisere areal.

Fleksibilitet og standard på bygg

Utviklingen innen tjenestedrift, lovkrav, tekniske løsninger, digitalisering og miljø- og klima, medfører behov for fleksibilitet i bygningsmassen. Gjennom deltakelse i et nasjonalt prosjekt vedrørende utvikling og bruk av felles nasjonale/ standardiserte løsninger, samt økt deling og gjenbruk av data, skapes nye måter å produsere tjenester og bygg. Andre måter å utforme fleksible bygg på er sambruk av arealer. Et areal kan benyttes til ulike formål både i samtid og i framtid for flere brukergrupper. Ved å innrede med fleksible vegger og portabelt utstyr/rom, gir det de ulike brukergruppene optimale forhold. Det vil også medføre et lavere behov for spesialtilpassede arealer til tjenestene. Fleksible bygg vil kunne medføre en høyere investeringskostnad, men på sikt vil dette være økonomisk fordelaktig, da bygget lett kan tilpasses/ skaleres for fremtiden. Livsløpsbetraktninger (LCC-analyser) er sentrale her.

Dagens praksis er å bygge bygg for et langsiktig perspektiv, tilpasset ett tjenesteområde/-funksjon. Behovet for fleksible rom og arealer for å ivareta endringer i fremtidens tjenester, vil øke. Det bør utredes for hvilke tilfeller det er fornuftig å sette opp modulbygg med 20 års levetid, kort byggetid og lav investeringskost, fremfor tradisjonelle bygg med 40 til 50 års levetid. Det vil være en fin balansegang mellom hva som er fornuftige valg i forhold til å benytte løsninger som er rimelige i investering, og hva som er robust og bærekraftig i et livsløpsperspektiv.

8.2.3. Sambruk og samlokalisering

Det å benytte Kommunens formålsbygg som samfunnshus er en kvalitet for lokalbefolkningen, men også en kostnadseffektivisering for kommunen. Økt samlokalisering og sambruk, koordinering av arealbehov og løsninger mellom tjenester, bør samordnes i større grad enn i dag. Ved å samlokalisere flere kommunale tjenester og/ eller legge til rette for utleie til andre aktører vil man redusere kommunens totale behov for arealer, redusere investeringsbehov og driftskostnader, samtidig som miljøbelastningen reduseres.

I utviklingen av knutepunkter må kommunens formålsbygg naturlig følge samme prinsipper. Planlegging av nye prosjekter bør derfor ha en overordnet tanke om at det skal bygges et «senter», bestående av både barnehage, skole, omsorgstjenester, idrettstilbud og kulturtilbud – hvor barn og unge er elever på dagtid, fritidsbrukere på kvelden, og hvor mor, far, søsken, besteforeldre kan møtes. SSS-modellen (Samhandling, Samlokalisering og Sambruk), som var utgangspunktet for planarbeidet på Fornebu, bør legges til grunn for å initiere samarbeid og samle de tjenester og tilbud som faller naturlig på stedet. Et bærende prinsipp for modellen er god utnyttelse av investeringen, og

Hundsund senter, Storøya senter og Oksenøya senter, alle lokalisert på Fornebu, er gode eksempler på dette.

Ved utvikling av formålsbygg i pressområder, urbane strøk og utbyggingsområder, vil kostnader knyttet til tomteerverv være betydelig høyere enn i de mindre sentrale områdene. Konsept for formålsbygg i «byen» bør derfor reflektere de omgivelsene de bygges i, herunder redusert minste uteoppholdsareal og redusert fotavtrykk ved å bygge i høyden mv. Kommunen har allerede startet utredninger av slike konsepter, hvor «urbant barnehagekonsept» er lansert først.

Tidligere erfaringer med sambruk av arealer har vist noen utfordringer, særlig i tjenestedriftstiden. Arealene for skole og barnehager er mindre tilgjengelig på dagtid. Det er allikevel ikke til hinder for sambruk av disse arealene på tidspunkt hvor tjenesten ikke benytter dem. Kultur, idrett og nabolag vil ha mulighet til å benytte arealene på ettermiddager, kveldstid og helger. Kvalitetskrav, spesialtilpasninger og tilgjengelighet vil måtte ivaretas for de ulike uttrykkene og fremtidige behov. Dette kan eksempelvis være organisering av byggene og utforming av arealer for å muliggjøre utlån av musikkrom, idrettsflater, kunst- og håndtverksarealer, torgheter, dagsenter mv.

For å sikre muligheter for samlokalisering av og sambruk mellom tjenestene må et mer helhetlig konsept for skole og barnehage utvikles, samtidig som det krever en omstilling i tjenestedrift og organisering av skole- og barnehagehverdagen.

Ved etablering av nye brannstasjoner vil man kunne oppnå gevinster ved samlokalisering med andre tjenester. Ny brannstasjon for Vestre Bærum kan ved en samlokalisering med Eiendom og Tekniske tjenester på Rud, kunne redusere behovet for spesialrom. Behovet for blant annet storbilvask og verkstedhaller for store kjøretøy vil være samme for flere tjenestesteder og felles utnyttelse av slike funksjoner vil bli vurdert i videre behovskartlegging.

8.2.4. Utbyggingsområder – utbyggingsrekkefølge

I en egen følsomhetsanalyse er det sett på de kommunaløkonomiske virkningene av å gjøre nye styringsgrep knyttet til å utsette nye utbyggingsområder og å dempe utbyggingstakten på de eksisterende. Følsomhetsanalysene viser at redusert befolkningsvekst vil øke det årlige inndekningsbehovet og at økt befolkningsvekst (innenfor de planlagte kapasiteter) vil redusere dette. Forskjellen mellom disse er primært knyttet til hvor raskt etablert kapasitet i sosial infrastruktur blir tatt i bruk og veksten i antall skatteyttere. utfordringen med redusert boligbygging og befolkningsvekst, med de gitte forutsetningene, er at ikke investeringsbehovet kan utsettes tilsvarende.

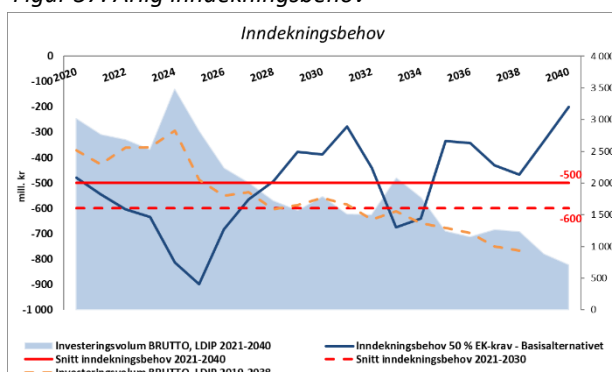
Da planene for utbyggingsområdene stadig endres i forhold til fremdrift og omfang er det likevel behov for å se om det er mulig å gjøre noen nye løsningsvalg (knyttet til tidspunkter, midlertidig kapasitet etc.) som reduserer utfordringene for kommunen.

Kommunens risiko er knyttet til at investeringer ikke vil bli tatt i bruk (ved svikt i boligmarkedet) og for gjennomføringsrisiko (kostnader og kapasitet). Det er knyttet en betydelig risiko knyttet til gjennomføring av så mange tiltak, noe som kan innebære vesentlig økte utgifter allerede i neste versjon av LDIP. **Det vil være fornuftig å redusere den risikoeksponering kommunen nå er utsatt for, ved en enda klarere tidsmessig prioritering av utbyggingsområdene i forhold til hverandre.**

9. Håndtering av inndekningsbehovet

Denne langsiktige driftsanalysen og investeringsplanen viser at investeringsprogrammet og effektene av utvikling i demografi og økonomiske rammebetingelser vil være krevende for kommunen. Følsomhetsanalysene viser en betydelig risiko knyttet til et omfattende investeringsprogram, usikkerhet rundt fremtidige inntekter, sektorenes utgiftsvekst, samt miljø og klimakostnader.

Figur 57: Årlig inndekningsbehov

Driftsanalysen skisserer et inndekningsbehov i størrelsesorden 500 mill. per år i perioden. De høye investeringsnivået de ti første årene er de mest krevende. Snitt inndekningsbehov 2021–2030 utgjør cirka 600 mill. per år.

Sentrale spørsmål knyttet til håndtering av inndekningsbehovet er:

- Kan investeringsnivået reduseres?
- Hva er potensialet for økonomisk omstilling i kommunens tjenester?
- Hvor store reserver trenger kommunen på kort og lang sikt?
- Hvilke andre tiltak er aktuelle uten for stor risiko, slik som øke avdragstiden på lån og reduserte kravet til egenkapital-finansieringen i årene med høye investeringer?

9.1. Inndekningsbehov og løsningsalternativer

Tabell 25: Presenterer mulige hovedtrekk i en makroøkonomisk saldering av det inndekningsbehov denne LDIP gir.

Akkumulerte tall i mill. kr.	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Sum	Snitt (avrundet)
Inndekningsbehov	544	603	634	813	898	682	565	493	378	388	5 997	600
<i>+Risiko (største faktorer: inntektsanslag, utgiftsvekst i tjenestene, kostnadsvekst investeringer, gjennomføring omstilling)</i>	25	50	75	100	125	150	175	200	225	250	1 375	140
Inndekningsbehov inkl. risiko	569	653	709	913	1 023	832	740	693	603	638	7 372	740
HP 20-23, vedtatte konkretiserte omstillingstiltak for årene 2019, 2020 og 2021	-135	-135	-135	-135	-135	-135	-135	-135	-135	-135	-1 350	-135
Bruk av fond som i HP 20-23 (etter formannskapetets innstilling)	-288	-182	-67	0	0	0	0	0	0	0	-537	-55
Inndekningsbehov, korrigert for eksisterende tiltak og fondsbruk som i hp	145	336	507	778	888	697	605	558	468	503	5 485	550
Nye tiltak:												
Redusere investeringsnivået med 15% fra 2023, effekt på driftsbudsjettet	0	0	-95	-141	-152	-133	-134	-139	-134	-153	-1 082	-110
Nye forventningskrav til omstilling i sektorene	-100	-200	-300	-400	-400	-400	-400	-400	-400	-400	-3 400	-340
Finansielle virkemidler	-45	-136	-112	-237	-337	-164	-71	-19	67	51	-1 003	-100
Sum nye tiltak	-145	-336	-507	-778	-888	-697	-605	-558	-468	-503	-5 485	-550
Forklaring finansielle virkemidler												
Øke avdragstiden på lån	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Redusere EK finansiering - øke gjeld (redusere til 40% i 23,24 og 25)	0	0	-158	-207	-178	44	44	43	42	41	-330	-30
Bruk av fond	-45	-136	47	-29	-158	-209	-115	-62	25	10	-673	-70

Skissen innebærer at investeringsnivået skal reduseres med 15 prosent fra 2023 og at det stilles økte økonomiske forventningskrav til omstilling av tjenestene i sektorene. Et svært høyt investeringsnivå i

første del av perioden innebærer behov for redusert egenkapitalfinansiering og økt fondsbruk i en periode.

9.1.1. Håndtering av risiko

Det knytter seg stor usikkerhet til forutsetninger og antagelser i et 20-års perspektiv. Følsomhetsanalysene presentert i kapittel 7 viser at den største usikkerheten er knyttet til omfanget av investeringsprogrammet, behovet for utgiftsvekst i sektorene og utviklingen i frie inntekter. Gjennomføring av allerede konkretiserte omstillingstiltak og nye tiltak er også utsatt for risiko. I skissen for inndekning er det derfor lagt inn et moderat årlig risikopåslag.

9.1.2. Allerede konkretiserte omstillingstiltak i Handlingsprogram 2020–2023

Basisanslaget i denne LDIP er utarbeidet med utgangspunkt i kostnadsnivå 2018 og en fremskrivning av dette med demografitall fra befolkningsprognosen. I vedtatte handlingsprogram ligger det allerede konkretiserte omstillingstiltak for årene 2019, 2020 og 2021. Forutsetningene er lagt inn i skissen for inndekning.

9.1.3. Redusere investeringsnivået med 15 prosent fra 2023

Redusert investeringsnivå vil innebære at det må vurderes tiltak som mer arealeffektive bygg, økt sambruk, endringer i tilretteleggingen for utbyggingsområder, en mer aktiv forvaltning av kommunens tilgjengelige eiendommer og bruk av alternative finansieringsformer, samt noe reduserte satsninger.

9.1.4. Nye forventningskrav til omstilling av tjenestene i sektorene

Skissen for inndekning innebærer et økonomisk forventningskrav til omstilling i sektorene på 400 mill. i tillegg til effekten av å redusere investeringene med 15 prosent. Noe som tilsvarer cirka 4 prosent av sektorenes brutto driftsbudsjett. (Konkretiserte omstillingstiltak i handlingsprogrammet for 2020–2023 for årene 2019–2021 på 135 mill. kommer i tillegg).

Det forventes en befolkningsvekst i Bærum, noe som innebærer at det årlig både vil være en utgiftsvekst og en vekst i de frie inntektene. Nye økonomiske forventningskrav til omstilling innebærer at kommunen må endre ressursbruk fra tjenester og oppgaver med lav formåls- og kostnadseffektivitet til områder hvor det kan sannsynliggjøres større effekter og/eller bedre produktivitet. Til sammenligning legger regjeringens avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform (ABE) til grunn en årlig produktivitetsvekst på 0,5 prosent for statlige virksomheter. Det er rimelig å anta at kommunen også har det potensiale for effektivisering som regjeringen forutsetter for statlig virksomhet. Eksisterende og nye omstillingskrav som denne LDIP legger opp til er høyere enn dette. Noe som vil innebære at også fremtidig omfang og standard på kommunens tjenester, ikke kun effektivisering, må være en del av vurderingene fremover. Det primære løpet for å følge opp dette vil være *Omstilling 2024*. Mulighetene er nærmere beskrevet i kapittel 8.1.

9.1.5. Andre tiltak

Øke avdragstiden på lån

Kommunen budsjetterer i dag med utbetalinger av avdrag som ligger noe over kravet i kommuneloven om minimumsavdrag. Fordelen med dette er at veksten i lånegjeld og rentekostnader blir lavere enn den ellers ville vært. I inndekningsskissen foreslås ingen endringer i forhold til dette. Redusert krav til egenkapitalfinansiering i perioden 2023–2025 øker lånegjelden og det kan ikke anbefales flere endringer som fører til økt lånegjeld og økt gjeldsgrad.

Bruk av fond

Det er i Handlingsprogram 2020–2023 forutsatt bruk av fond i perioden 2020–2023 som bidrag til å dekke opp finansieringsbehovet det høye investeringsnivået frem mot 2025. Forutsetningene er lagt

inn i skissen for inndekning og fondsbruken er økt noe for å få finansiert de mest krevende årene. Se også 9.2.2.

Redusere kravet til EK-finansieringen i årene med høye investeringer

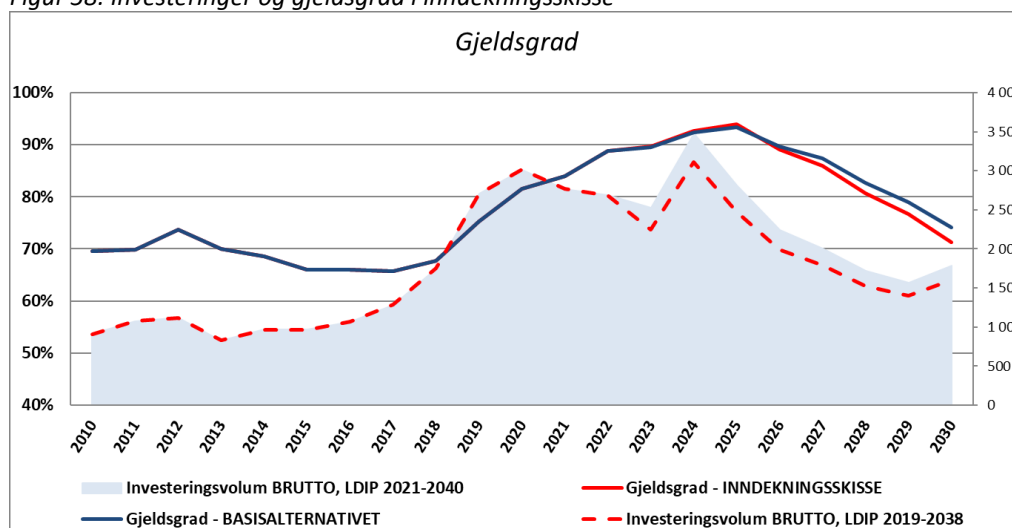
Kommunens økonomiske handlingsregler og nøkkeltall er vedtatt i [KST-sak 069/15](#). Det fremgår av handlingsreglene at målkravene for egenkapitalfinansieringsgrad og resultatgrad er anbefalte veiledende størrelser – men med minimumskrav. Dette vil for eksempel medføre at i år med særlig høyt investeringsbehov må kravet til egenkapitalfinansiering kunne reduseres til under 50 prosent. Skissen til inndekning innebærer at kravet til egenkapitalfinansiering reduseres til 40 prosent i 2023, 2024 og 2025, som er minimumskravet i forhold kommunens måltall. Noe som reduserer inndekningsbehovet i disse årene med spesielt høyt investeringsnivå. Konsekvensen er at inndekningsbehovet øker noe i påfølgende år som konsekvens av økte finansutgifter som følge av økt lånefinansiering. Se også 9.2.1.

9.2. Virkning på finansielle måltall

Underkapitlene viser inndekningsskissens virkning på sentrale finansielle måltall.

9.2.1. Gjeldsgrad

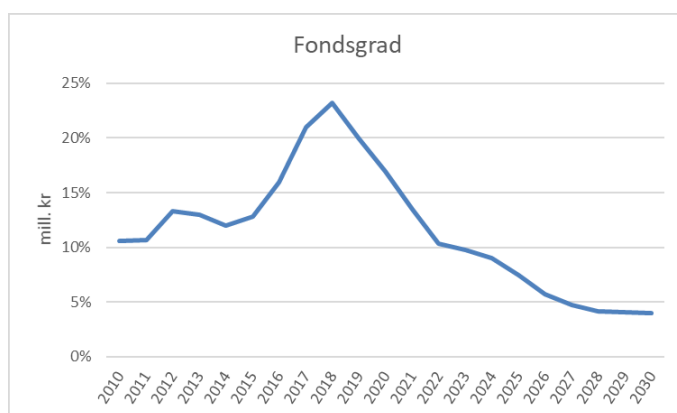
Figur 58: Investeringer og gjeldsgrad i inndekningsskisse

Figuren viser effekten på investeringene og gjeldsgraden av løsningskissen. Til tross for at investeringene er tatt ned med 15 prosent fra 2023 (rød stiplet linje) vil gjeldsgraden stige til over 90 prosent. Dette skyldes at effekten av å redusere egenkapitalkravet til 40 prosent de årene med høyest investeringsvolum øker gjelden i samme periode. Utover i LDIP perioden faller imidlertid gjeldsgraden under basisalternativet på grunn av reduksjonen i investeringsnivået i perioden.

9.2.2. Fondsgrad

Fondsgraden viser kommunens disposisjonsfond (fratrukket bufferkapitalen av forvaltningsfondet) i forhold til driftsinntektene. Disposisjonsfondet er kommunens reserve.

Figur 59: Utviklingen i fondsgrad, historisk og etter foreslått bruk i inndekningskisse
På bakgrunn av god skatteinntang de siste årene og dertil gode resultater har det vært mulig å styrke fondsbeholdningen. Dette gjør det mulig for Kommunedirektøren å legge opp til en mer aktiv bruk av investeringsfond i enkelte år med høye investeringsbehov for å unngå uforholdsmessig høy belastning på driften. I inndekningsforslaget er det forutsatt å bruke i overkant av 1,7 mrd. av disposisjonsfond (inklusive forutsatt bruk

av fond i perioden 2020–2023 i vedtatt Handlingsprogram 2020–2023) for å redusere inndekningskravet til tjenestene. Fondsgraden reduseres på bakgrunn av dette fra 23 prosent i 2018 til 4 prosent i 2030. Disposisjonsfondet er kommunens reserve, og en redusert fondsgrad vil si at fremtidig handlingsrom avtar. Bærum har ikke måltall for fond, men utviklingen følges nøye.

Vedlegg

Definisjoner av økonomiske begreper

Brutto driftsresultat:

Driftsinntekter fratrukket driftsutgifter. Viser resultat, før finansutgifter/-inntekter.

Disposisjonsfond:

Disposisjonsfond er oppsparte midler som fritt kan benyttes til finansiering av drifts- eller investeringsutgifter.

Egenkapitalfinansiering:

Den delen av investeringene som finansieres med kommunens egne midler, som for eksempel midler avsatt fra driften (av netto driftsresultat), salg av eiendom, MVA-kompensasjonen og fond.

Finansutgifter:

Summen av renteutgifter og avdrag på lån.

Forvaltningsfondet:

Forvaltningsfondet er kommunens langsiktige finansielle midler. Midlene forvaltes i henhold til en langsiktig strategi vedtatt av kommunestyret, og disponeres i henhold til vedtatte prinsipper for bruk.

Frie inntekter:

Summen av ordinære skatter på inntekt og formue og rammetilskudd. De frie inntektene er til fri disposisjon.

Gjeldsgrad:

Den samlede gjelden, målt i forhold til hvor stor andel den utgjør av sum driftsinntekter.

Ikke-rentable investeringer og lånegjeld:

Investeringer som ikke er selvfinansierende, og hvor lån til disse investeringene må betjenes av "egne" midler (kommunens frie inntekter og fond).

Netto driftsresultat:

Brutto driftsresultat fratrukket netto finansutgifter. Netto driftsresultat viser hva kommunene sitter igjen med av midler fra driften, før årets overføring til investeringer og avsetninger til/bruk av fond.

Netto finansutgifter:

Summen av renteutgifter fratrukket renteinntekter, avkastning av forvaltningsfondet og avdrag på lån.

Netto lånegjeld:

Netto lånegjeld er langsiktig gjeld (eksklusive pensjonsforpliktelser) fratrukket totale utlån og ubrukte lånemidler.

Rentable investeringer og lånegjeld:

Selvfinansierende investeringer hvor lån til disse investeringene betjenes av bruker, via husleie, gebyrer og avgifter. I Bærum kommune defineres investeringer i vann, avløp og renovasjon (VAR) og

boliger som rentable investeringer. I tillegg knyttes formidlingslån til denne kategorien, hvor låntakerne betaler lånekostnadene.

Resultatgrad:

Netto driftsresultat i prosent av samlede driftsinntekter (eksklusiv kalkulatoriske inntekter og interne overføringer).

Skatteutjevning:

Skatteutjevningen utjevner delvis forskjellen i skatteinntekter mellom kommunene.

Skatteutjevningen for kommunene omfatter inntekts- og formuesskatt fra personlige skatteyttere og naturressursskatt fra kraftforetak. Kommuner med skatteinntekter under landsgjennomsnittet blir kompensert for 60 prosent av differansen mellom egen skatteinngang og landsgjennomsnittet. Kommuner med skatteinngang over landsgjennomsnittet blir trukket 60 prosent av differansen mellom egen skatteinngang og landsgjennomsnittet.

Passivhus:

Et passivhus er et bygg med svært strenge krav til varmetap, tetthet og tekniske systemer som gjør at bygget har et svært lavt energiforbruk. Et passivhus har opp mot 35 prosent lavere teoretisk energibehov enn ett bygg bygget etter TEK17.

Plusshus:

Et plusshus er et bygg som produserer minst 2 kWh/m² mer enn det har bruk for i løpet av et år. Et plusshus krever en betydelig andel solceller for å gå i pluss. Strøm som lages kan selges, og kjøpes tilbake når det er behov. Salg av strøm gir foreløpig svært liten inntjening da prisen er lav og ikke inkluderer nettleie. Miljømessig er det også usikkert om plusshus er en god løsning, da det vil produsere energi når behovet er lavt og dermed ikke bidra til avlastning av kraftnettet. Energi produsert fra solceller kan lagres, men foreløpig er det høye kostnader knyttet til dette. Det er foreløpig kostnadskrevende å øke byggene fra TEK17 til plusshus-standard.

Pensjon og premieavvik

Akkumulert premieavvik (gjenstående):

Hvert år avsettes differansen mellom årets premieavvik og fjorårets amortisering i balansen. Dette akkumuleres år for år.

Amortisering av premieavviket:

Utgifts- eller inntektsføring av premieavviket i neste regnskapsår eller over flere påfølgende år. Inntil 2011 ble premieavviket amortisert over 15 år. For premieavvik oppstått etter dette er det amortisering over 10 år.

Netto pensjonskostnad:

Aktuarberegnet størrelse som i prinsippet skal angi et jevnt nivå for kommunens pensjonskostnad over ansettelsesperioden, og brukes kun til beregning av premieavviket.

Pensjonsfond:

Egenopprettet fond som skal brukes til å dekke fremtidige pensjonsforpliktelser.

Pensjonskostnad i regnskap/budsjett:

Pensjonspremie (utgift) fratrukket premieavviket (inntekt) pluss amortiseringen (utgift).

Pensjonspremie:

Den premien Bærum kommune betaler til pensjonskassene (DNB, KLP og SPK)

Premieavvik:

Differansen mellom innbetalt pensjonspremie og netto pensjonskostnad. Dersom denne differansen er positiv blir den inntektsført i regnskapet (i alle år for Bærum kommune så langt). Hvis negativ blir den utgiftsført. OBS: Premieavviket er kun en fiktiv inntekt, og har ingen likviditetseffekt da det kun er en føring i regnskapet. Regnskapsføringen av premieavviket påvirker kommunens resultat.

Forutsetninger for basialternativet i driftsanalysen

Basialternativet baserer seg på prognoser for fremtidige inntekter, videreføring av historisk nivå for enhetskostnader, fremtidig investeringsbehov og utvikling i finansutgiftene.

Investeringsplanen

Den langsiktige investeringsplanen (kapittel 5) er lagt til grunn for beregningene i basialternativet.

I beregningene av investeringsbehovet, defineres salgsinntekter og beregnet MVA-kompensasjon som egenkapital, og reduserer kravet til egenkapital. Videre er det lagt inn forutsetning om statlig tilskudd til sykehjem og omsorgsboliger i tråd med de satser som gjelder per i dag. Husbanken dekker i dag om lag 50 prosent av kostnadene ved sykehjem og 40 prosent ved omsorgsboliger. Det ytes ikke statlig investeringsstøtte knyttet til skoler eller barnehager. Det er forutsatt fremskyndingsbidrag fra utbyggerne på Fornebu. Dette er gjort etter departementets vedtak om dispensasjon som gir Bærum kommune rett til å inngå utbyggingsavtale på Fornebu.

Befolkningsprognose

Utgangspunktet for analysen er Bærum sin egen befolkningsprognose fra juni 2019 oppdatert i forbindelse med denne LDIP. For landet er brukt Statistisk sentralbyrå sin prognose fra juni 2019.

Egenkapitalfinansiering

Det er lagt til grunn en egenkapitalfinansiering av investeringene på 50 prosent (basis = handlingsregel).

Lønns- og prisvekst

Det er lagt til grunn en lønnsvekst fra 2020 på 3,5 prosent og en prisvekst på 2 prosent for driften, som gir en deflator på 3,0 prosent. For investeringene er det lagt til grunn en prisvekst på 0,75 prosent i 2021 som øker gradvis til 3,0 prosent i 2024 og som ligger fast på dette nivået i resten av perioden.

Skatteinntekter

Skatteveksten varierer gjennom perioden i området mellom 4,1 prosent og 6,2 prosent. Gjennomsnittlig vekst er 4,9 prosent. Dette bygger på en forventet endring i antall skatteyttere basert på utviklingen i aldersgruppen 20–66 år som oppjusteres med om lag 130 prosent da Bærum både har en yngre, men ikke minst en skattesterk eldre befolkning som bidrar med skatteinntekter. I tillegg legges en gjennomsnittlig lønnsvekst på 3,5 prosent til grunn i beregningene.

Rammetilskudd – overføringer fra staten

Dagens inntektssystem er lagt til grunn. Utgangspunkt for beregningene av rammetilskuddet i perioden er vedtatt statsbudsjett for 2019. Innbyggertilskuddet er gitt en gjennomsnittlig pris- og lønnsvekst på 3,0 prosent (lik deflator). Beregningen av utgiftsutjevningen tar høyde for endringen i befolkningssammensetningen basert på Bærums egen befolkningsprognose og SSB sin befolknings-

fremskriving for landet fra juni 2019. De sosiale kriteriene som inngår i inntektssystemet holdes uforandret. Skatteutjevningen beregnes ut ifra en snittbetraktning av at Bærum sin skatteinntang per innbygger ligger 160 prosent over landsgjennomsnittet i hele perioden.

Frie inntekter

Består av sum frie inntekter og rammetilskudd. Basert på forutsetningene om vekst i skatteinntekter og rammetilskudd, blir den samlede gjennomsnittlige årlige veksten i de frie inntektene på 4,6 prosent.

Andre sentrale inntekter

Integreringstilskuddet er basert på en bosetting på 115 inkl. enslige mindreårige og familiegjenforente. Rentekompensasjonsordning beregnes ut ifra de ordningene som er gjeldende og med den innbetalingsprofilen som de ulike ordningene og prosjektene har. Renten varierer fra 2,5 til 3,5 prosent i perioden. Vertskommunetilskudd forutsetter et frafall på 1 person per år i hele perioden.

Renteutgifter

Det er lagt til grunn et langsiktig rentenivå som ligger noe over forutsatt lønnsvekst. Som følge av dagens lave renter, er rentenivået korrigert ned det første året i perioden, og det forutsettes en rente på 2,5 prosent i 2021 trinnvis stigende til 3,5 prosent i 2025 og videre utover i perioden.

Avdragstid på lån

Det er lagt til grunn en avdragstid på 25 år på nye lån.

Inntekter i sektorene

Sektorenes driftsinntekter i 2018 er basis for å beregne fremtidige inntekter i modellen ved å beregne en enhetsinntekt per område. I modellen fremskrives enhetsinntektene i henhold til befolkningsprognosen. Videre er det beregnede inntektsnivået justert med en vekstfaktor på 0,1 prosent utover vekst i befolkningsprognosen. Grunnen er at inntektene i sektorene historisk har vokst mer enn hva den demografiske veksten skulle tilsi.

Driftskostnader

Sektorens driftskostnader i 2018 er grunnlaget for å beregne fremtidige enhetskostnader per område. Enhetskostnadene fremskrives i henhold til befolkningsprognosen og hvilke aldersgrupper som mottar tjenestene. Deretter er det beregnede kostnadsnivået justert med en vekstfaktor på 0,15 prosent utover vekst i befolkningsprognosen. Grunnen er at kostnadene historisk har vokst mer enn hva den demografiske veksten skulle tilsi.

Det er også korrigert for noen flere særskilte forhold:

- Forvaltnings-, drifts- og vedlikeholdsutgifter er fremskrevet basert på den langsiktige investeringsplanen (kapitel 5).
- Vedlikeholdsbudsjettet økes med ekstra midler utover kostnadsnivået i 2018
- Noen midler er flyttet fra investeringsbudsjettet til driftsbudsjettet i 2019 etter en gjennomgang og vurdering av investeringsprosjekter hvor det viser seg at deler av prosjektene er av en art som etter budsjett- og regnskapsforskriftene kreves ført på driften.
- Det er justert for ekstraordinært lønnsoppgjør for 2019 og økte beregnede pensjonskostnader utover i perioden.
- Det er lagt inn ekstra midler knyttet til det kommunegårdprosjektet/leie av ny kommunegård siden dette er midler som ikke er reflektert i kostnadsgrunnlaget for 2018.

Ved å fremskrive enhetskostnader for 2018 med demografiprognosen, justert med en vekstfaktor, forutsettes det at dekningsgrader og kvalitet og omfang på tjenestene forblir de samme som i 2018 fremover i analyseperioden. I det fremtidsbildet som tegner seg vil det være behov for å vurdere dekningsgrad, enhetskostnader, kvalitet og omfang på tjenestene.

Kilder eksterne

[Meld. St. 1 \(2019–2020\). Nasjonalbudsjettet 2020](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-1-20192020/id2671918/). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-1-20192020/id2671918/>

Kommunal og moderniseringsdepartementet (2019). [Scenarier for offentlig sektor i 2040](https://www.regjeringen.no/contentassets/b77a320ef78c4c6bbcd261e1d49c68bd/scenarioer_for_offentlig_sektor_i_2040.pdf). Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/b77a320ef78c4c6bbcd261e1d49c68bd/scenarioer_for_offentlig_sektor_i_2040.pdf

Kommunal og moderiseringsdepartementet (2019). [En digital offentlig sektor](https://www.regjeringen.no/contentassets/db9bf2bf10594ab88a470db40da0d10f/no/pdfs/digitaliseringsstrategi_for_offentlig_sektor_rettet.pdf). Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019–2025. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/db9bf2bf10594ab88a470db40da0d10f/no/pdfs/digitaliseringsstrategi_for_offentlig_sektor_rettet.pdf

OECD (2018). [The Long View: Scenarios for the world economy to 2060](https://www.oecd.org/economy/growth/scenarios-for-the-world-economy-to-2060.htm). [Data series from the baseline scenario](https://www.oecd.org/economy/growth/scenarios-for-the-world-economy-to-2060.htm). Hentet fra <https://www.oecd.org/economy/growth/scenarios-for-the-world-economy-to-2060.htm>

Meld. St. 29 (2016–2017). [Perspektivmeldingen 2017](https://www.regjeringen.no/contentassets/aefd9d12738d43078cbc647448bbeca1/no/pdfs/stm201620170029000dddpdfs.pdf). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/aefd9d12738d43078cbc647448bbeca1/no/pdfs/stm201620170029000dddpdfs.pdf>

Finansdepartementet. Arbeidsnotat 2017/6. [Langsiktige fremskrivninger til Perspektivmeldingen 2017](https://www.regjeringen.no/contentassets/4555aa40fc5247de9473e99a5452fdfd/arbnotat6_2017.pdf). Yngvar Dyvi. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/4555aa40fc5247de9473e99a5452fdfd/arbnotat6_2017.pdf